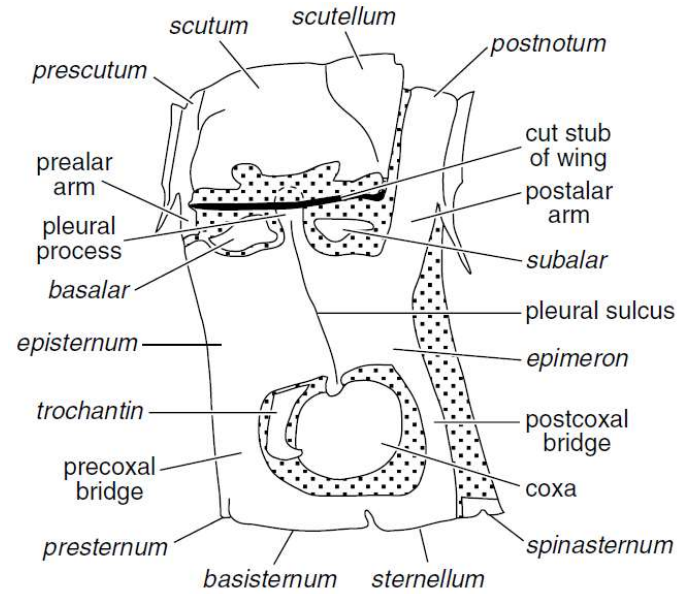
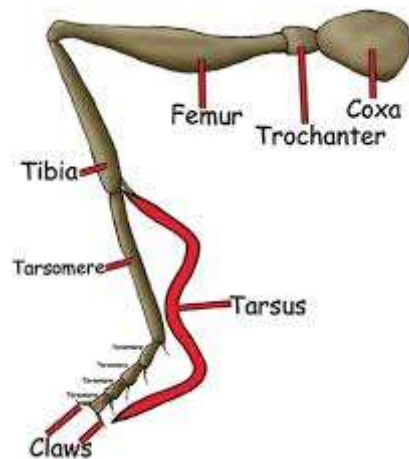

Bi6760 Základy entomologie

3. Hrud'

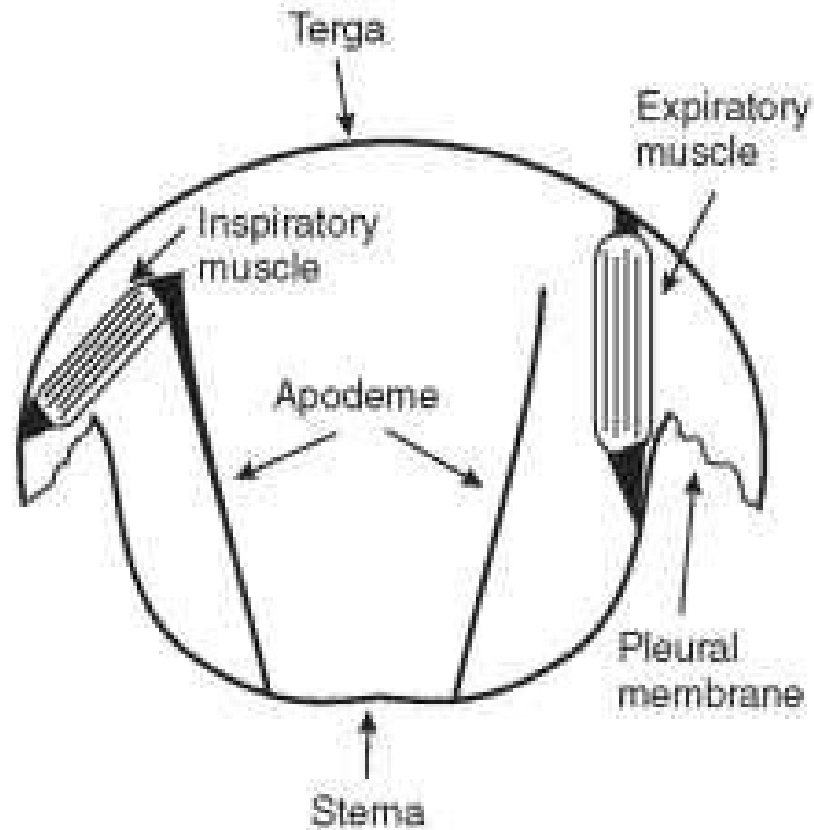

Andrea Tóthová, Igor Malenovský
A31-111, tothova@sci.muni.cz

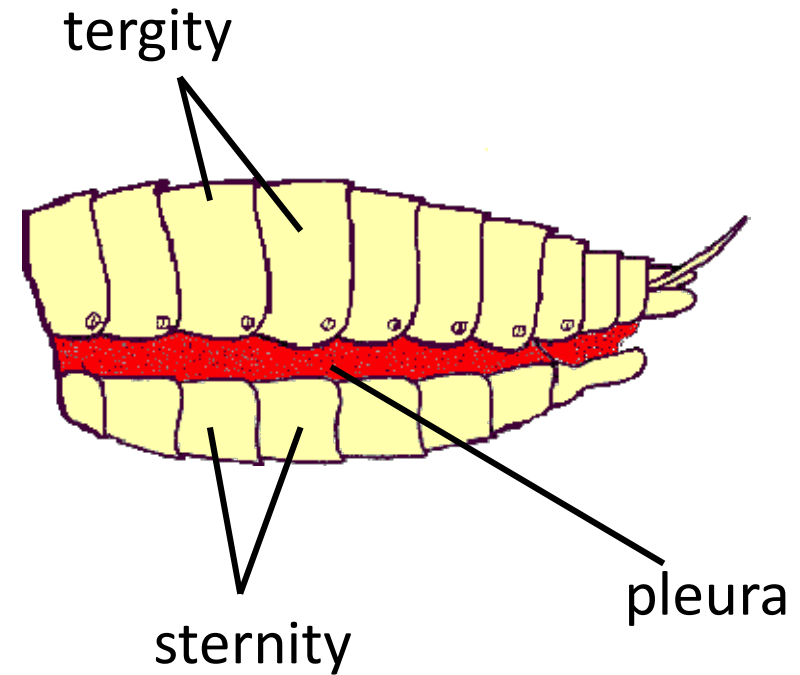
Hrud' (*thorax*)

- u hmyzu vždy složena ze 3 článků:
  - předohrud' (*prothorax*)
  - středohrud' (*mesothorax*)
  - zadohrud' (*metathorax*)
- lokomoční oddíl těla: párovité končetiny na všech člancích, u skupiny Pterygota křídla na 2. a 3. článku (= *pterothorax*), vnitřně upnuté svaly
- 2 páry stigmat na 2.(1.) a 3. článku
- poměry velikostí článků různé vzhledem k přítomnosti/nepřítomnosti a funkci křídel

Sklerity

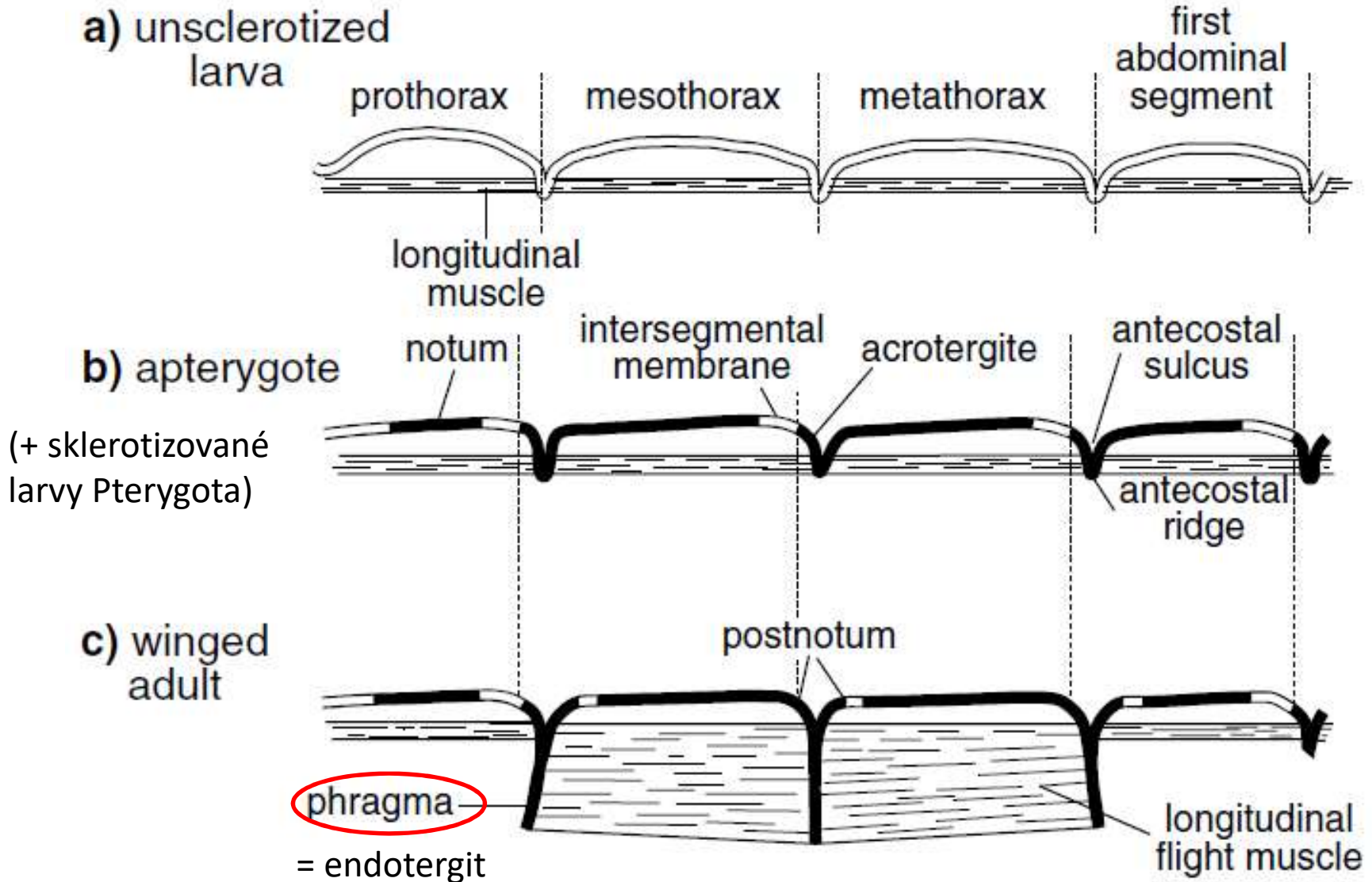

Zadeček

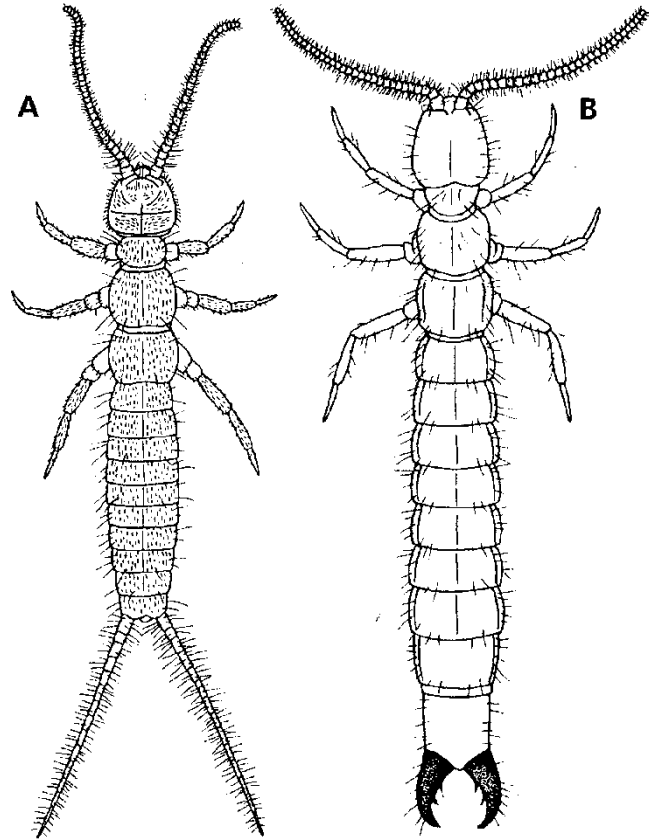

- dorsální sklerity na hrudi = ***nota*** (j.č. ***notum***)
- ventrální sklerity na hrudi = ***sterna*** (j.č. ***sternum***)

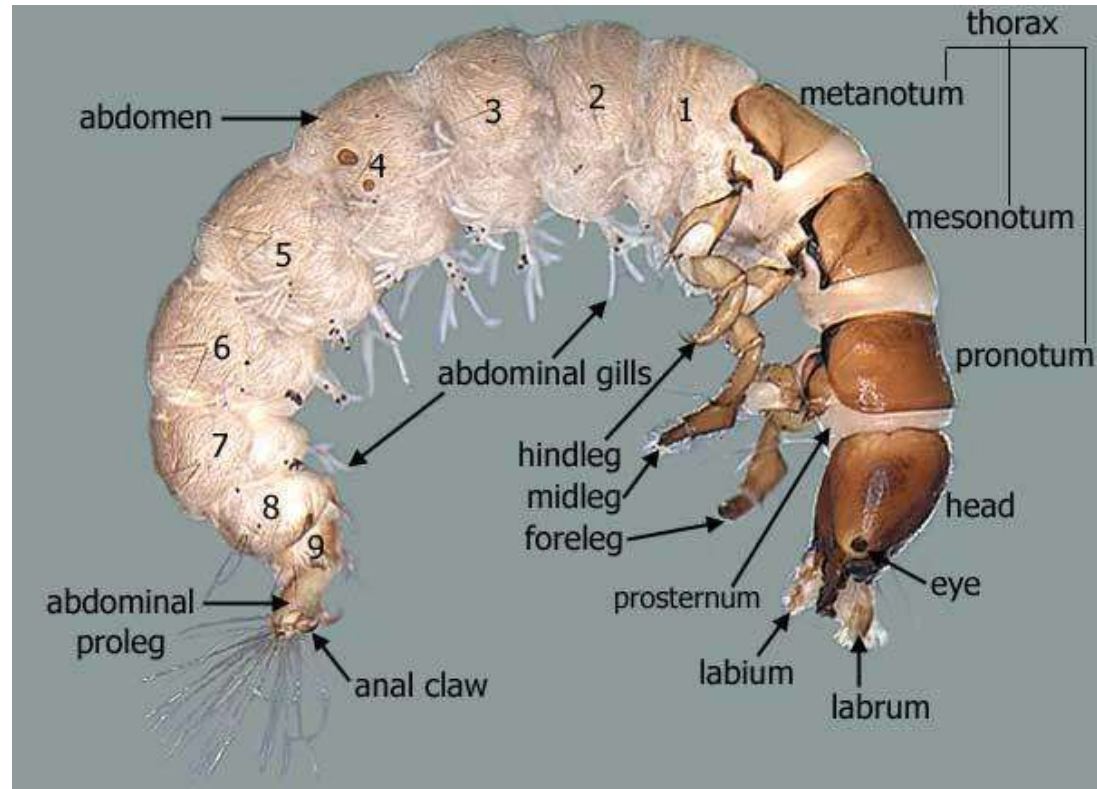
Segmentace hrudi a odvození postnota a přepážek u Pterygota

1. Homonomní segmentace hrudi

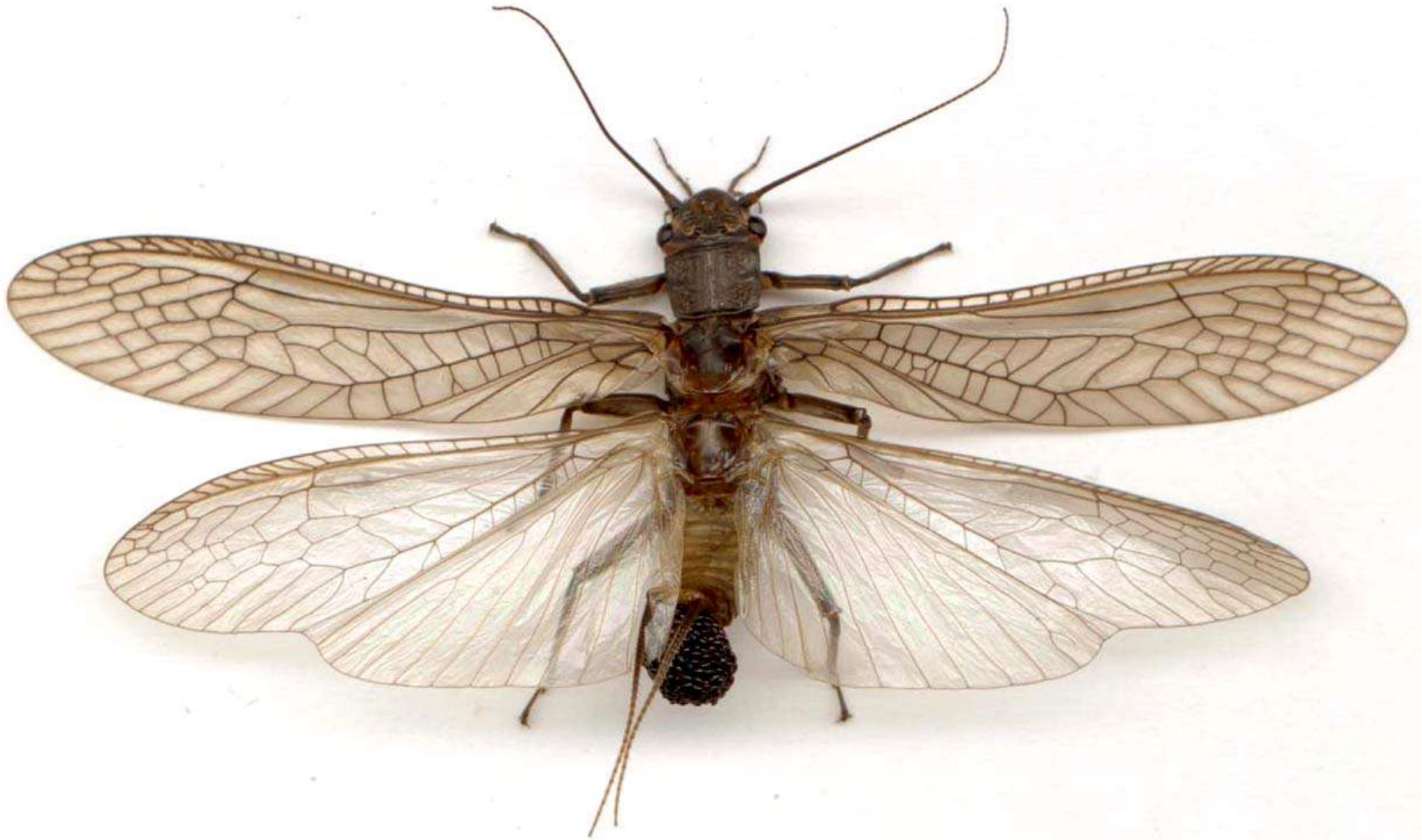
Diplura (vidličnatky)

Trichoptera (larva chrostíka)

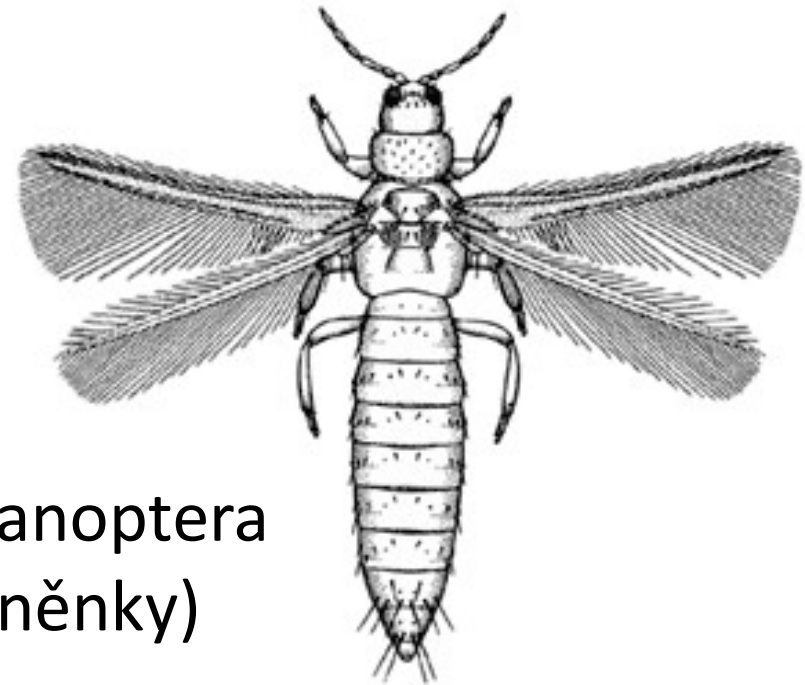
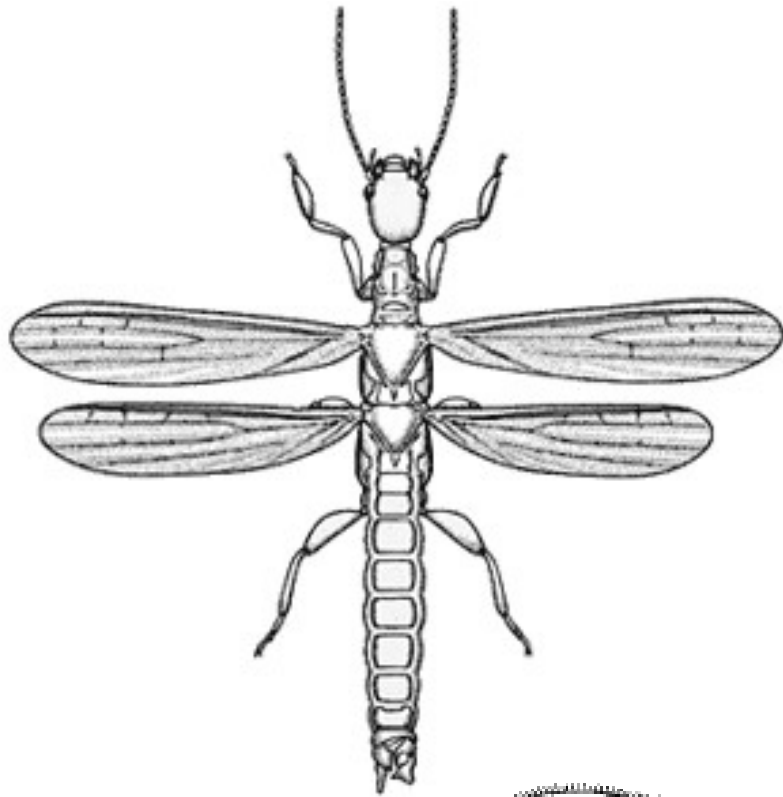
- všechny segmenty více méně stejné velikosti: původně u primárně bezkřídlého hmyzu, larev Holometabola a málo odvozených řádů Pterygota (špatných letců), též u sekundárně bezkřídlých skupin

Homonomní segmentace hrudi

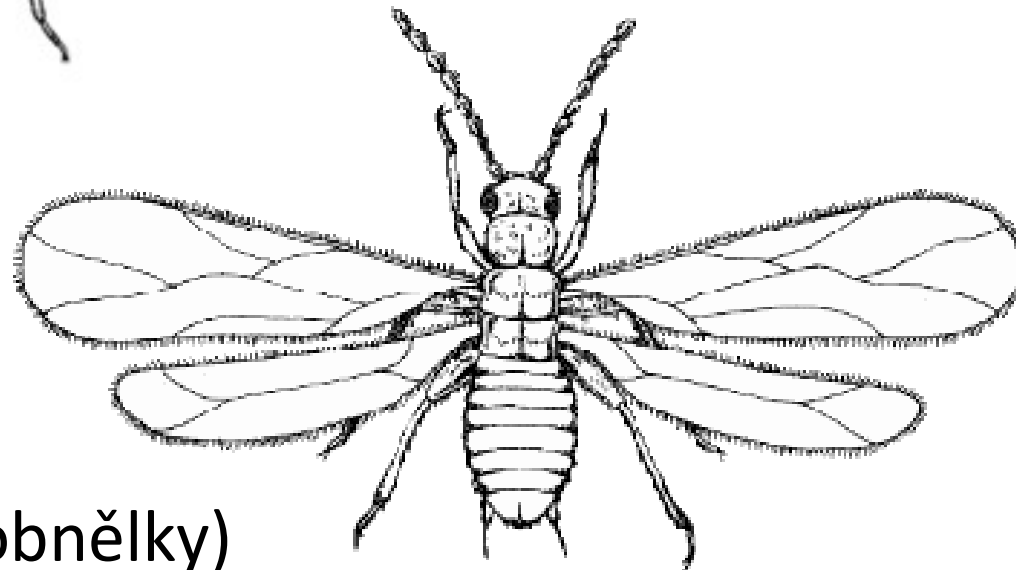

Plecoptera (pošvatky)

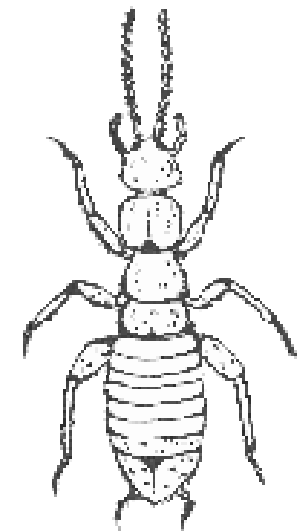
Embioptera (snovatky)

Thysanoptera
(třásněnky)

Zoraptera (drobnělky)

Homonomní segmentace hrudi

Megaloptera
(střechatky)

Homonomní segmentace hrudi

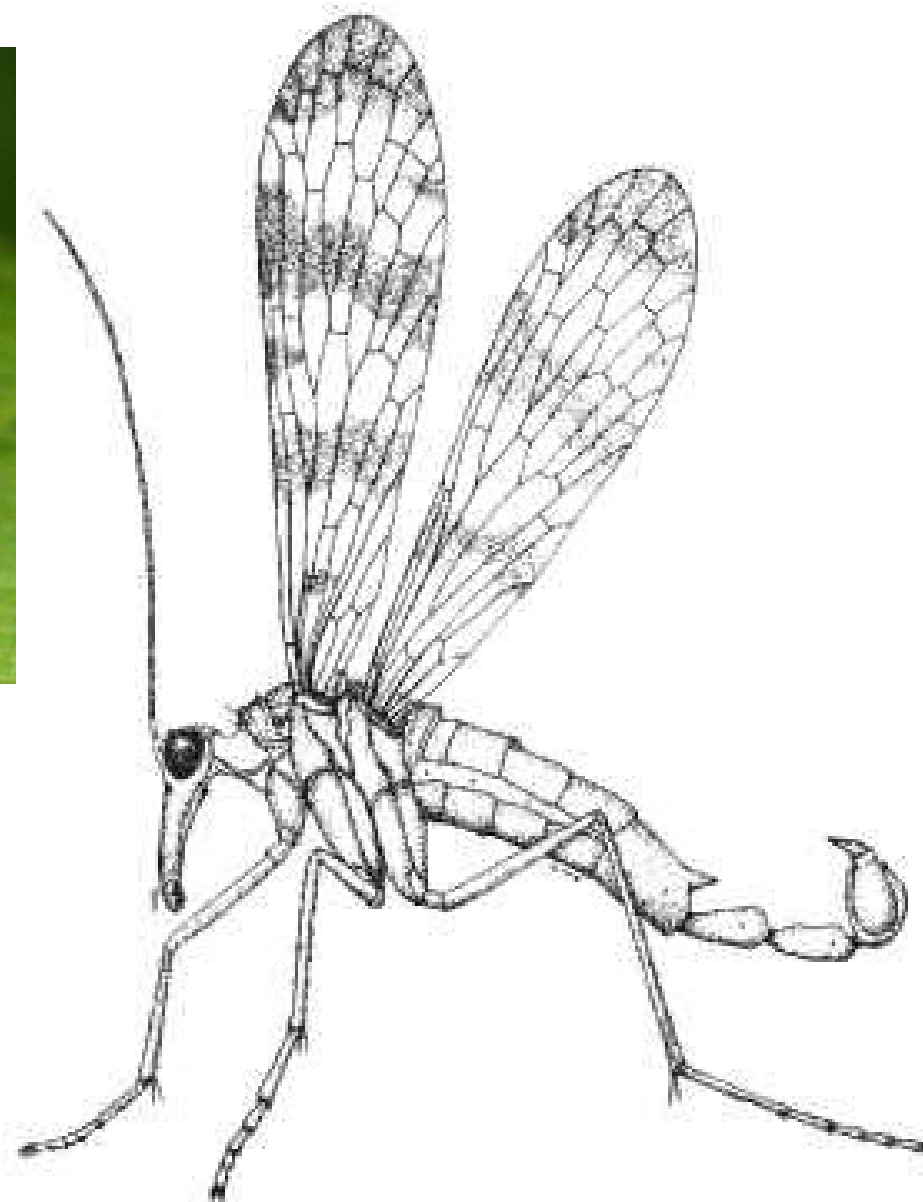

Neuroptera
(sítokřídli)

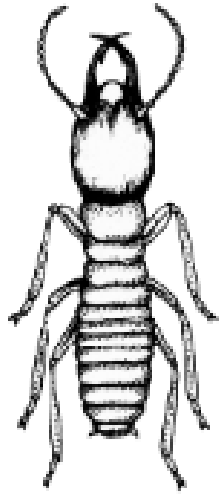
Homonomní segmentace hrudi

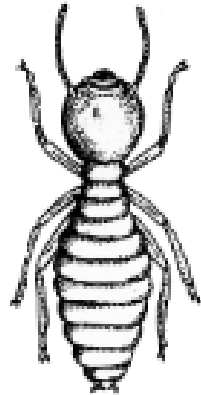
Mecoptera (srpice)

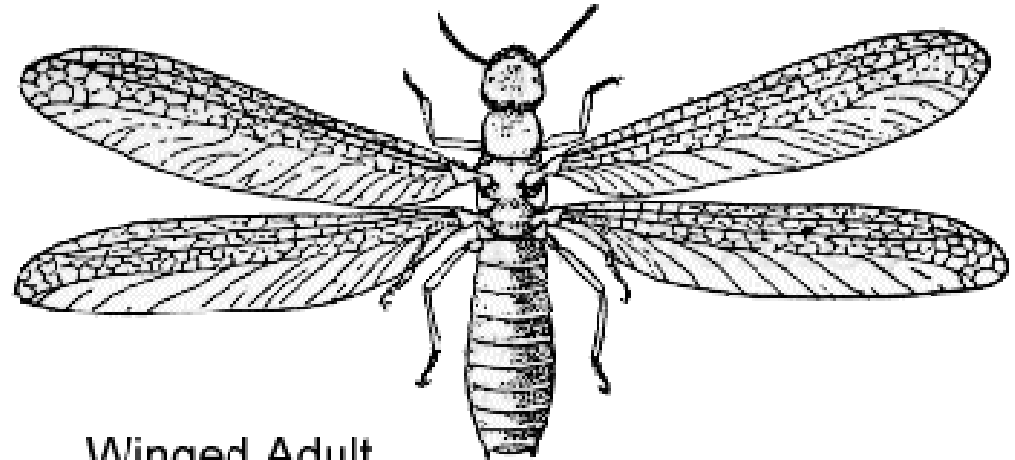
2. Sekundárně homonomní segmentace hrudi

Soldier

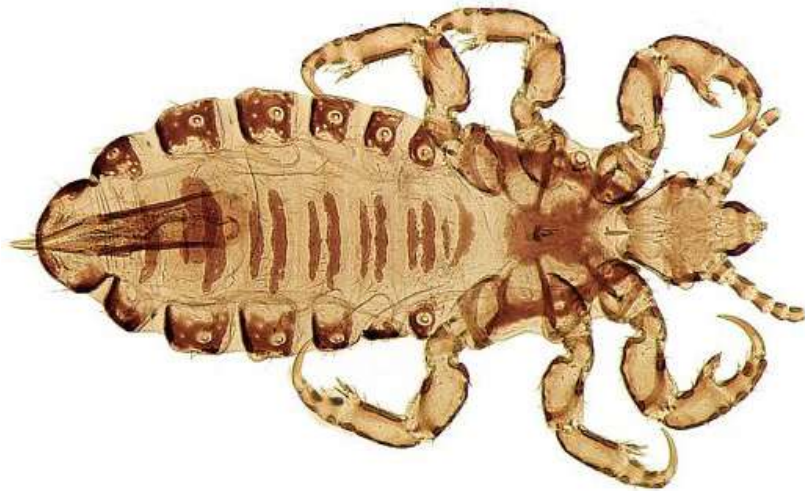

Worker

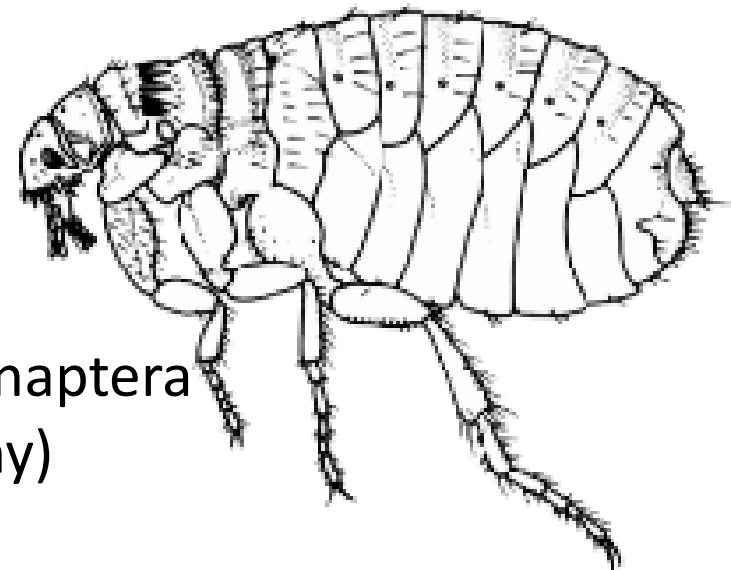

Winged Adult

Blattodea: Termitoidea (všekazi)

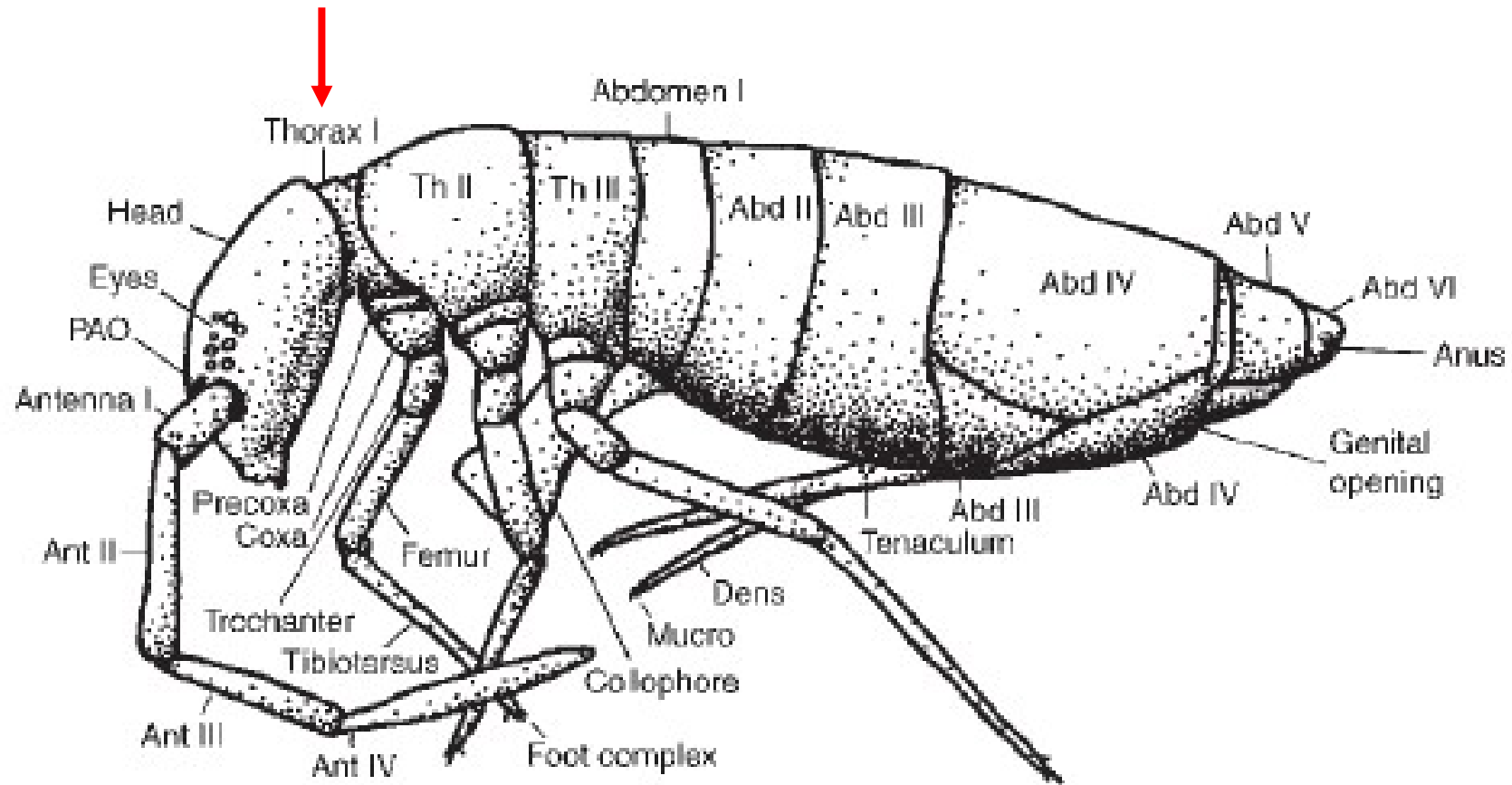

Psocodea: Anoplura (vši)

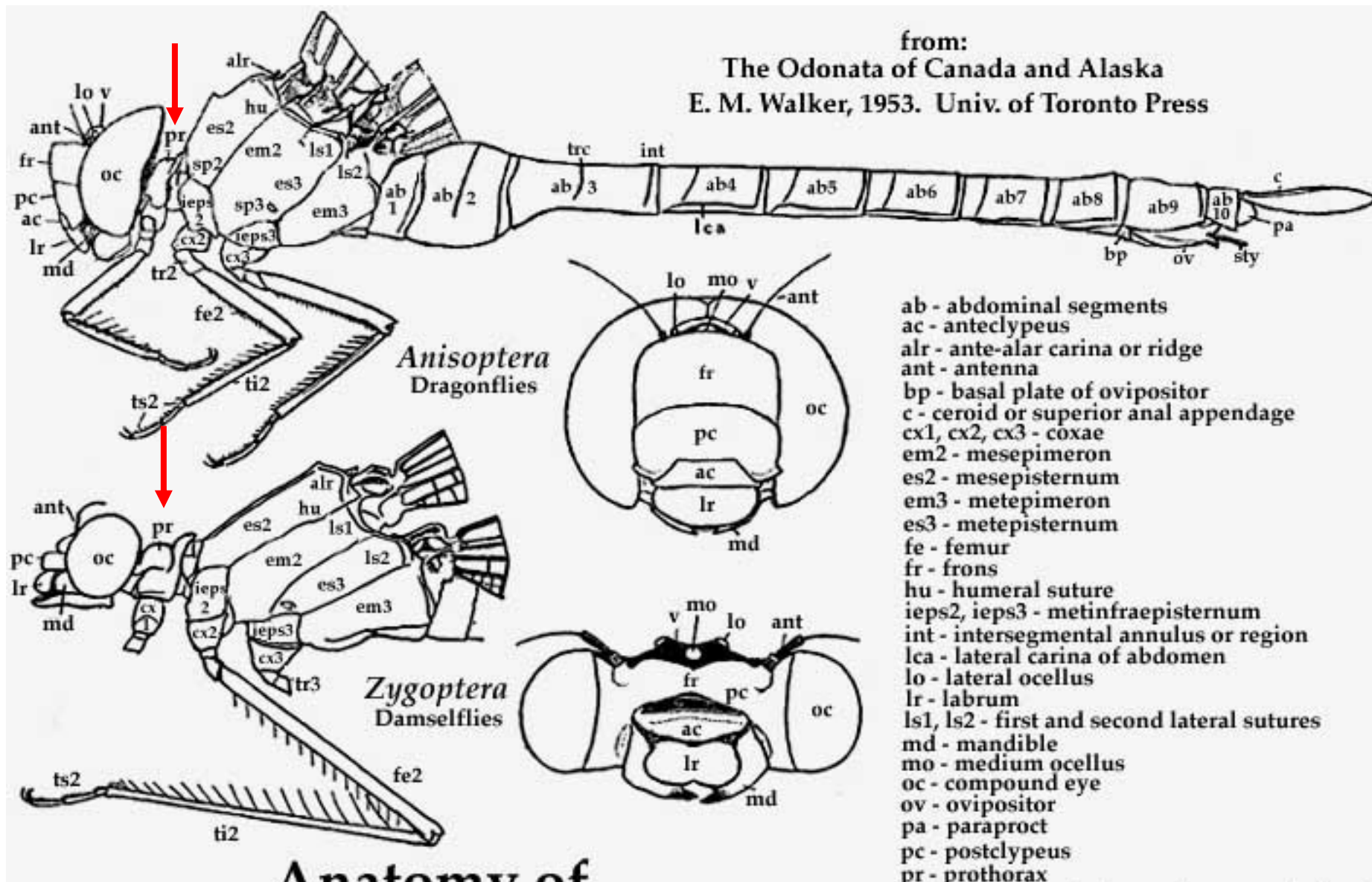
Siphonaptera
(blechy)

3. Redukce předohrudi

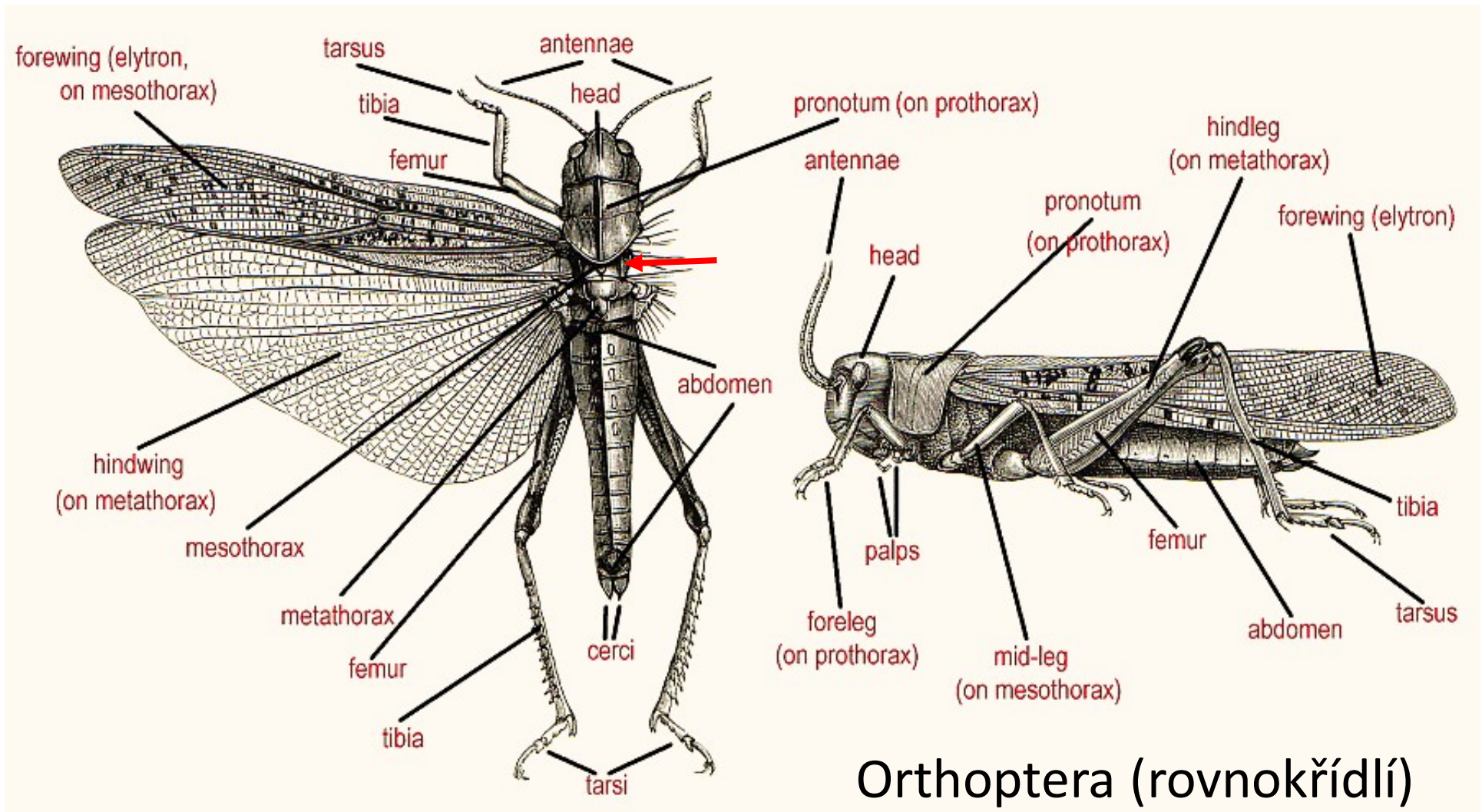

Collembola (chvostokoci)

Redukce předohrudi Odonata (vážky)

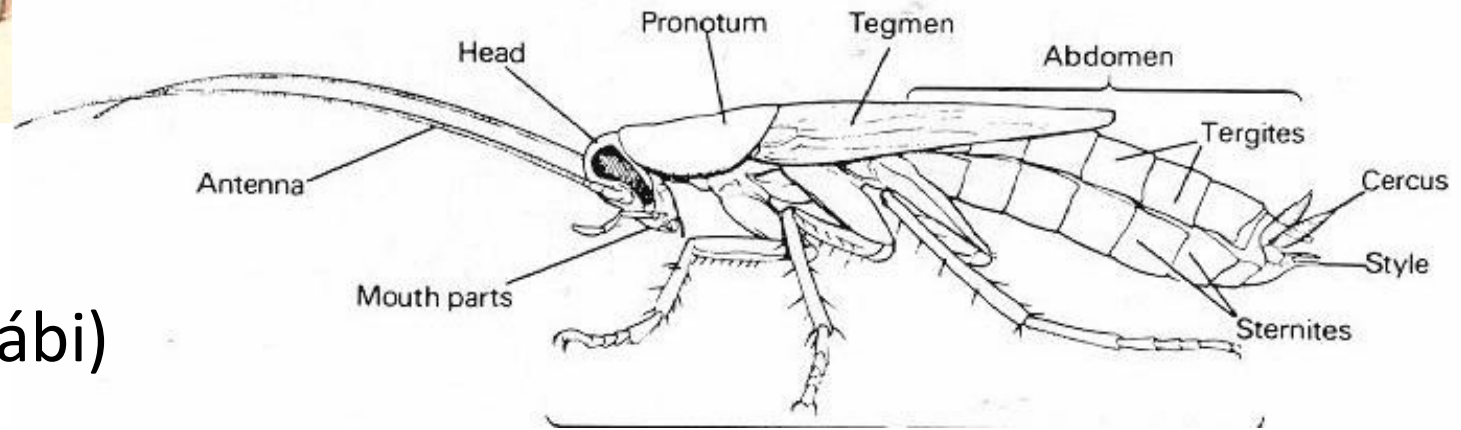
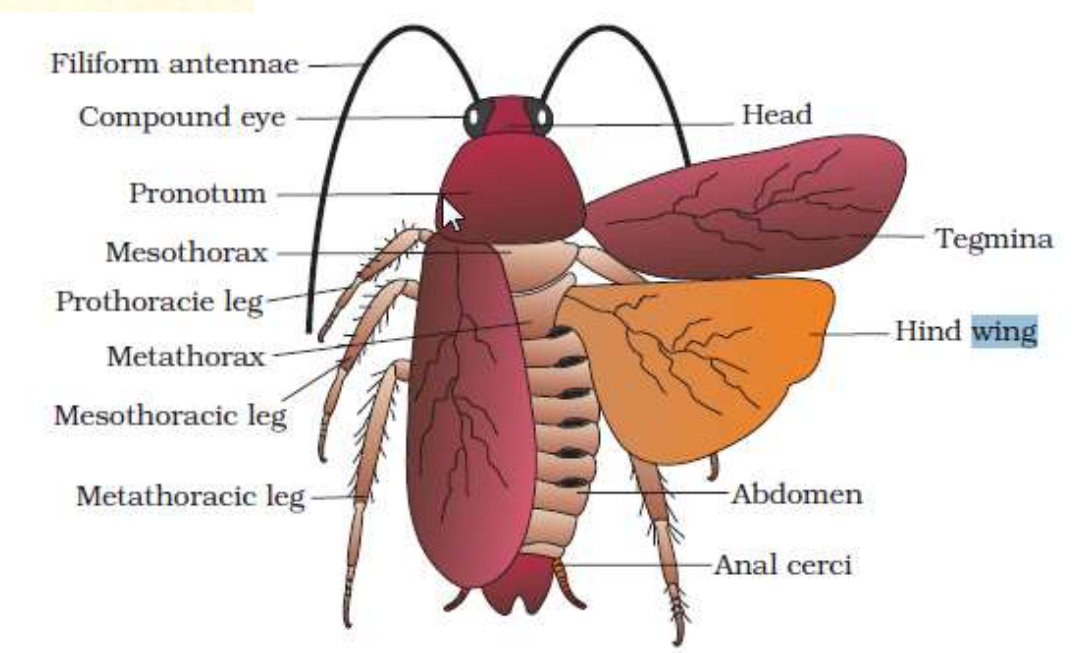
4. Redukce středohrudi

Orthoptera (rovnokřídlí)

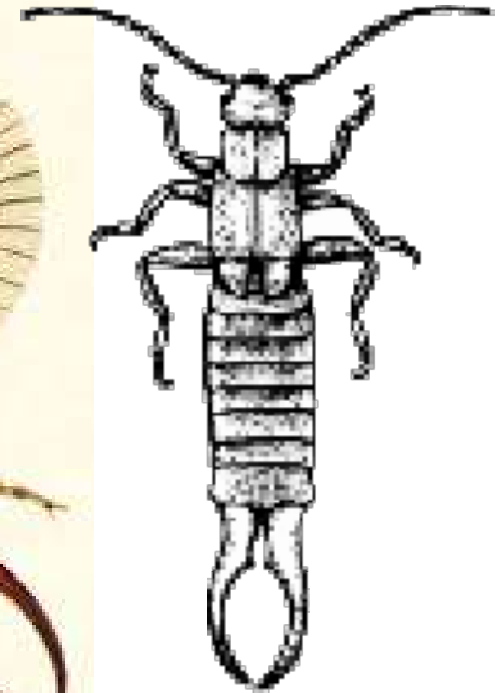
- hlavním lokomočním orgánem jsou zadní křídla, předohrud' přítomna jako hrudní štít

Redukce středohrudi

Blattodea (švábi)

Redukce středohrudi

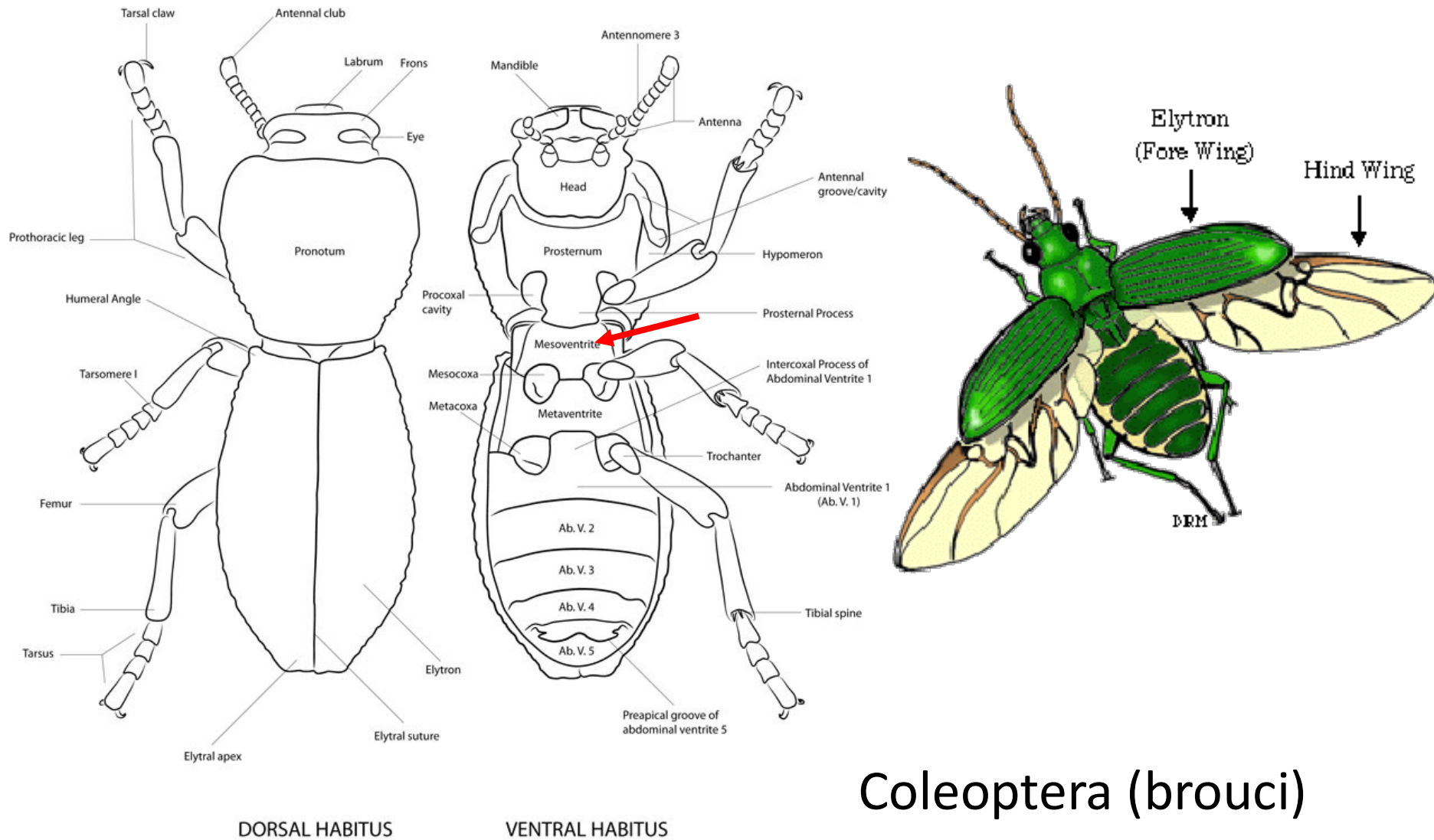

Dermaptera (škvoři)

- hlavním lokomočním orgánem jsou zadní křídla, předohrud' přítomna jako hrudní štít

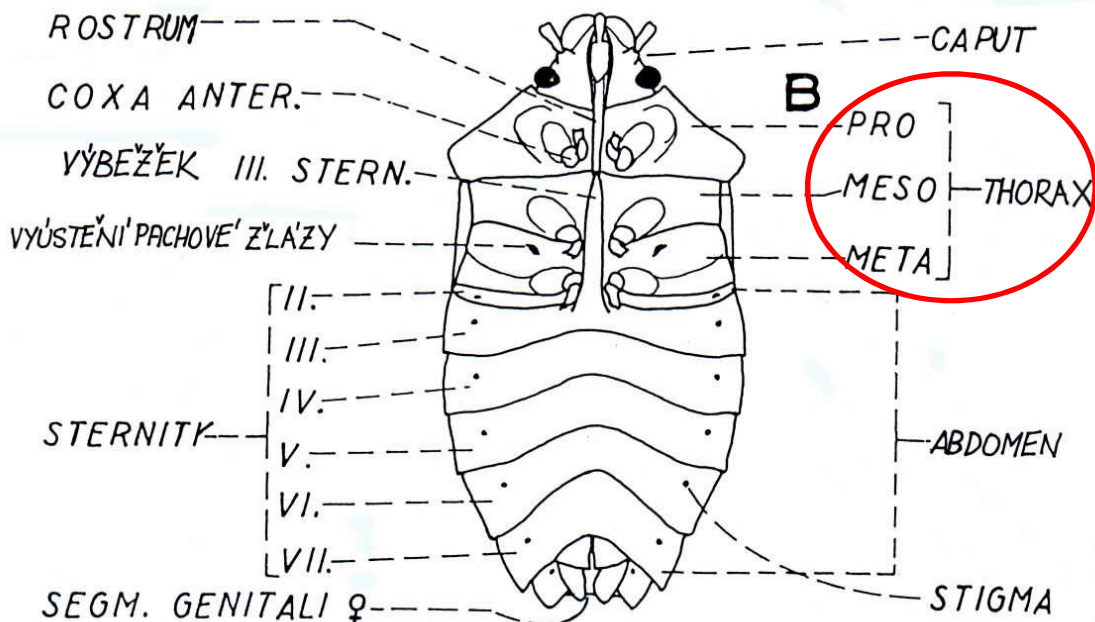
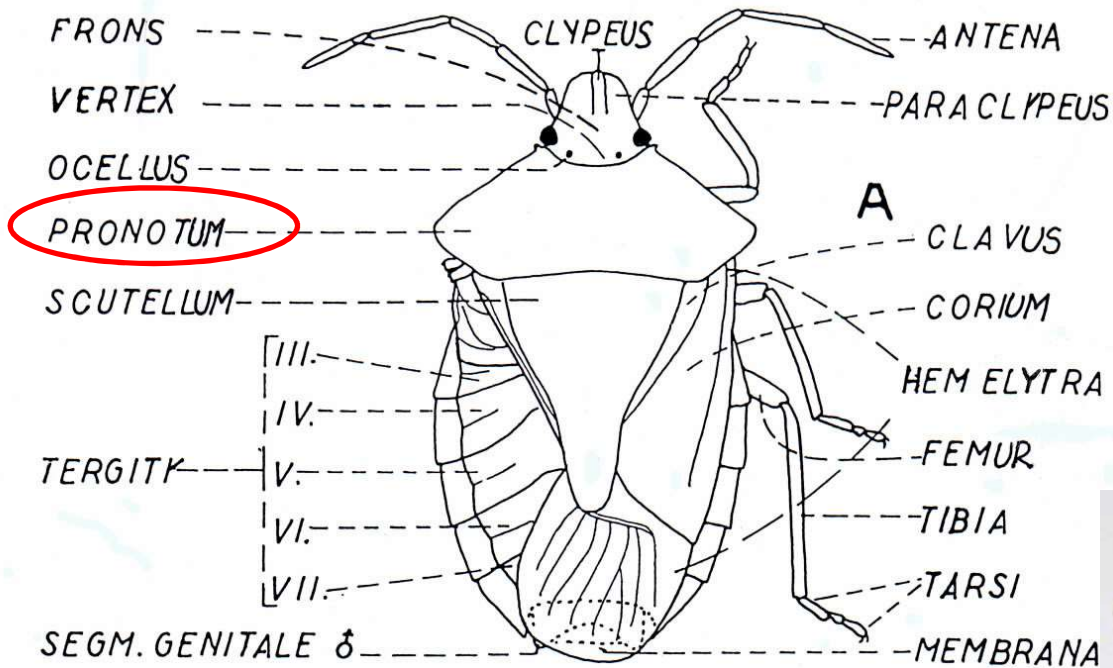
Redukce středohrudi

Coleoptera (brouci)

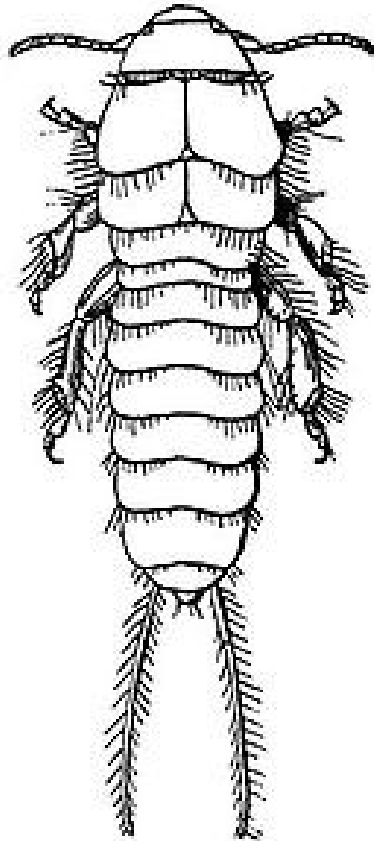
- hlavním lokomočním orgánem jsou zadní křídla, předohrud' přítomna jako hrudní štít

5. Částečná redukce středohrudi a zadohrudi

Hemiptera:
Heteroptera
(ploštice)

6. Redukce středohrudi a zadohrudi

Hemimerus Hansenii.

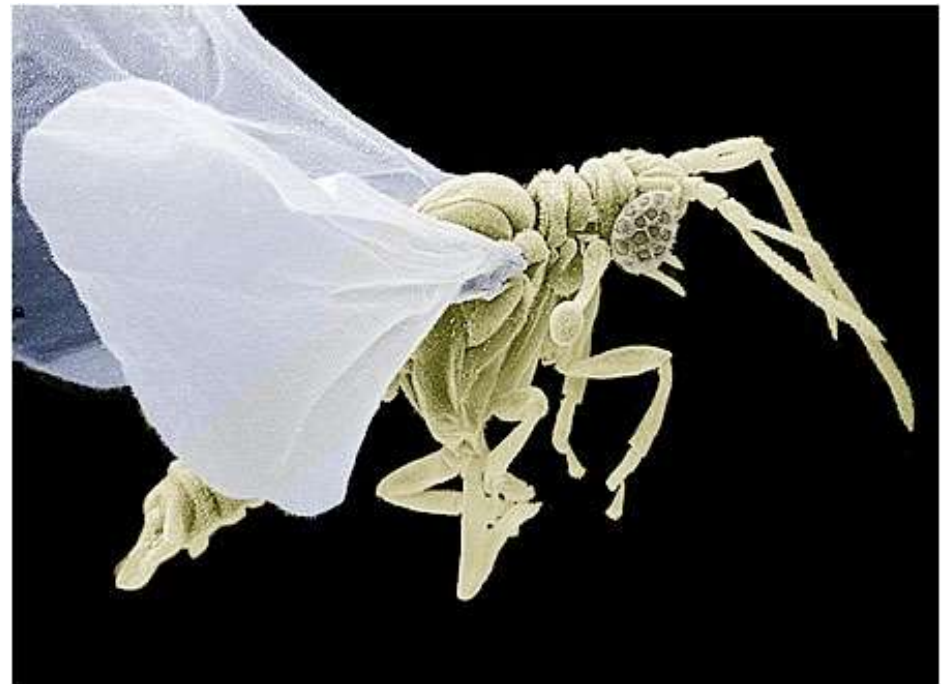
(After Hansen.)

Dermaptera: Hemimeridae, Arixenidae (hryzenky)

- poměrně vzácný případ u skupin se sekundárně redukovanými křídly

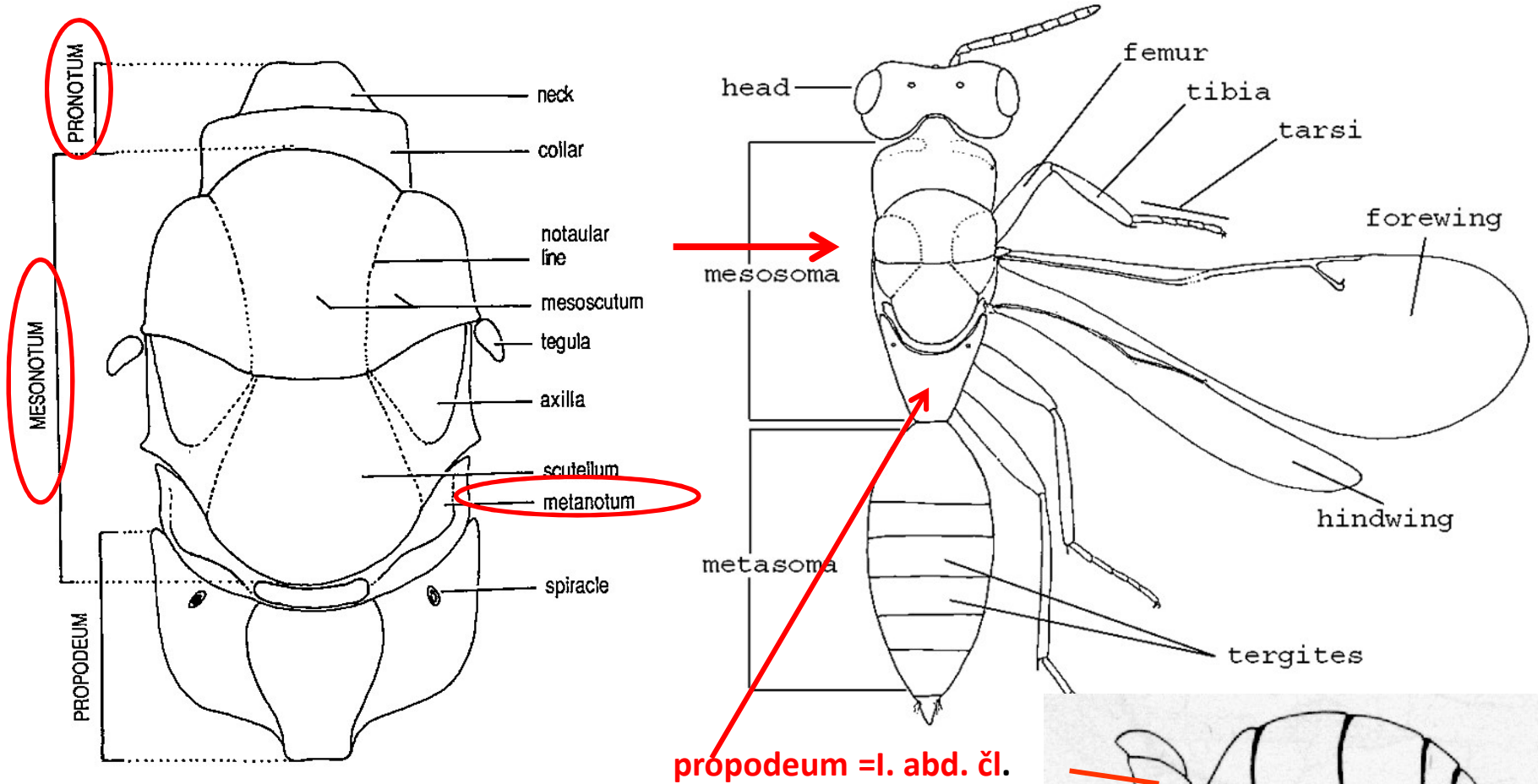
7. Redukce předohrudi a středohrudi

Strepsiptera (řasníci) - samci

- hlavním lokomočním orgánem jsou zadní křídla, redukce předních křídel

8. Redukce předohrudi a zadohrudi

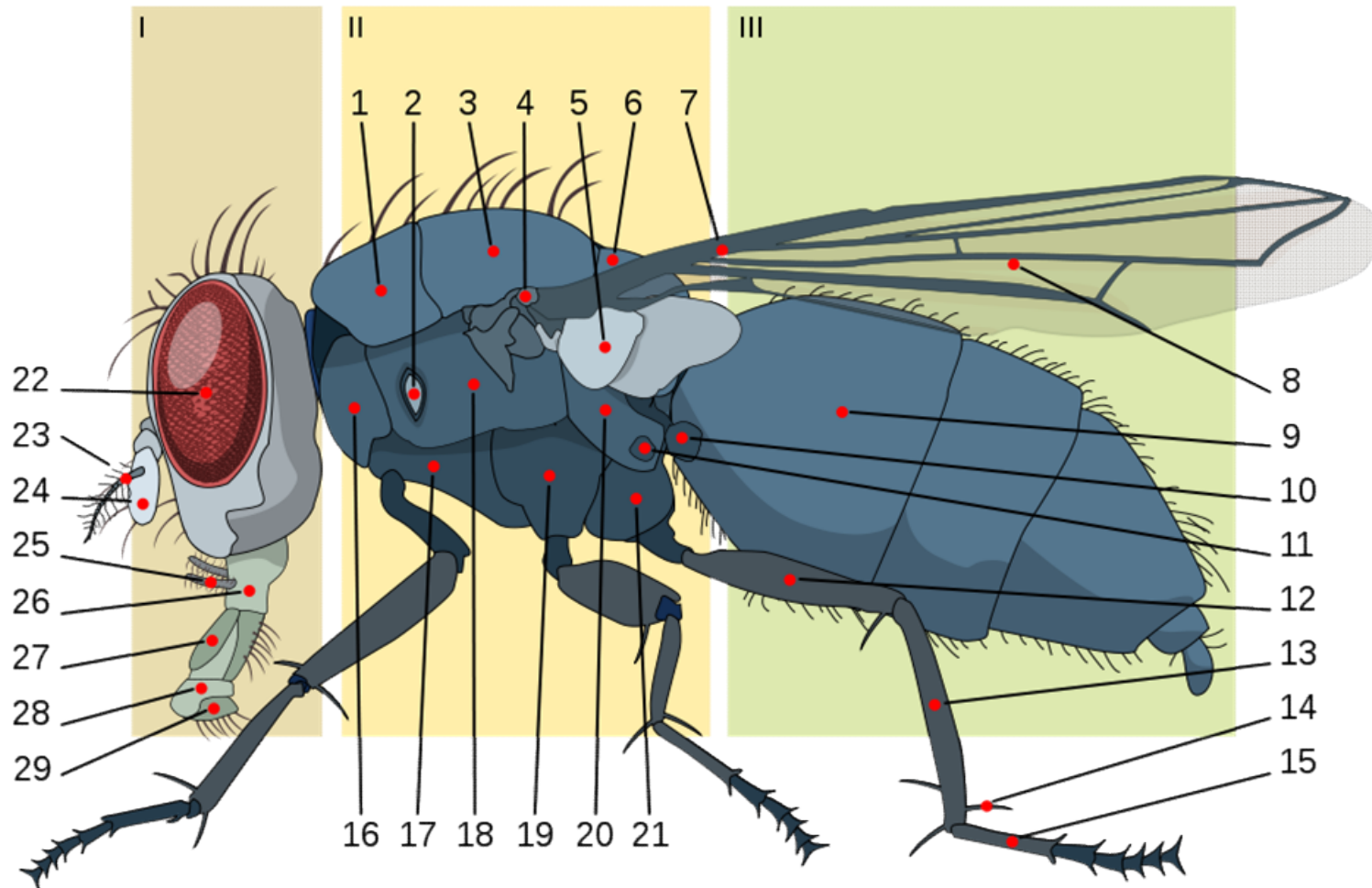

Hymenoptera (blanokřídlí)

propodeum = I. abd. čl.
petiolus = II. abd. čl.

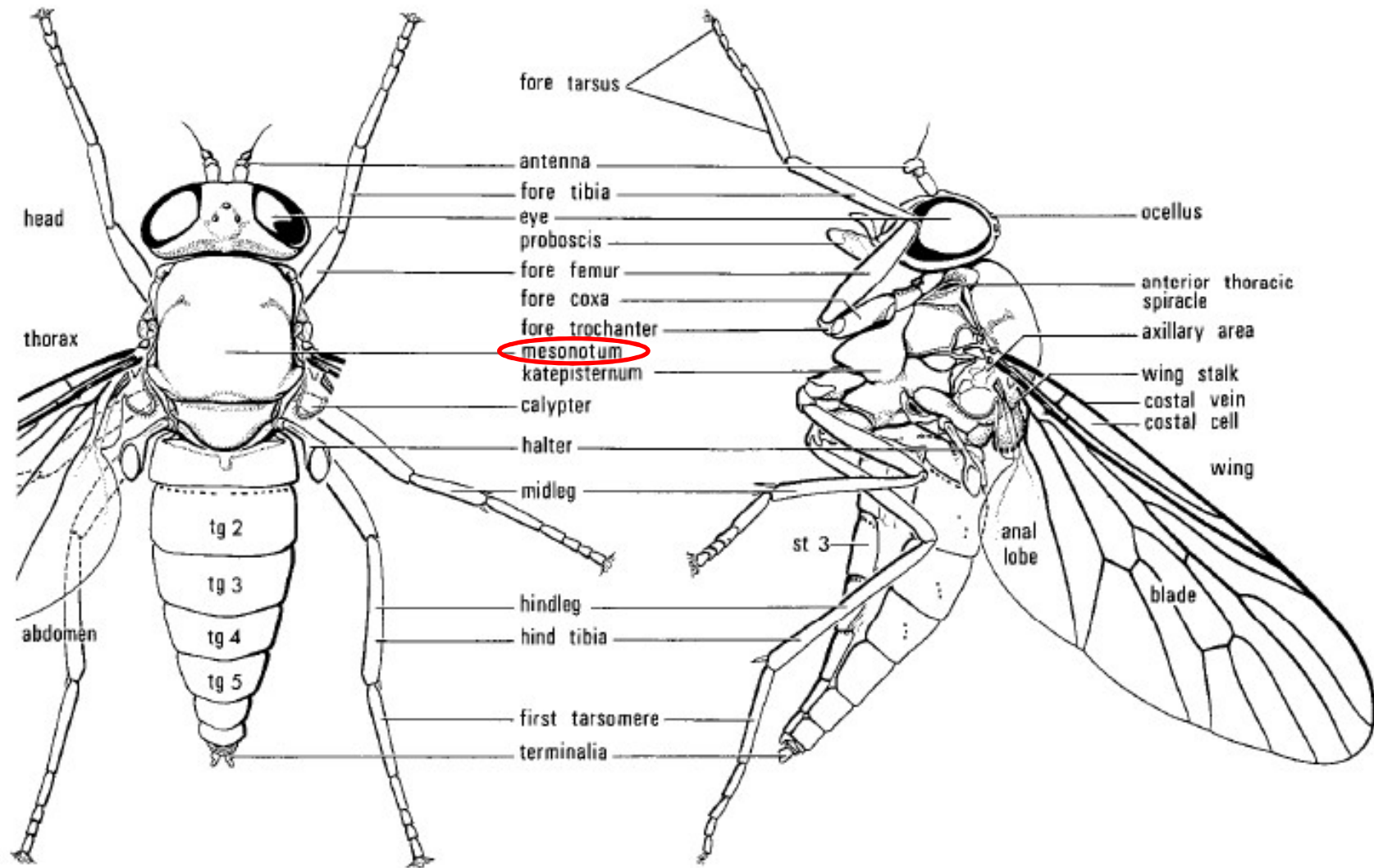
- hlavním lokomočním orgánem jsou přední křídla

Redukce předohrudi a zadohrudi

Diptera (dvoukřídlí)

- hlavním lokomočním orgánem jsou přední křídla

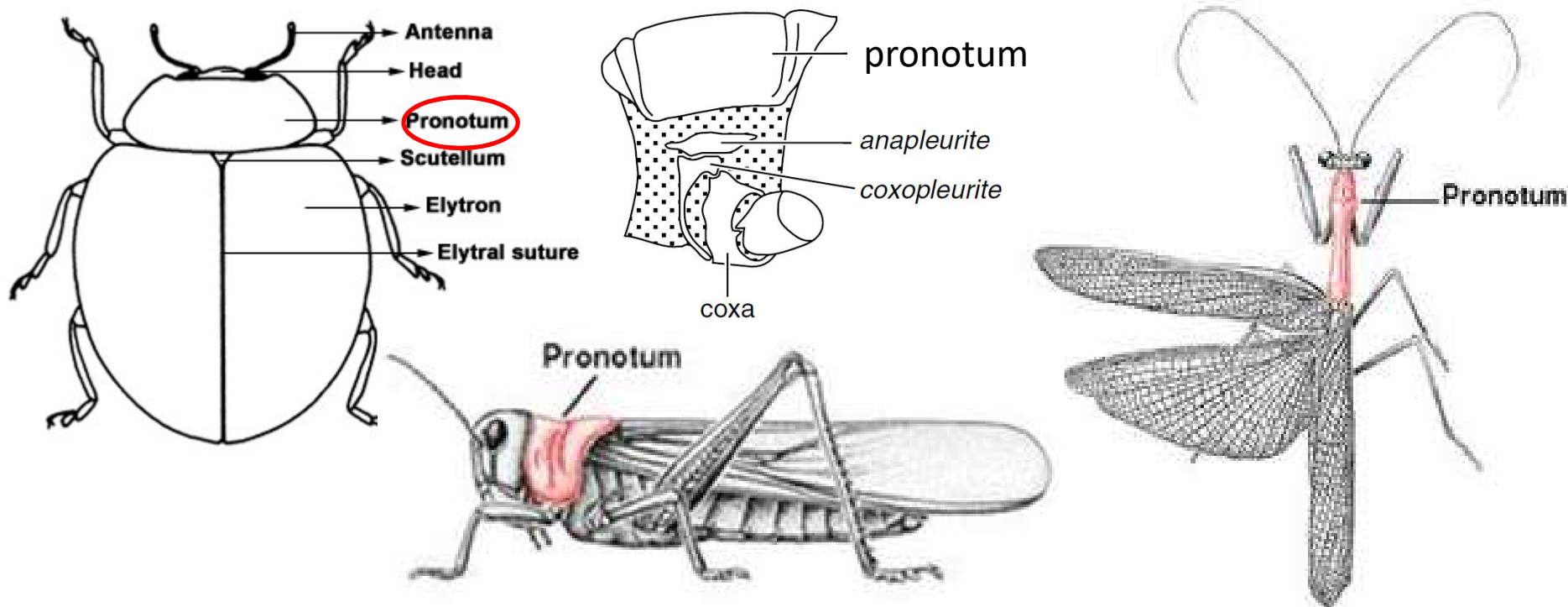

2 *Symphoromyia montana* ♀

3 *Symphoromyia montana* ♀

Dorzální část předohrudi (*pronotum*)

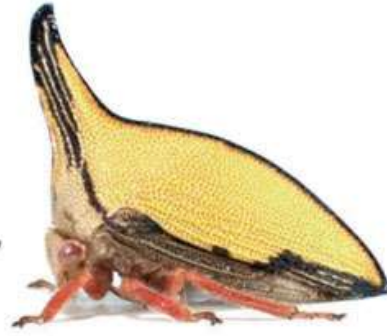
- jednoduchá stavba, schází akrotergit (není zde úpon svalů), většinou menší než meso- a metanotum
- slouží zejména pro úpon svalů předních nohou
- nápadně zvětšené u Coleoptera, Blattodea, Mantodea, Orthoptera, Hemiptera (Heteroptera, část Auchenorrhyncha): **štít**, svrchu částečně kryjící hlavu a středohrud'

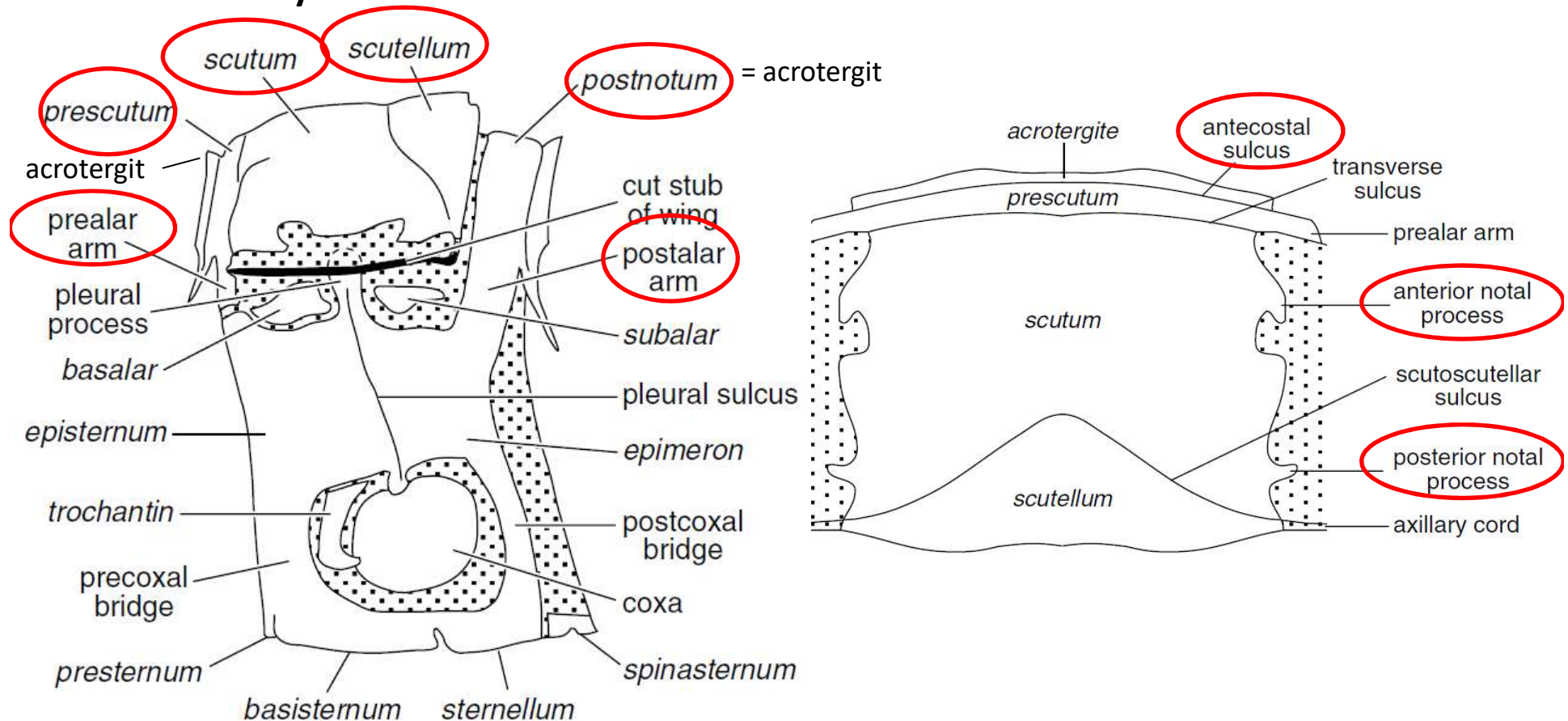
Hypertelie pronota u ostnohřbetek (Hemiptera: Auchenorrhyncha: Membracidae)

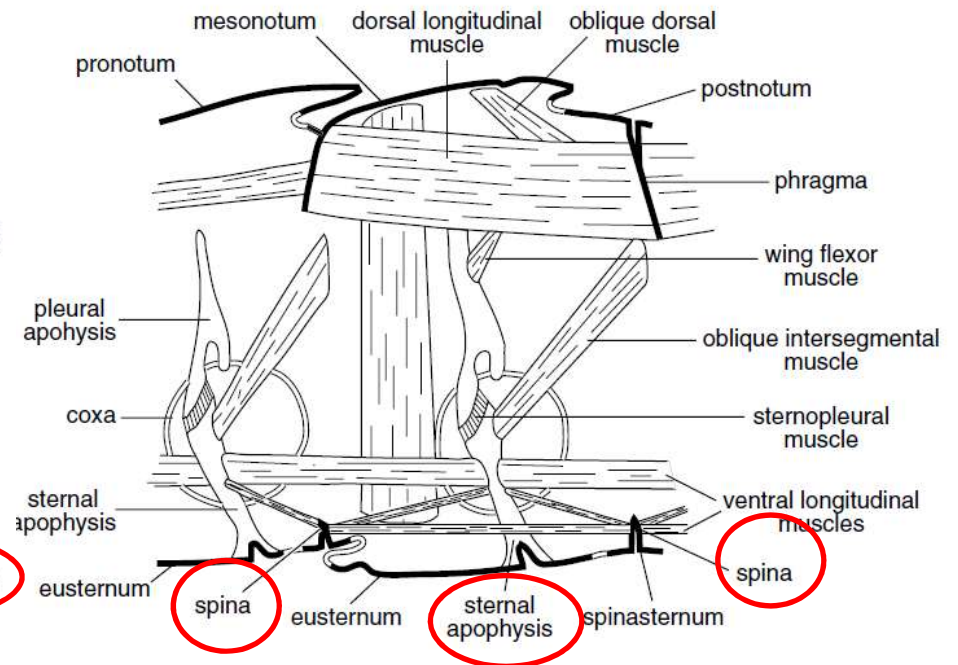
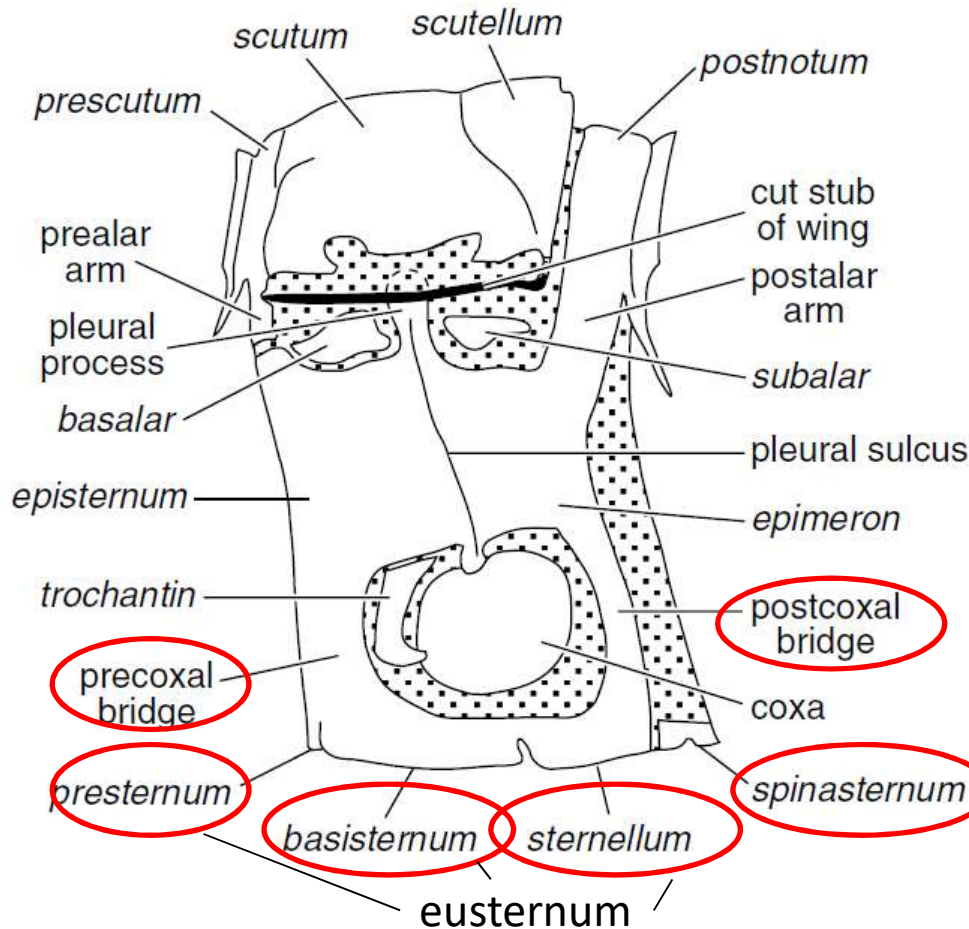
Notum na okřídleném segmentu: *mesonotum*, *metanotum*

- často zesílené vnitřní hřebeny, navenek vypadající jako rýhy (*sulci*) – adaptace k mechanickému tlaku vyvolanému křídly a křídelními svaly: rozdělení na *prescutum*, *scutum* a *scutellum* (dohromady tvoří *alinotum*) + antekostálním švem rozdělené *postnotum*
- *prescutum* spojeno s pleuronem prealárním a *postnotum* s epimeronem postalárním výběžkem
- *scutum* - laterálně anteriorní a posteriorní křídelní výběžky (proxalaria) **kloubně spojené s bazálními sklerity křídla**

Sternum na okřídleném segmentu: *mesosternum*, *metasternum*

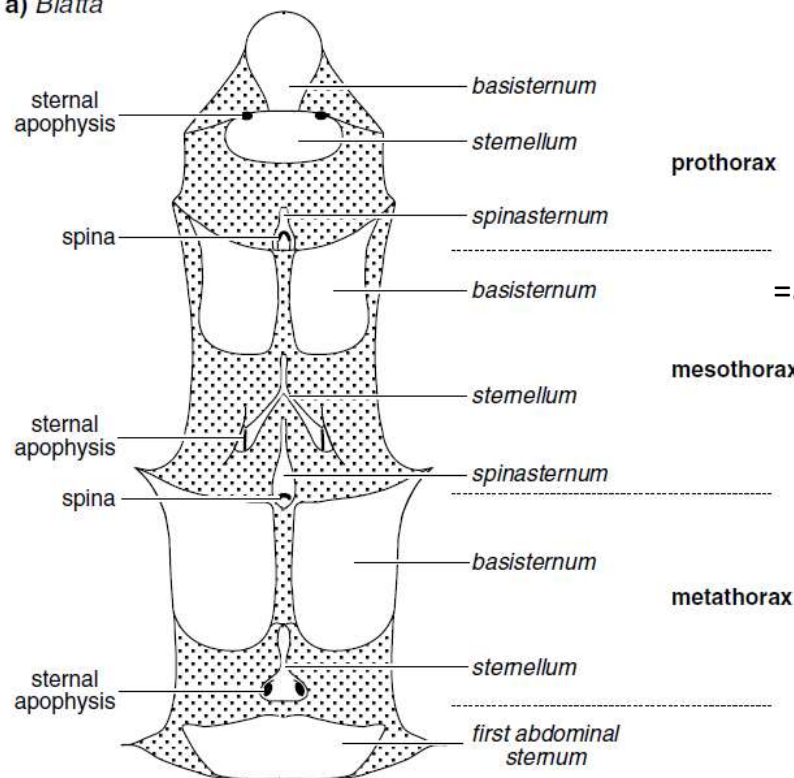
- intersegmentální sklerotizovaná část (intersternit) = *spinasternum*, vybíhá dovnitř jako trnitý výběžek (*spina*), chybí u zadohrudi; nikdy se nespojuje s následujícím skleritem
- segmentální sklerotizovaná část = *eusternum* (často je rozdělená na *presternum*, *basisternum* a *sternellum*=*furcasternum*), laterálně může splývat s pleuronem (= *laterosternit*) a vytvářet prekoxální a postkoxální můstek (*pons precoxale*, *postcoxale*)

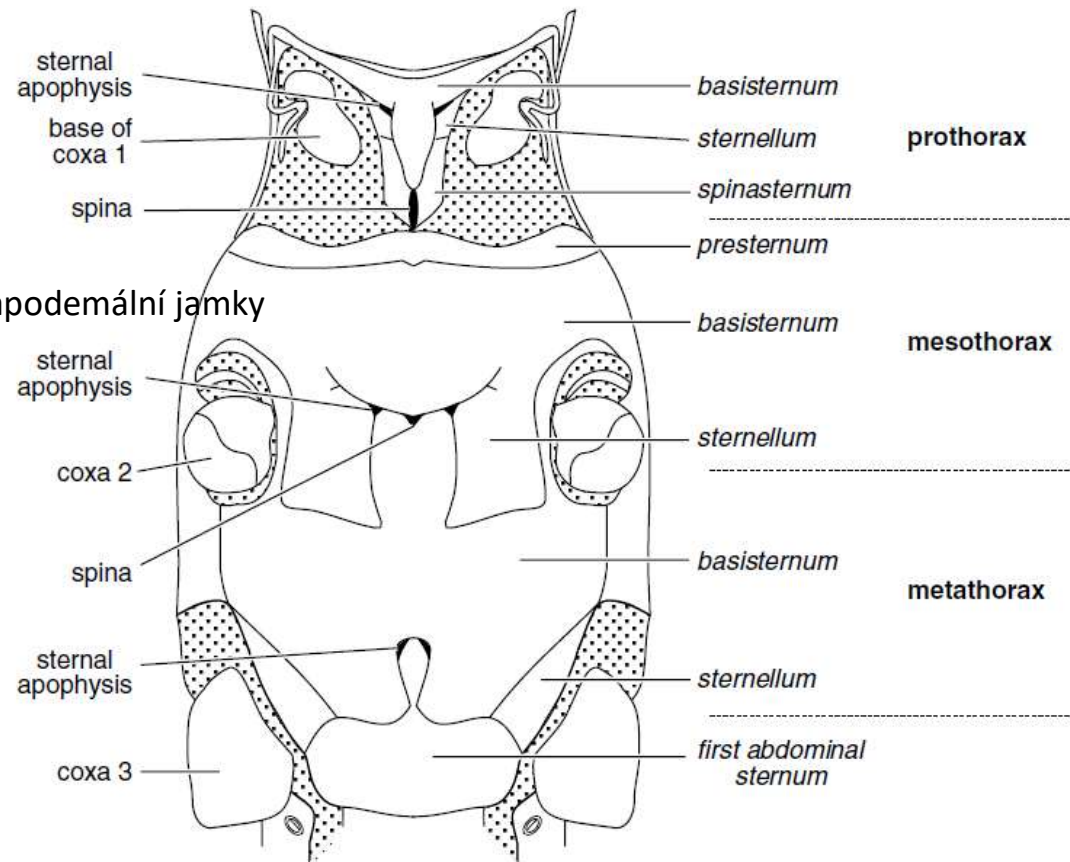
Sternum na okřídleném segmentu: *mesosternum*, *metasternum*

- 4 stupně fúze ventrálních skleritů – od jednotlivých volných přes splynulé mesosternum s 2. spinasternem, navíc splynulý prothorax s 1. spinasternem až po splynulou pterothorokální destičku, presternum u Pterygota většinou chybí, spinasternum často redukované
- u Holometabola je sternum do značné míry invaginované dovnitř a externě nahrazené sklerity pleury (preepisternum, katepisternum) - **endosternie**

a) *Blatta*

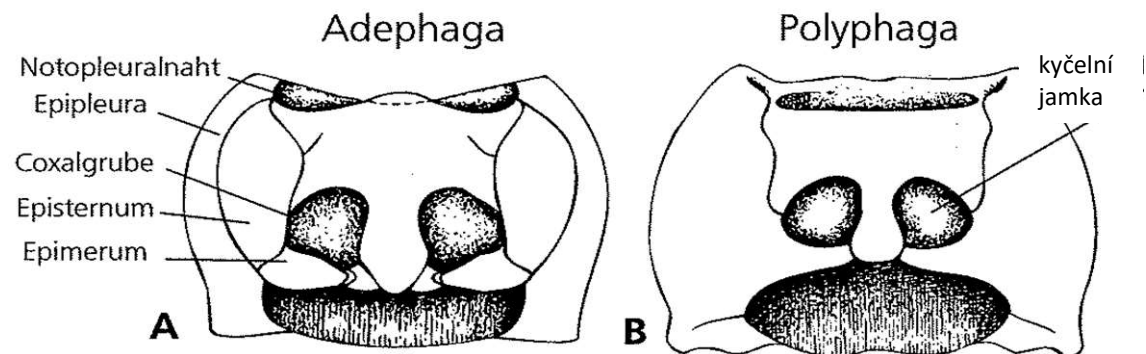
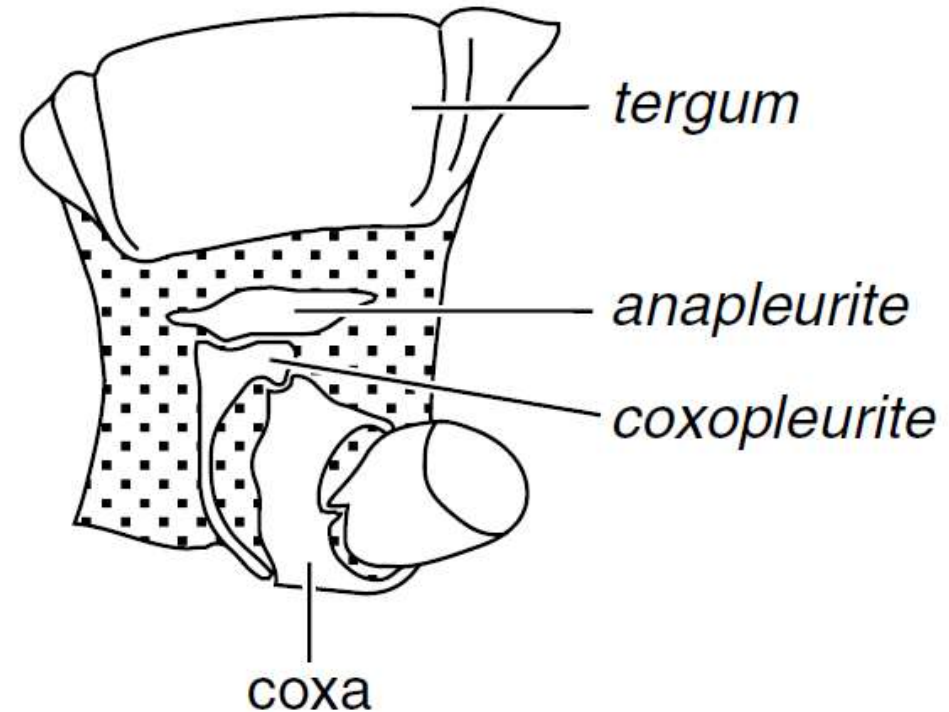
Blattodea (švábi)

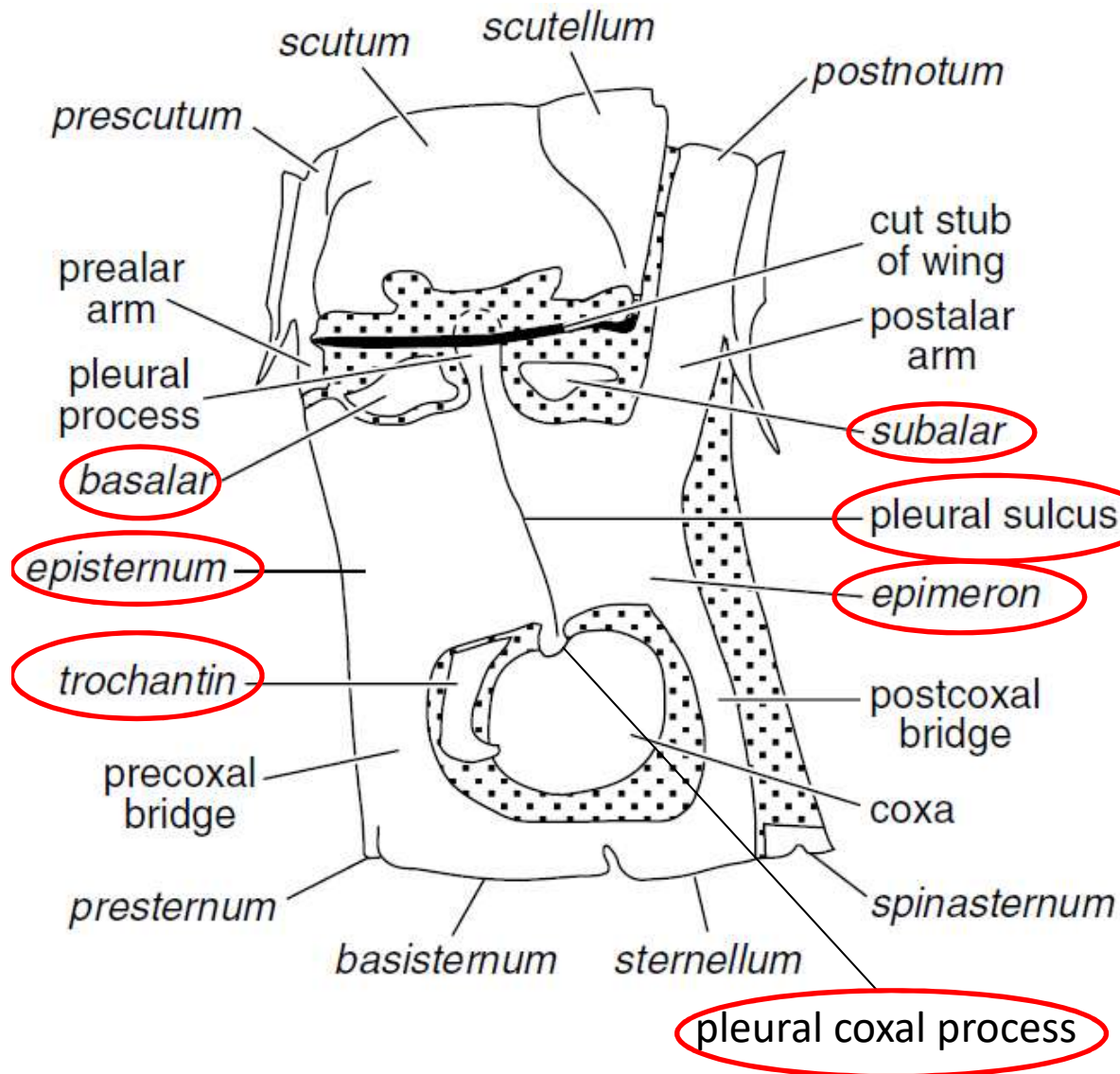
Orthoptera (saranče)

Pleuron na neokřídleném segmentu

- původně membranózní se třemi sklerity - pleurity (anapleurit, coxopleurit, sternopleurit (u primárně bezkřídlych Hexapoda, na předohrudi larev Plecoptera))
- původně snad z bazální části nohy, tzv. subcoxy
- **kloubní připojení nohou**
- u brouků přesun pleury na spodní stranu těla až invaginace skleritů pod pronotum (*cryptopleuron*)

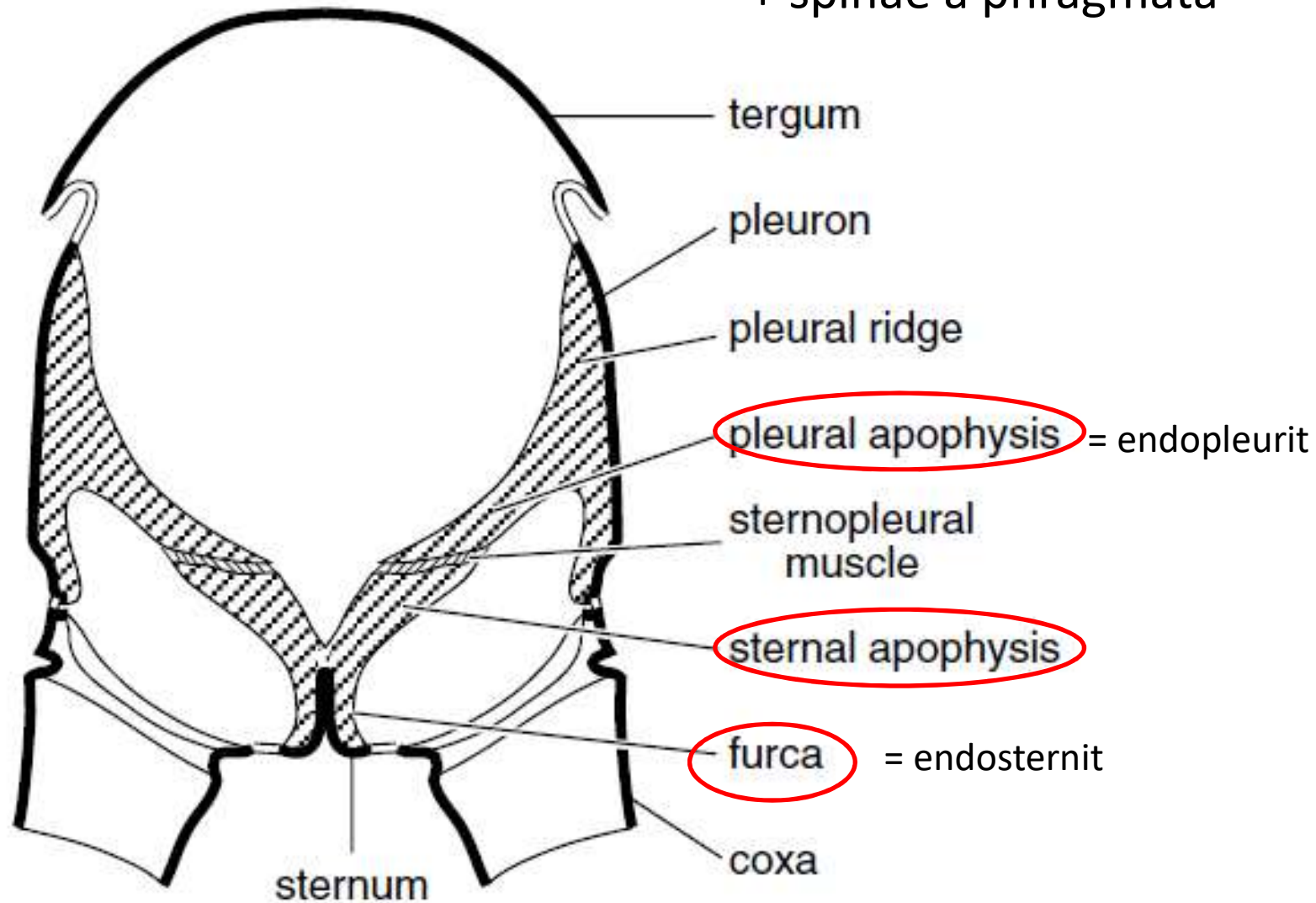
Pleuron na okřídleném segmentu

- sklerity splývají do souvislého pevného plátu, rozděleného pleurální rýhou na přední *episternum* a zadní *epimeron*
- epipleurity: malé sklerity pod křídlem, přední basalare a zadní subalare – místa úponu přímých křídelních svalů
- zakloubení nohy: pleurální kyčelní výběžek na posteroventrálním konci pleurální rýhy+ trochantin (anteroventrálně, původně coxopleurit)

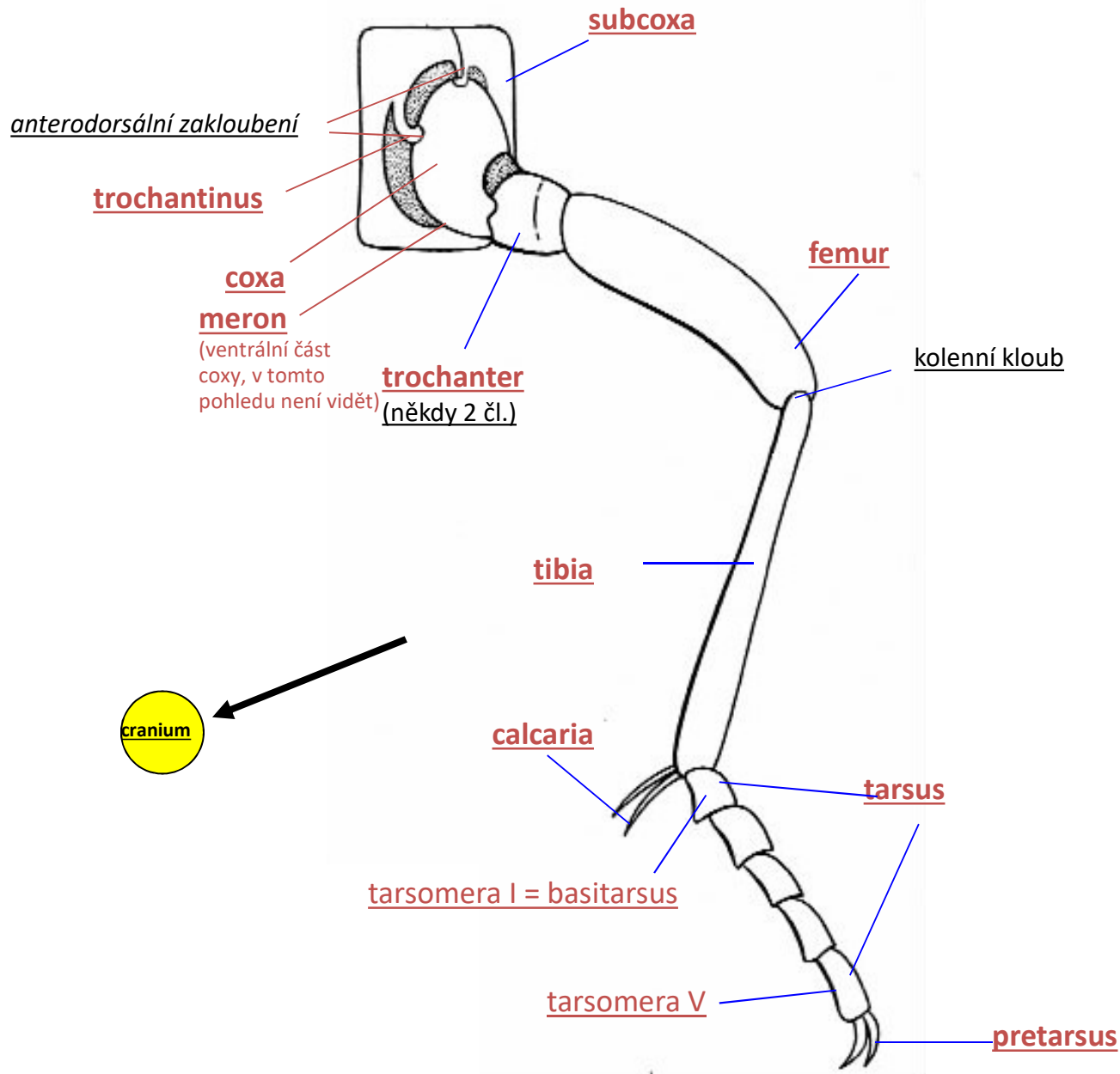
Vnitřní kostra hrudi

- upevnění hrudních svalů – pružná a zároveň pevná výztuha
- + spinae a phragmata

Noha – zobecněné schéma

- 6 článků (poditů): *coxa, trochanter, femur, tibia, tarsus, pretarsus*
- ztráta kloubního spojení mezi kyčlí a sternitem
- rozdělení chodidla (tarsu) na několik článků (tarsomer)
- kloubní spojení drápků s poslední tarsomerou

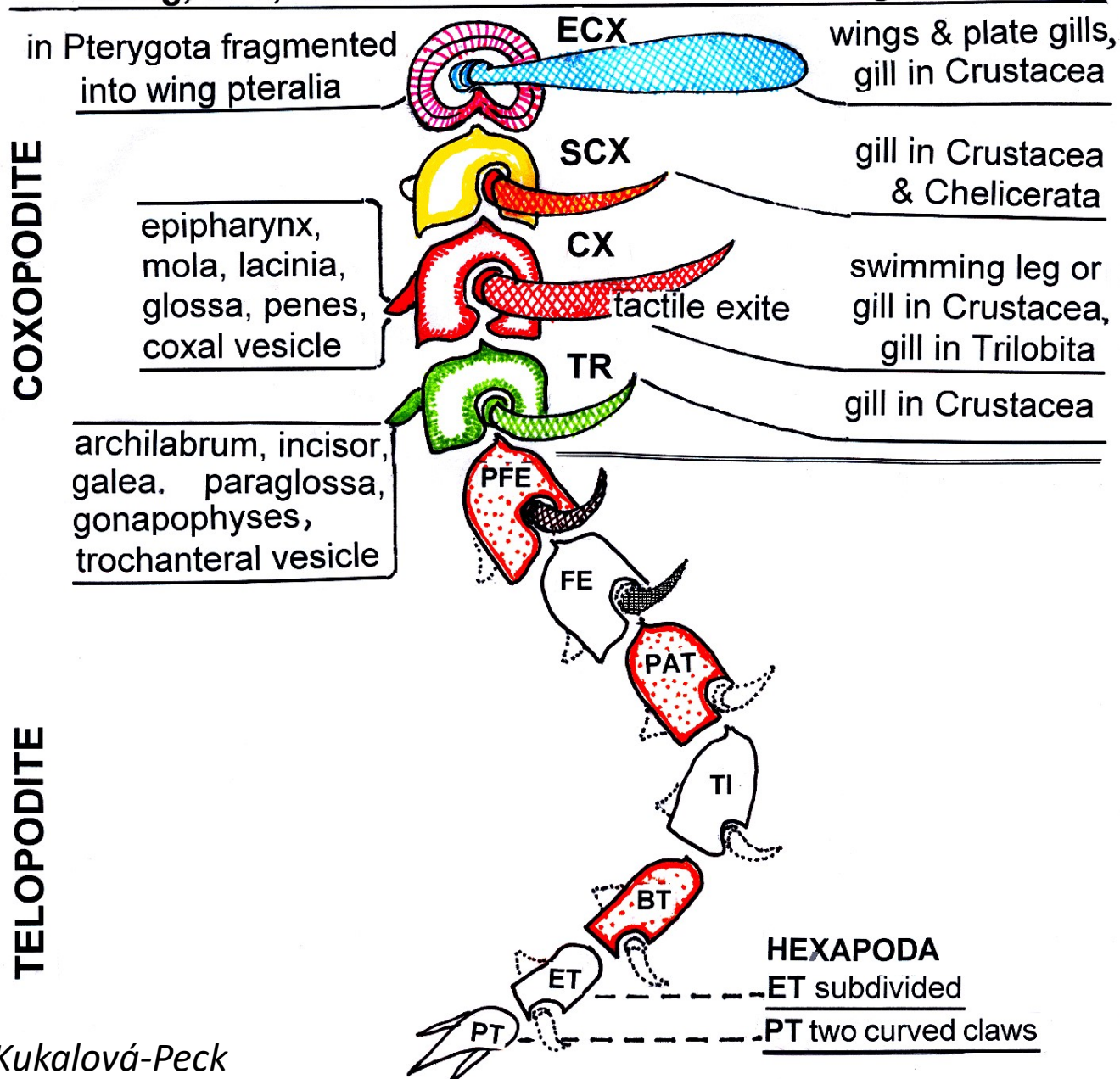
Arthropod leg: archipleuron, 10 tubular segments, exites, endites

ENDITES

eating, love, vesicles

EXITES

swimming, breathing

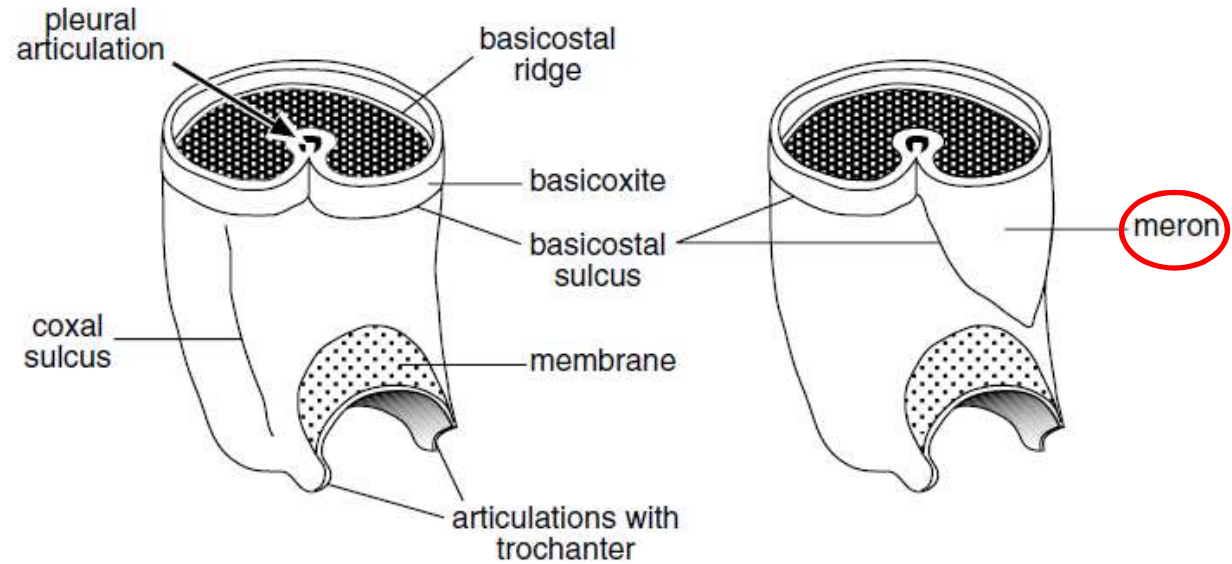

- základní stavební plán (mnohovětvěné) nohy členovců má více článků, které u hmyzu splynuly: prefemur, patella, basitarsus

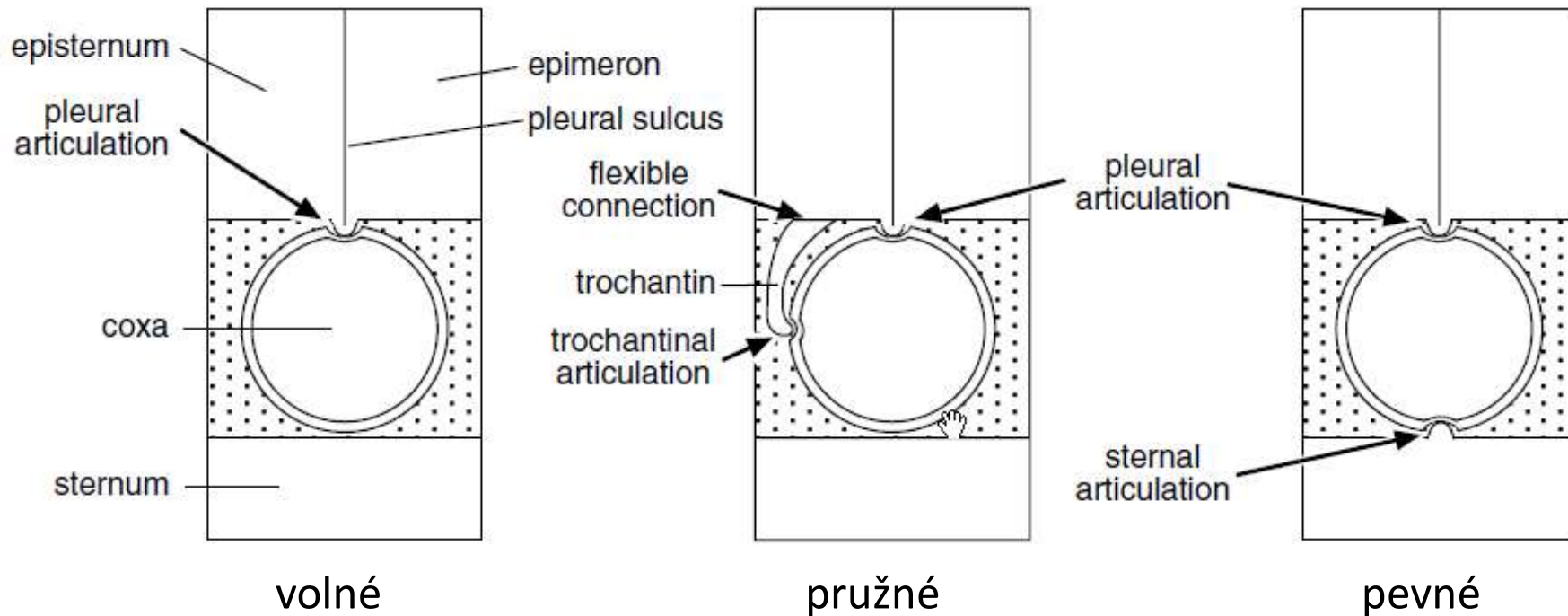
rudimenty u fosilních zástupců, Ephemeroptera, Odonata

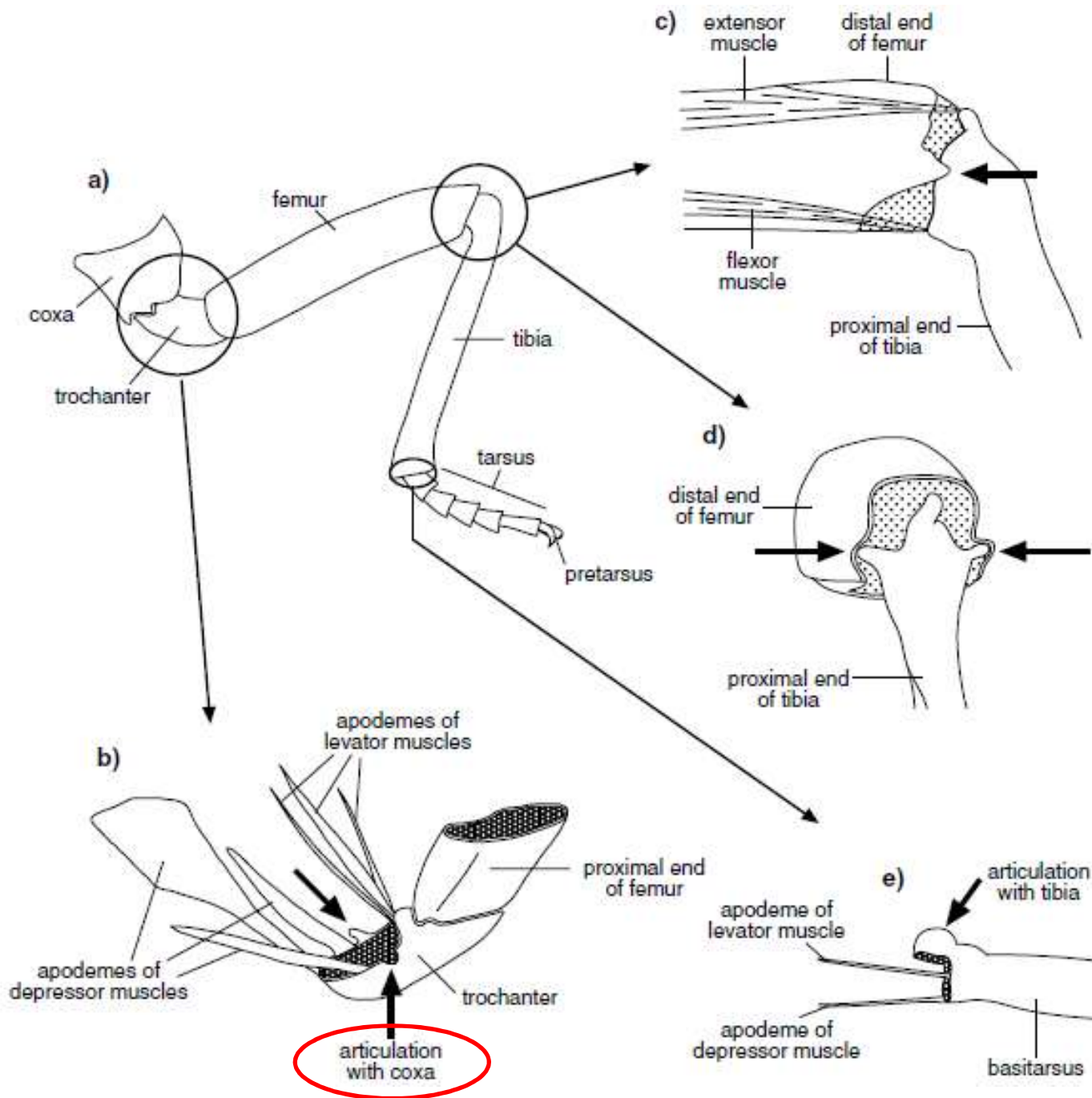
Kloubní spojení nohy s hrudí

kyčel (coxa)

a) ← anterior

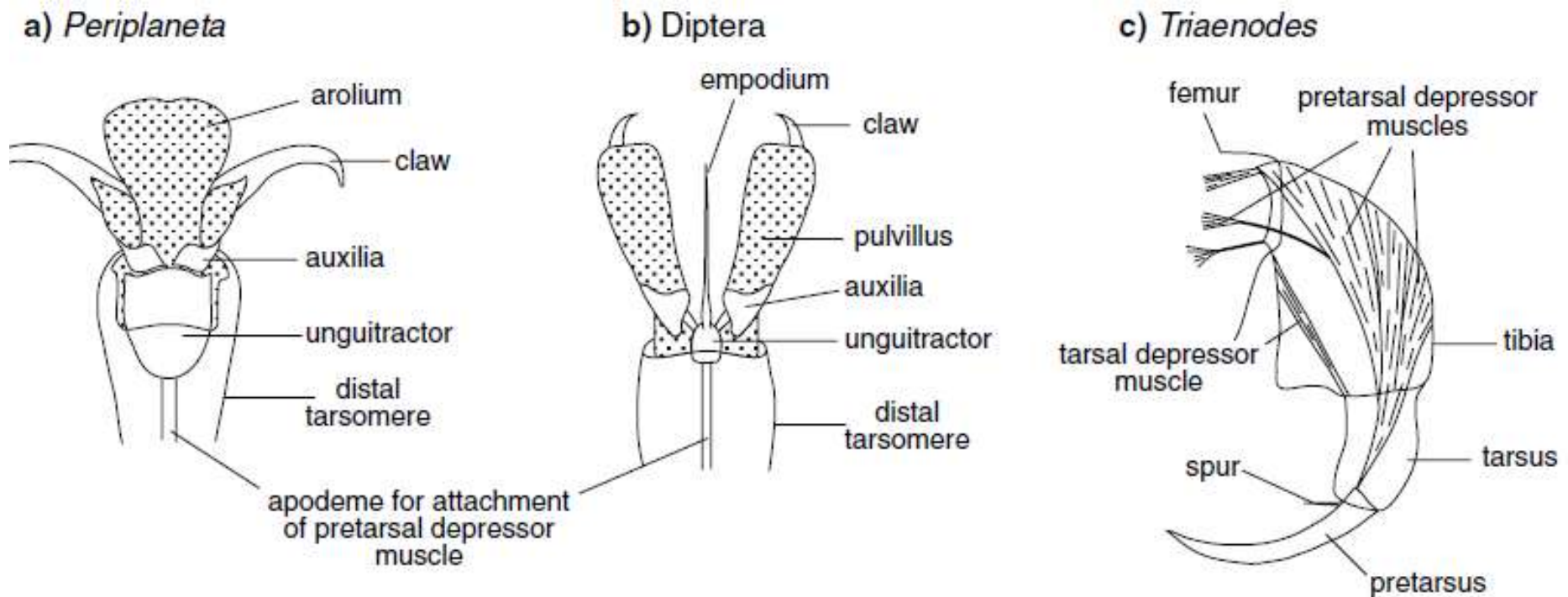

- dikondylní spojení kyčle a trochanteru
- pevné spojení trochanteru a femuru
- dikondylní spojení femuru a tibiae
- monokondylní spojení bazální tarsomery s tibií
- absence svalů v tarsálních článcích

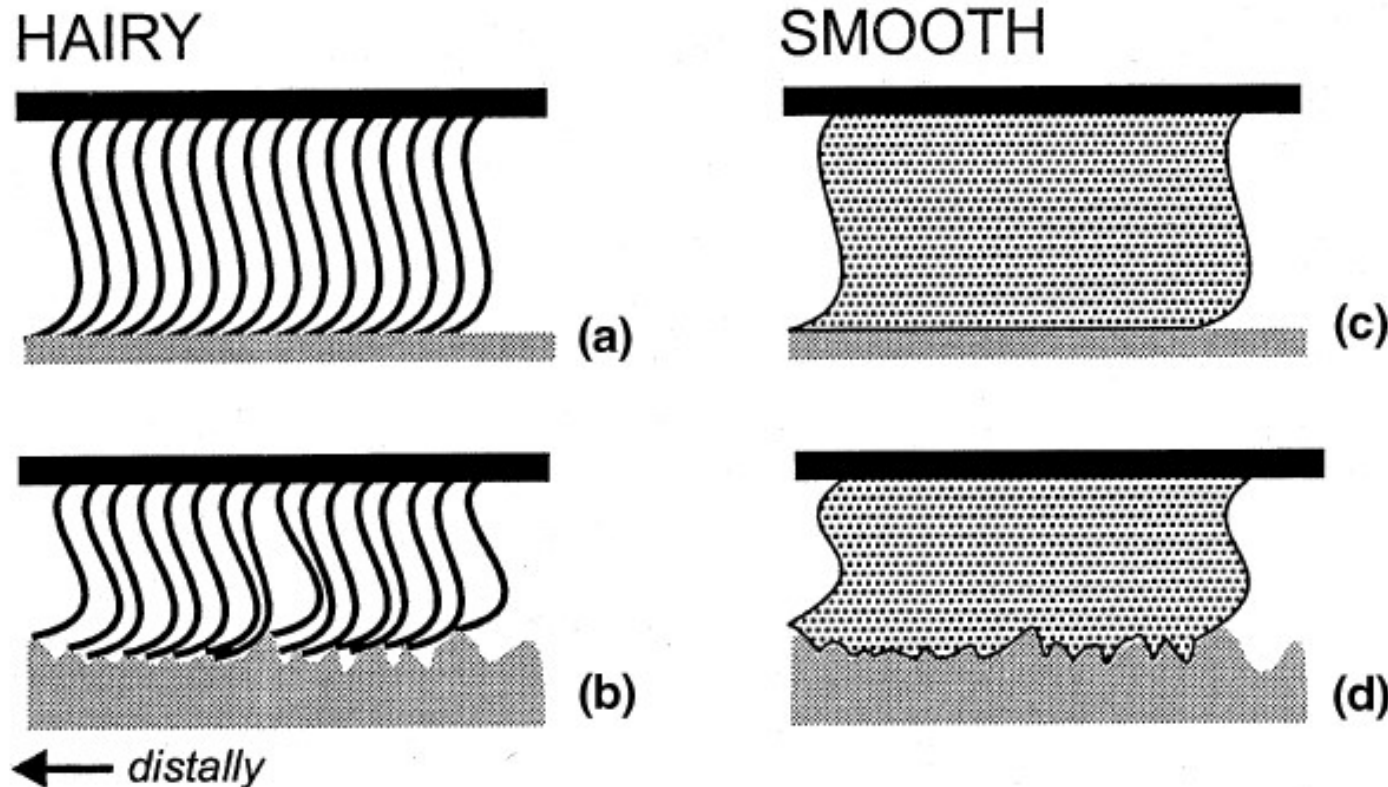
Pretarsus a přichytné struktury

- pretarsus = malý sklerit **unguitractor**, nesoucí **drápky (ungues)** a mediální dutý měchýřkovitý útvar – **arolium**, případně štětínovité **empodium** a párové polštářky - **pulvilli**

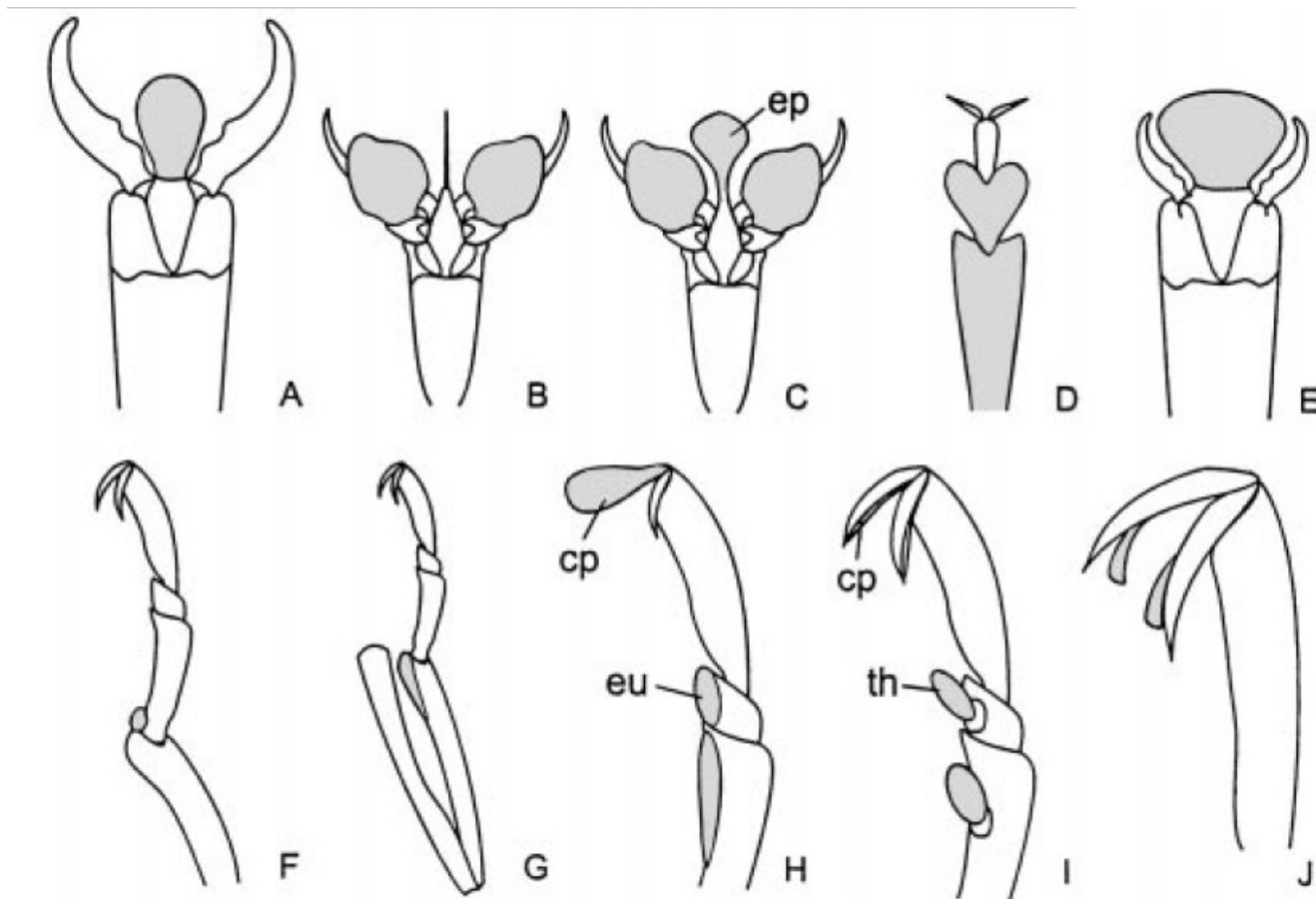
Přichytné struktury

- nutnost kombinovat dvě protichůdné vlastnosti: rychle přilnout k substrátu a rychle se od něj opět odtrhnout
- řešení: hladké či ochlupené polštářkovité struktury na pretarsu, tarsu nebo tibii (nikoli háčky, lepivé sekrety nebo přísavky)

Přichytné struktury

- řešení: hladké či ochlupené polštářkovité struktury na pretarsu, tarsu nebo tibií (až na výjimky nikoli háčky, lepkivé sekrety nebo přísavky)
- chybí u primárně bezkřídлых skupin a vážek

*Beutel &
Gorb 2001*

Hladké struktury

A rybenka

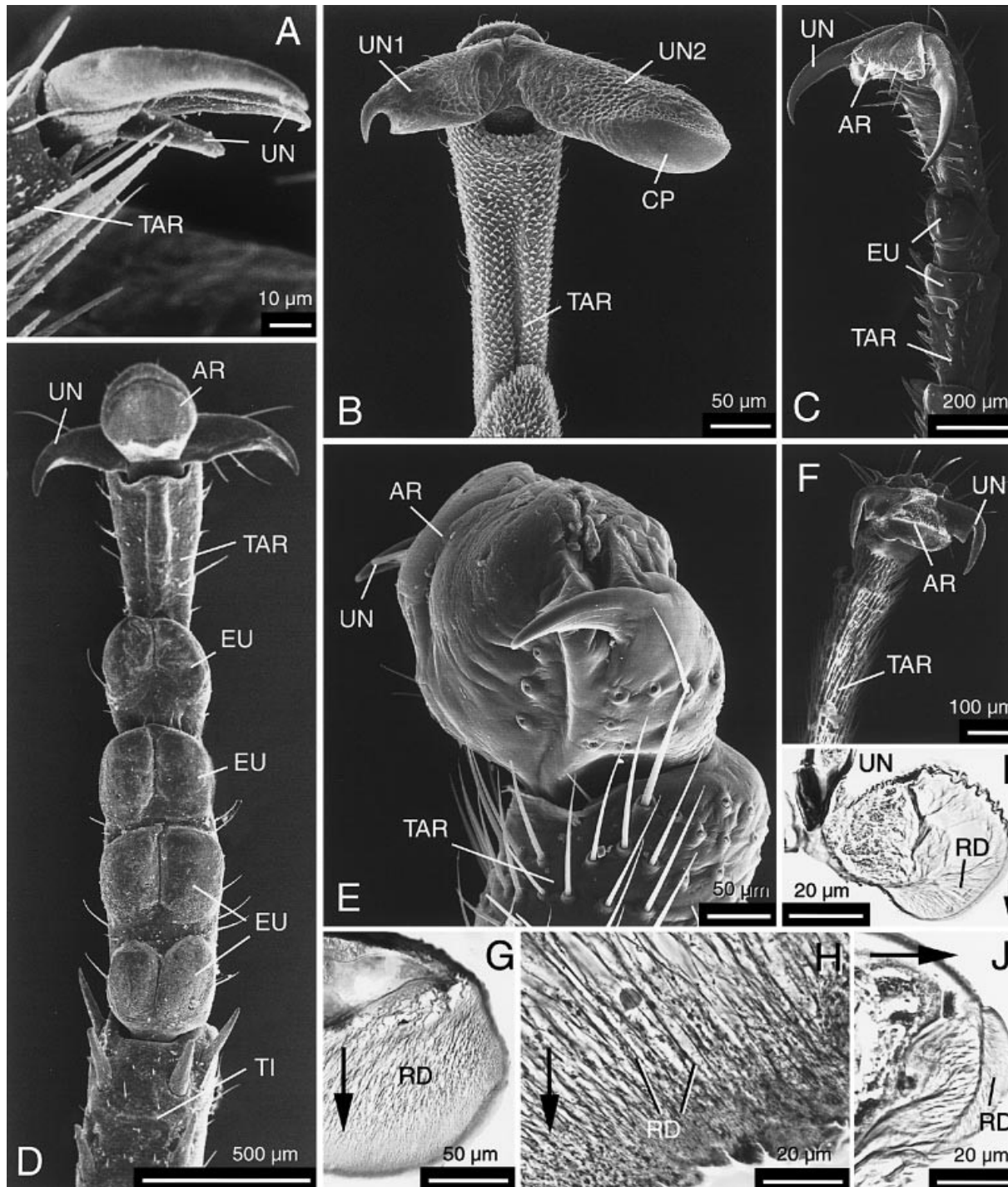
B jepice

C šváb

D saranče

E křís (pěnodějka)

F zlatoočka

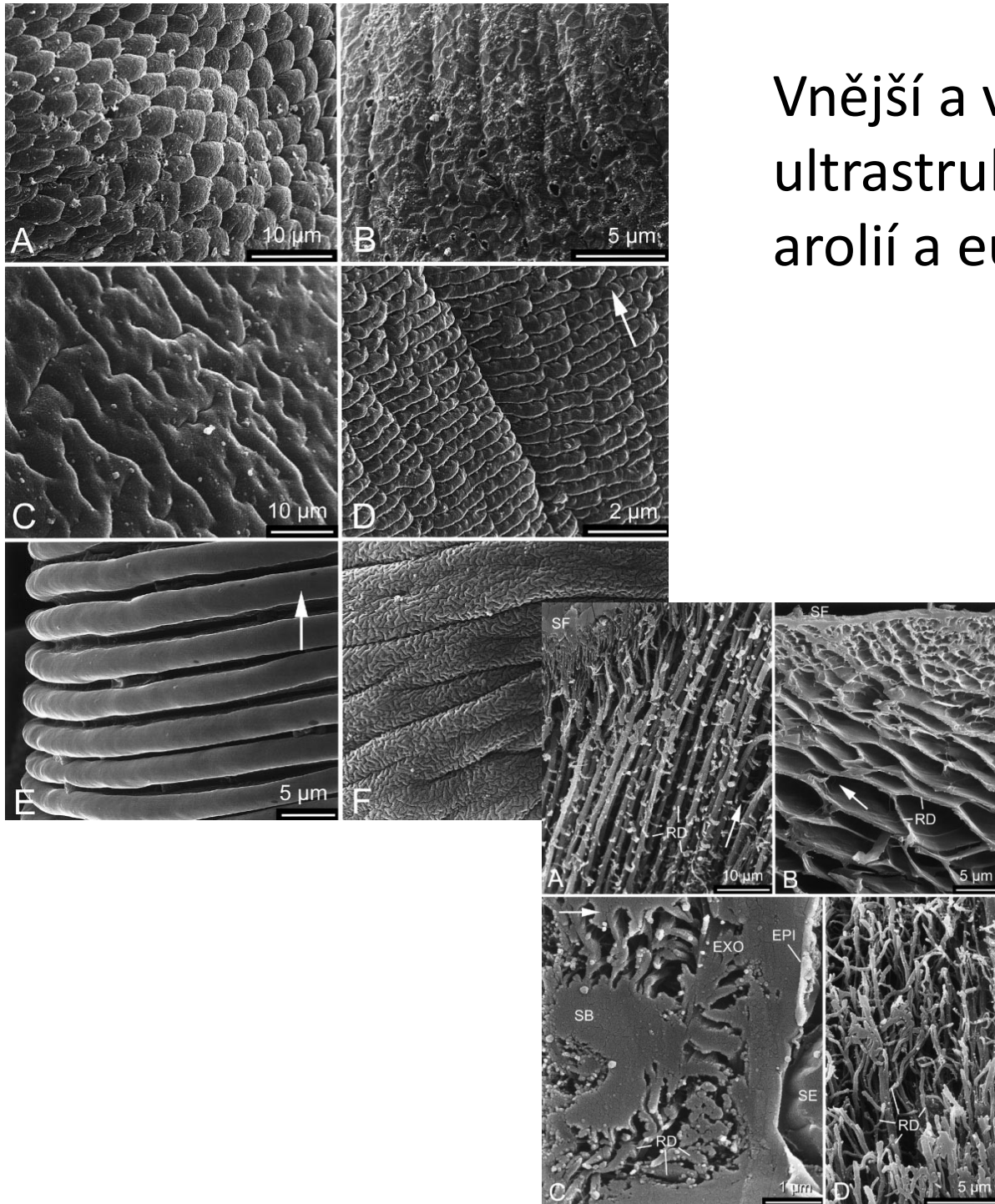

*Beutel &
Gorb 2001*

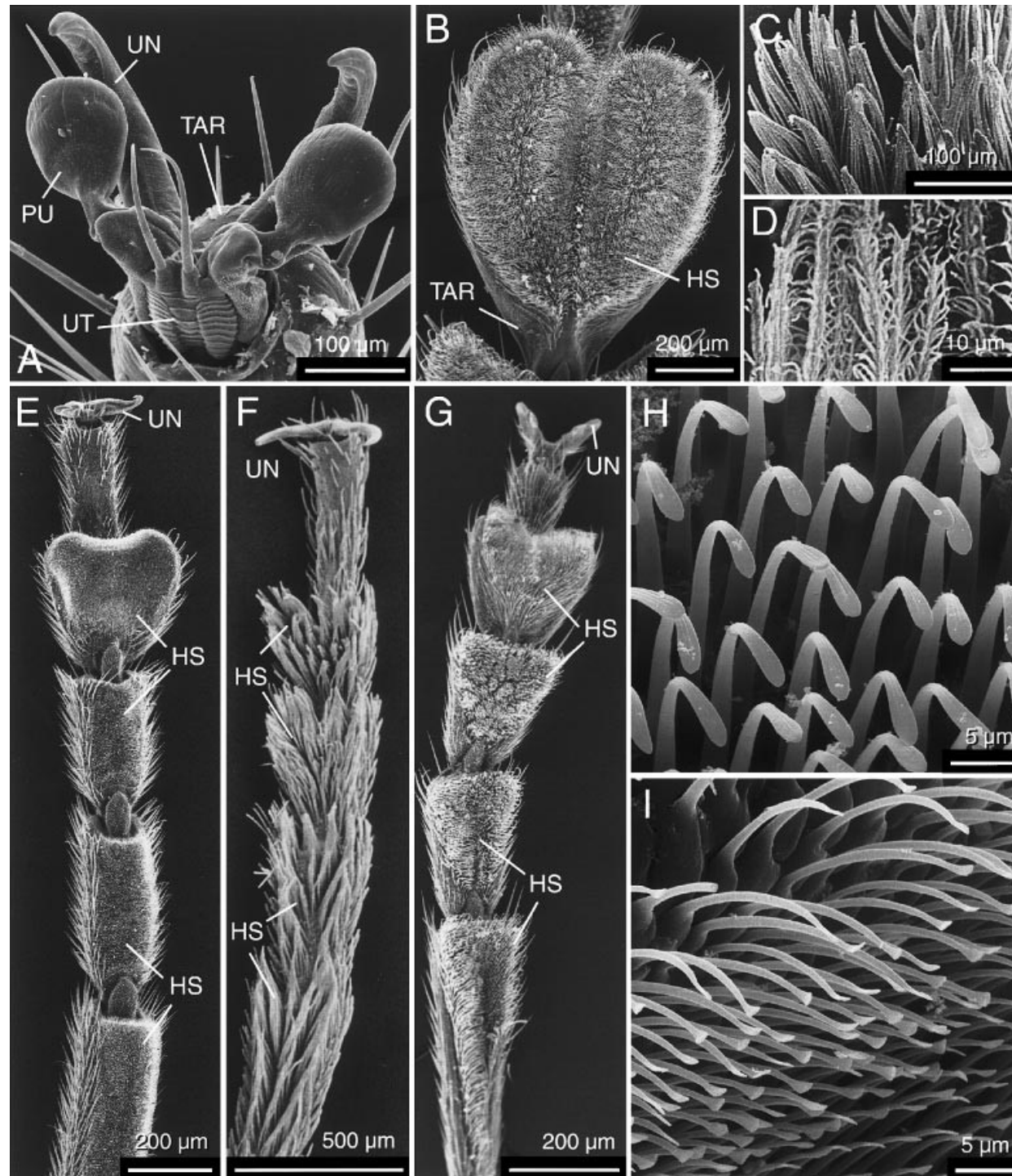

Vnější a vnitřní ultrastruktura hladkých arolií a euplantul

kombinace visko-
elasticity (změna
tvaru váčků pod
tlakem hemolymfy
a vzduchu) –
vysoká přilnavost
(molekulární
adheze) a
vyloučení
přilnavého sekretu

*Beutel &
Gorb 2001*

Ochlupené struktury: (microtrichie, acanthae)

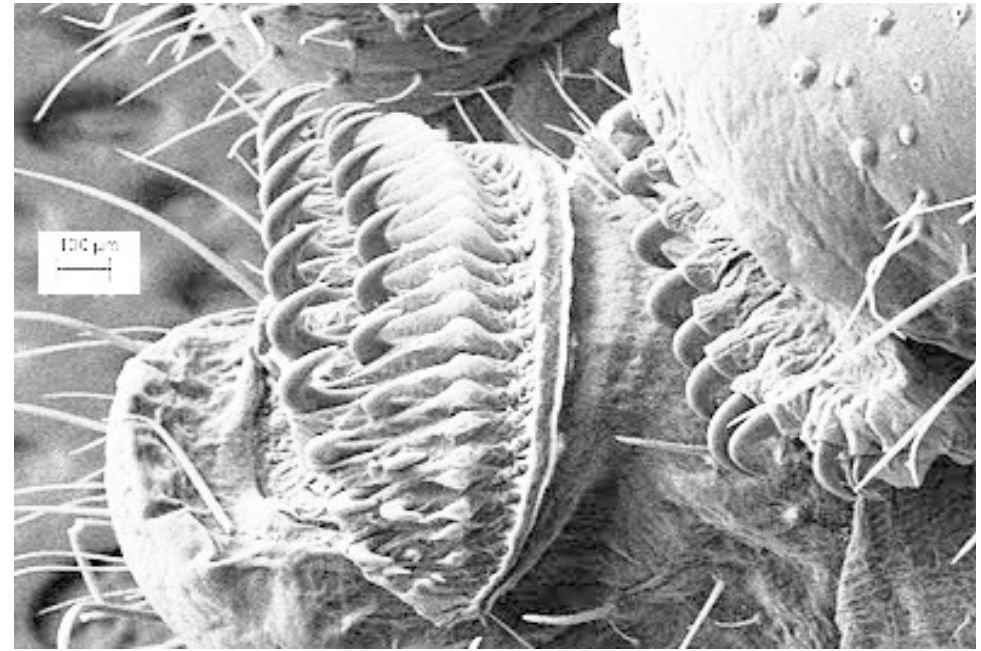
A plošnice (vroubenka)
B-D, F-G brouci
E, I střechatka

molekulární adheze
mezi velmi ohebnými
setami a povrchem

povrchové napětí v
tenké vrstvičce
sekretu epikutikuly
(lipoprotein přes
voskové kanálky)

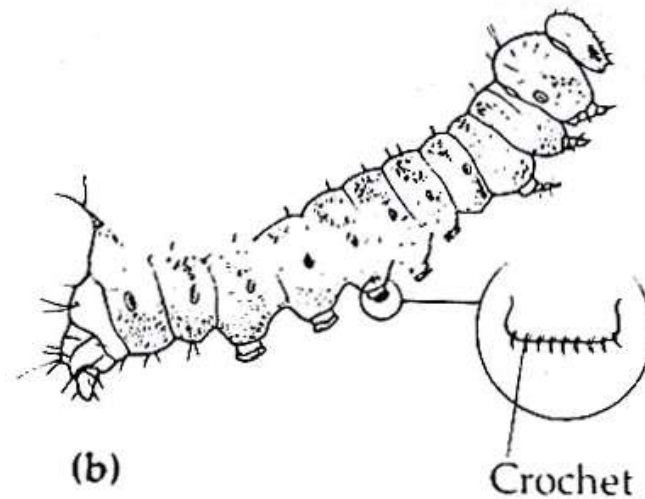
Coleoptera: Chrysomelidae (mandelinky)

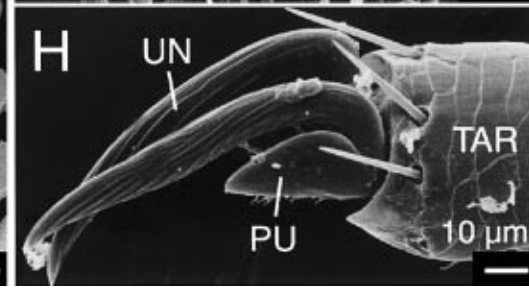
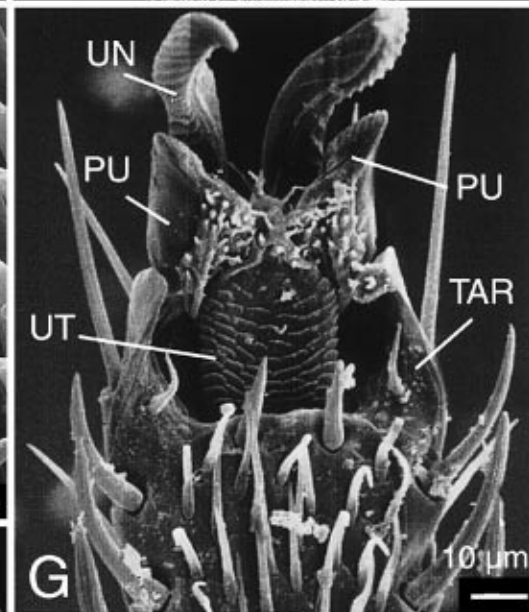
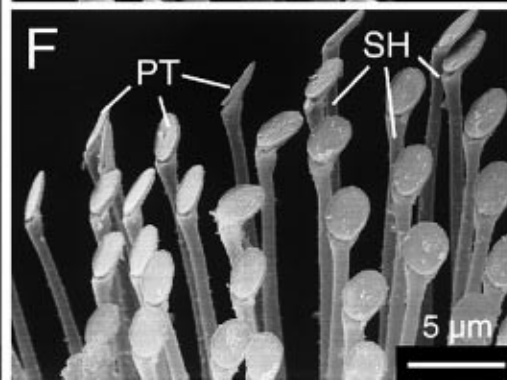
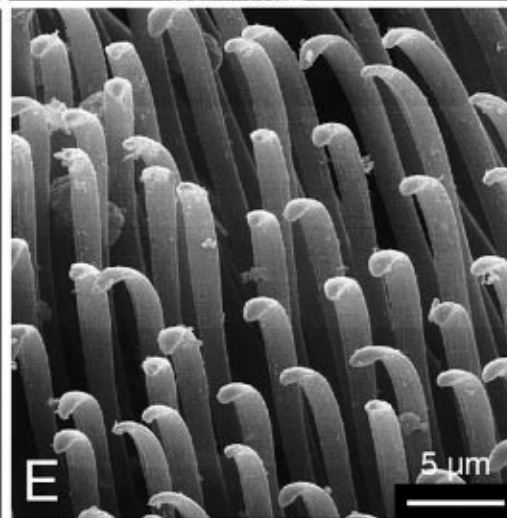
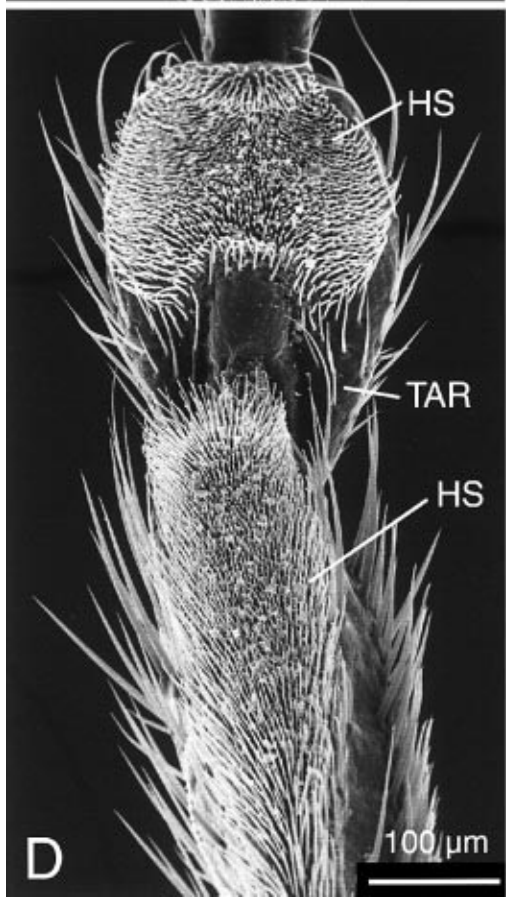
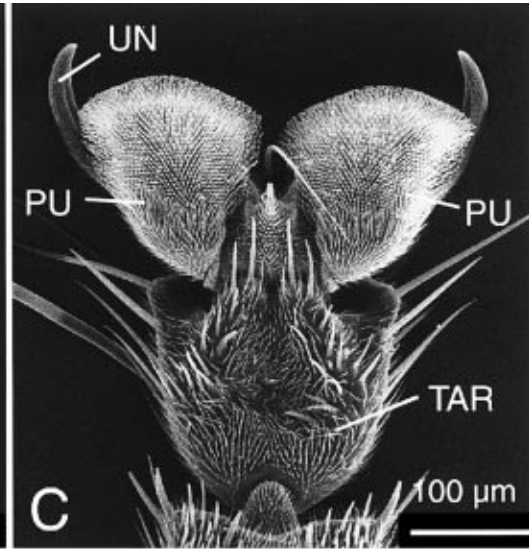
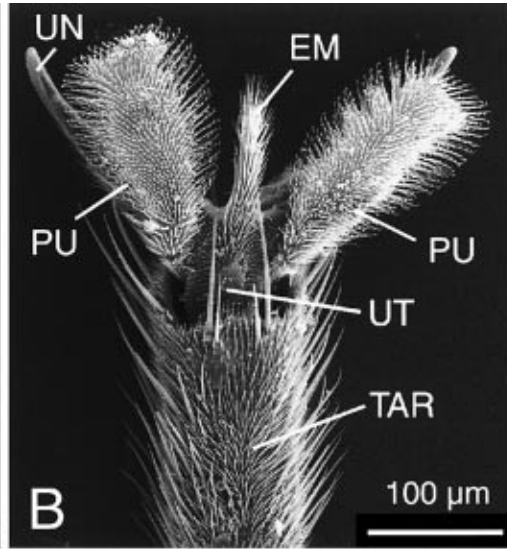
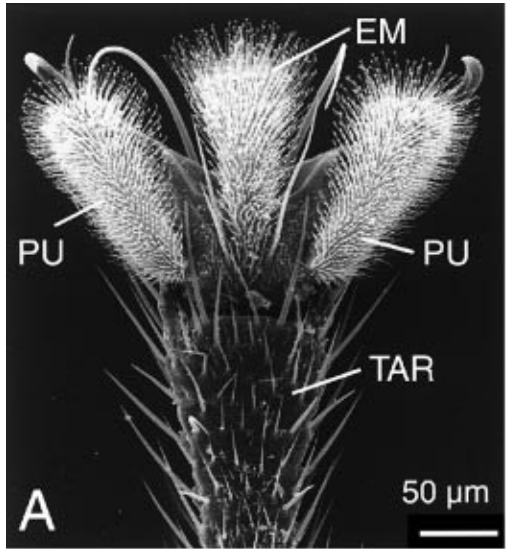

Lepidoptera (zadečkové panožky housenek)
– **plantární laloky**

- často adaptace k životu na rostlinách

**Empodium
a pulvilli**

A-C, F
Diptera

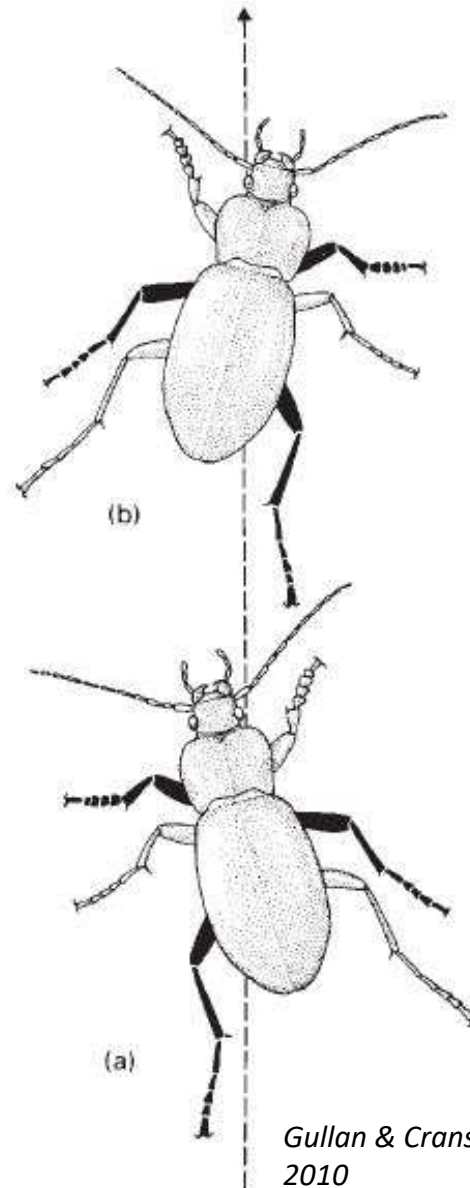
D-E škvor

G, H
blecha

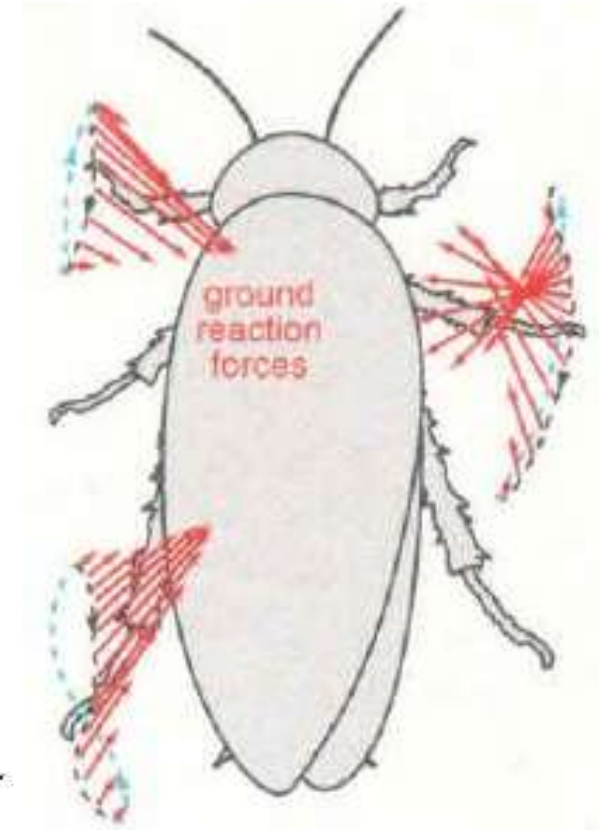
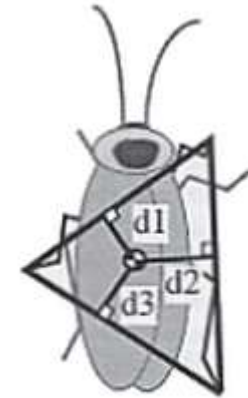
*Beutel &
Gorb 2001*

Funkce nohou: pohyb po substrátu

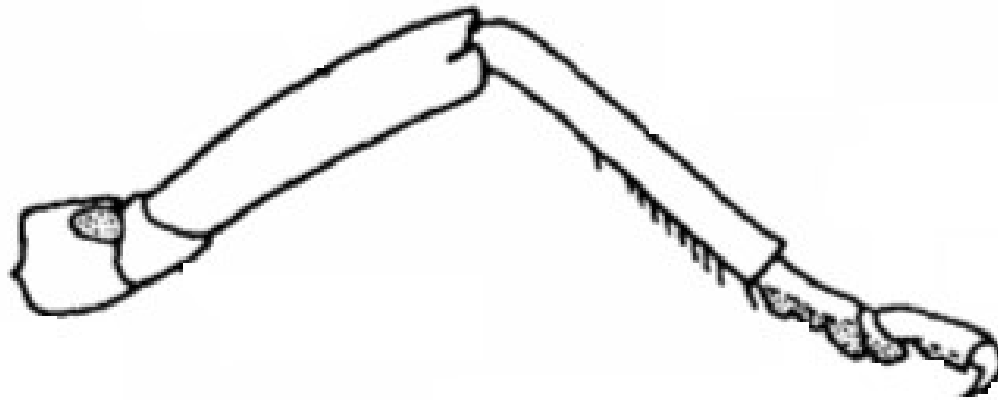
- oproti korýšům a stonožkovcům menší počet nohou umístěných ventrálněji a blíže k sobě
- důsledky:
  - koncentrace lokomočních svalů v hrudi, lepší ovládání pohybu a energetická účinnost
  - v kontaktu se zemí jsou při pohybu (běhu) u většiny hmyzu tři nohy – lepší stabilita (těžiště ve středu)
  - někdy jen pohyb s využitím 4 či 2 nohou (švábi, kudlanky, Orthoptera)

Gullan & Cranston
2010

Dickinson et al.
2000

Kráčivé nohy (*pedes gressorii*)

např. Coleoptera,
Heteroptera)

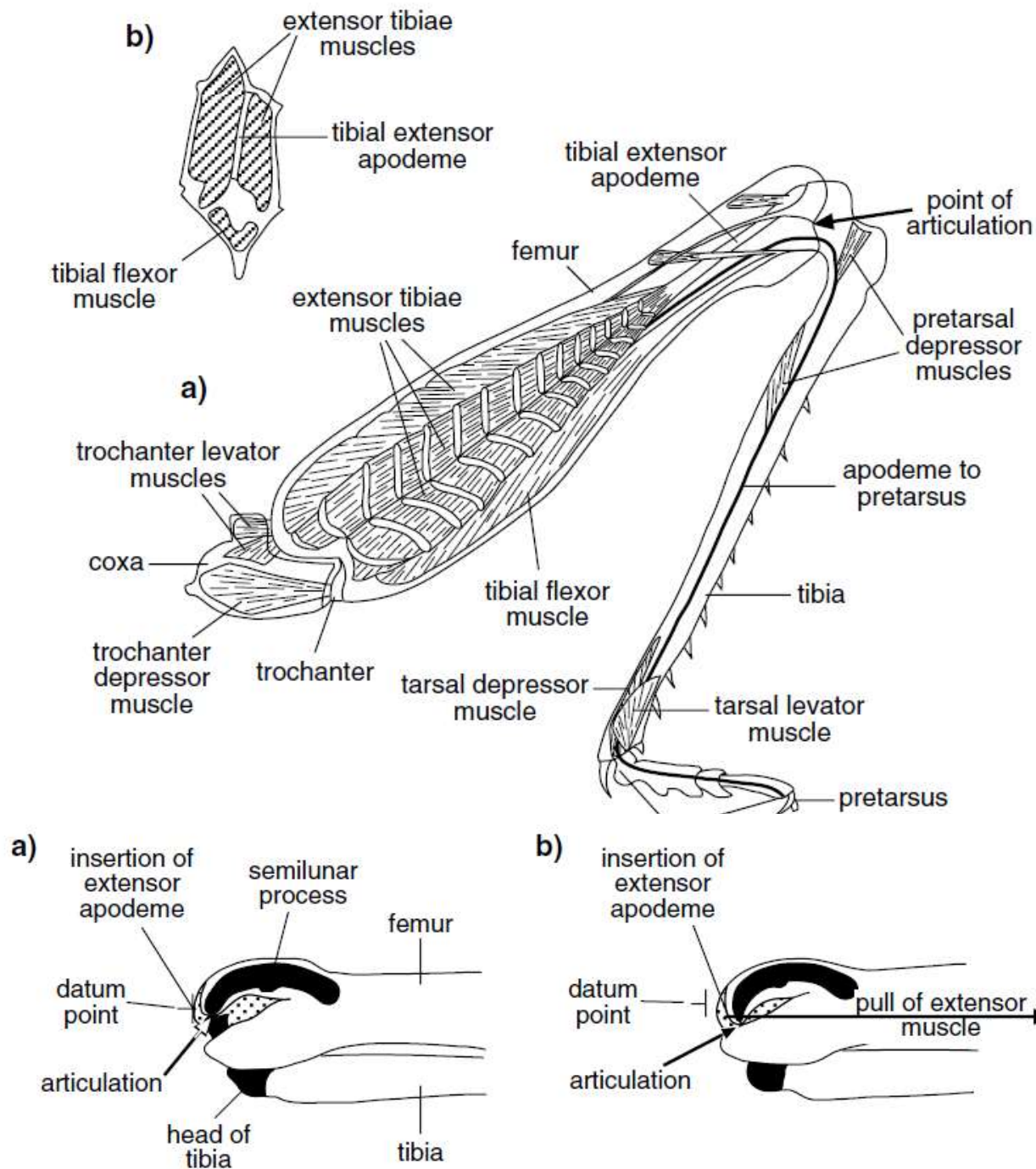
- dobře vyvinutý femur i tibia, +- stejně dlouhé

Běhavé nohy (*pedes cursorii*)

např. Blattodea

Rychlost až 130 cm/s, faktory – délka
nohou, velikost těla (menší jsou rychlejší,
ALE nymfy 1.instaru 3 cm/s, adulti 20
cm/s)

Skákavé nohy (*pedes saltorii*):

většinou zadní pár

1) **holenní typ:**
rozšířené stehno,
skákání zajišťují
velké, šikmo
uspořádané
femurotibiální svaly
(*extensor tibiae*):
síla až 16 N

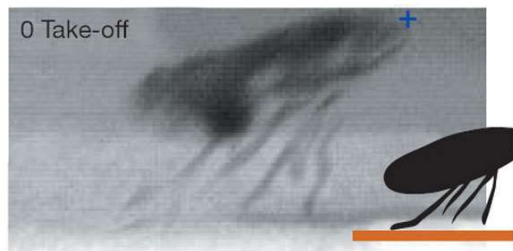
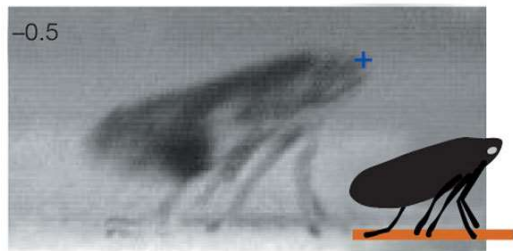
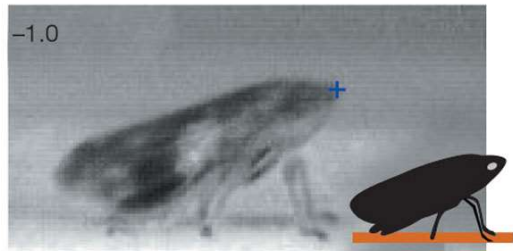
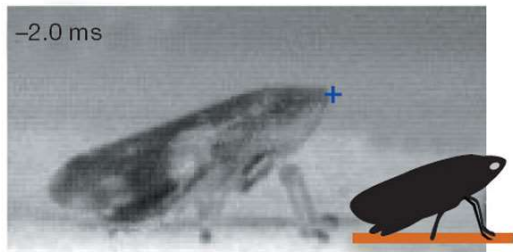
dlouhá tibia:
pákový efekt

© Stanislav Rada

Pholidoptera griseoptera (kobyłka křovištní)

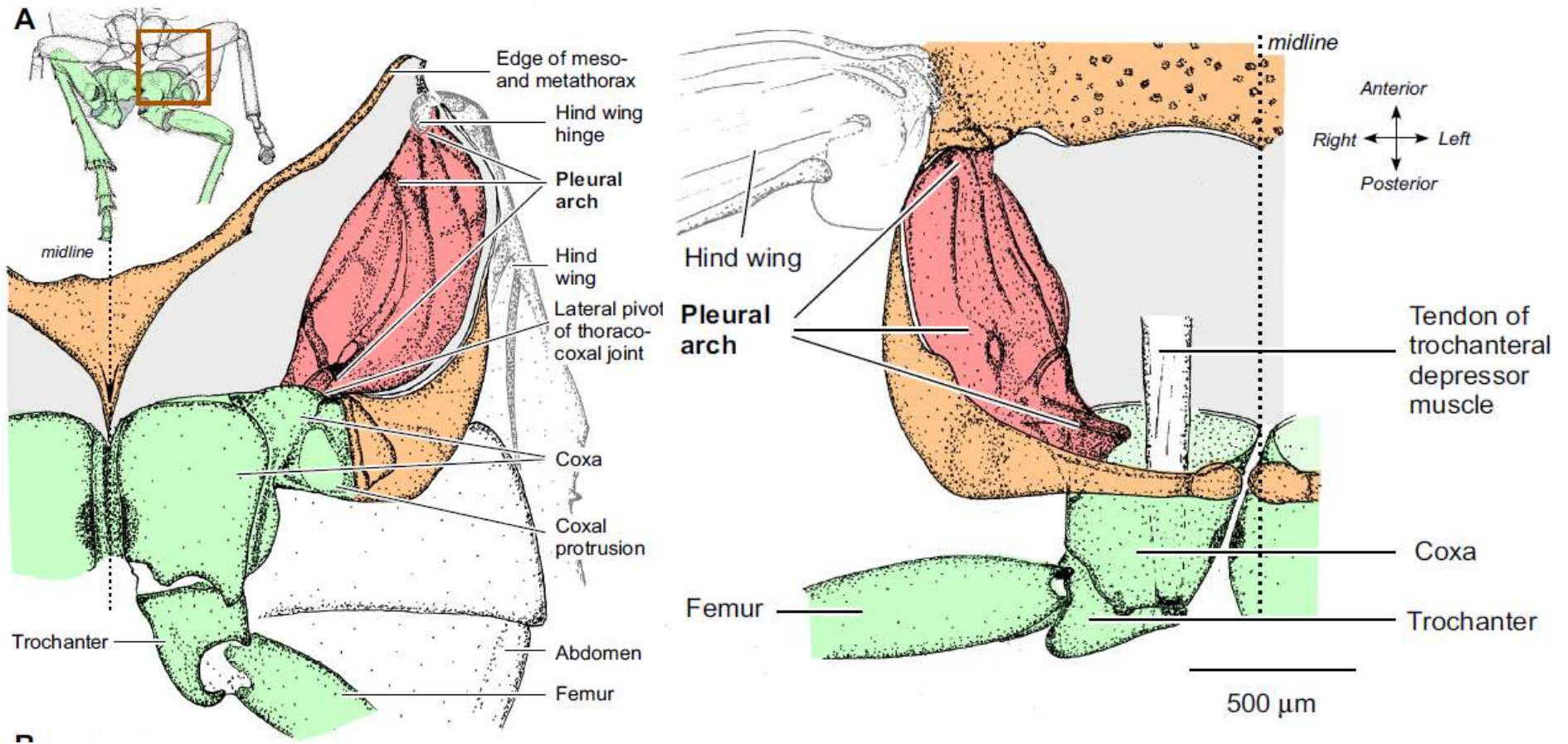
Philaenus spumarius
(pěnodějka obecná):
rychlost 4,7 m/s za 0,9 ms

Burrows 2003

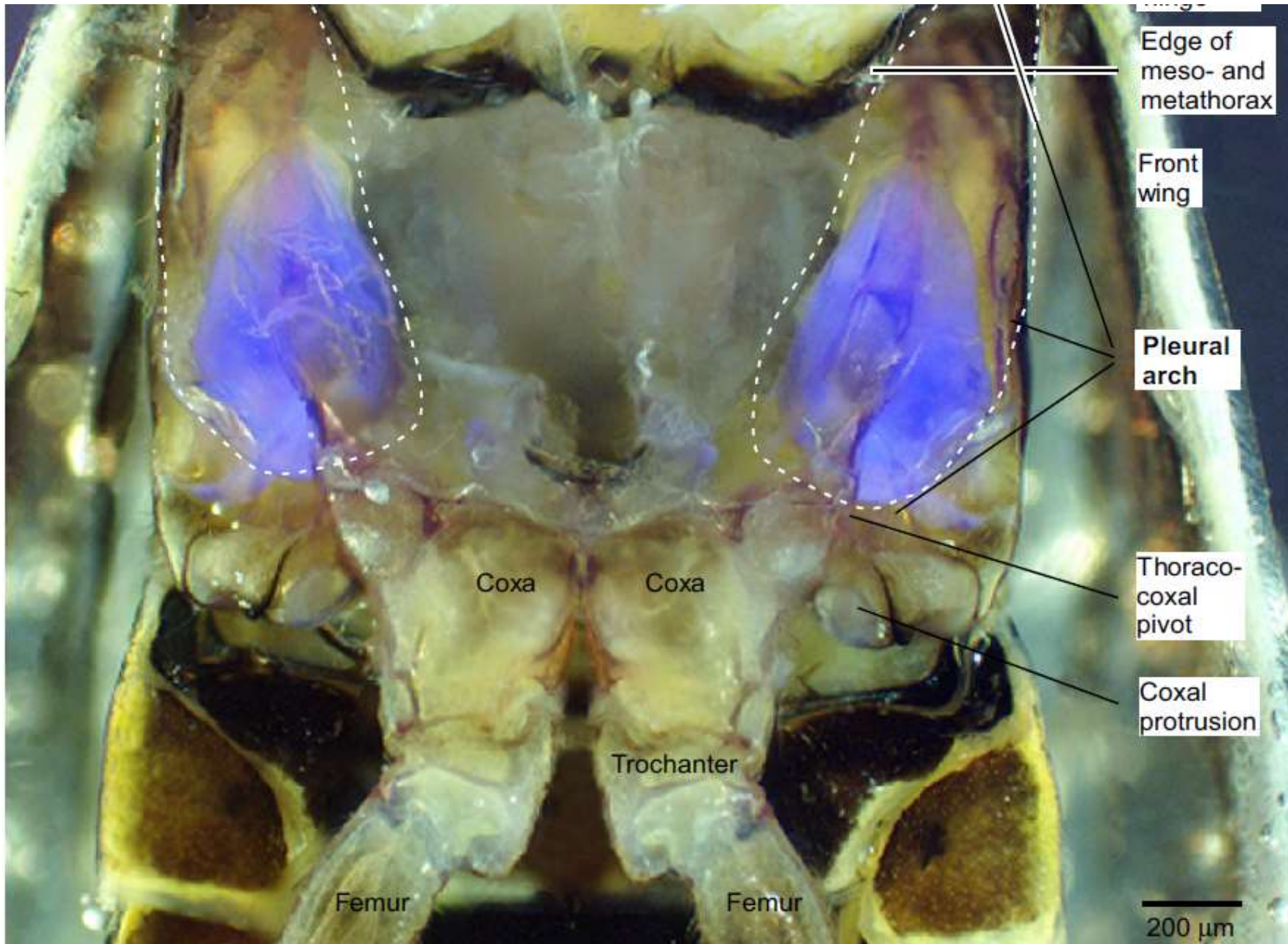
Skákavé nohy

(*pedes saltorii*): většinou
zadní pár

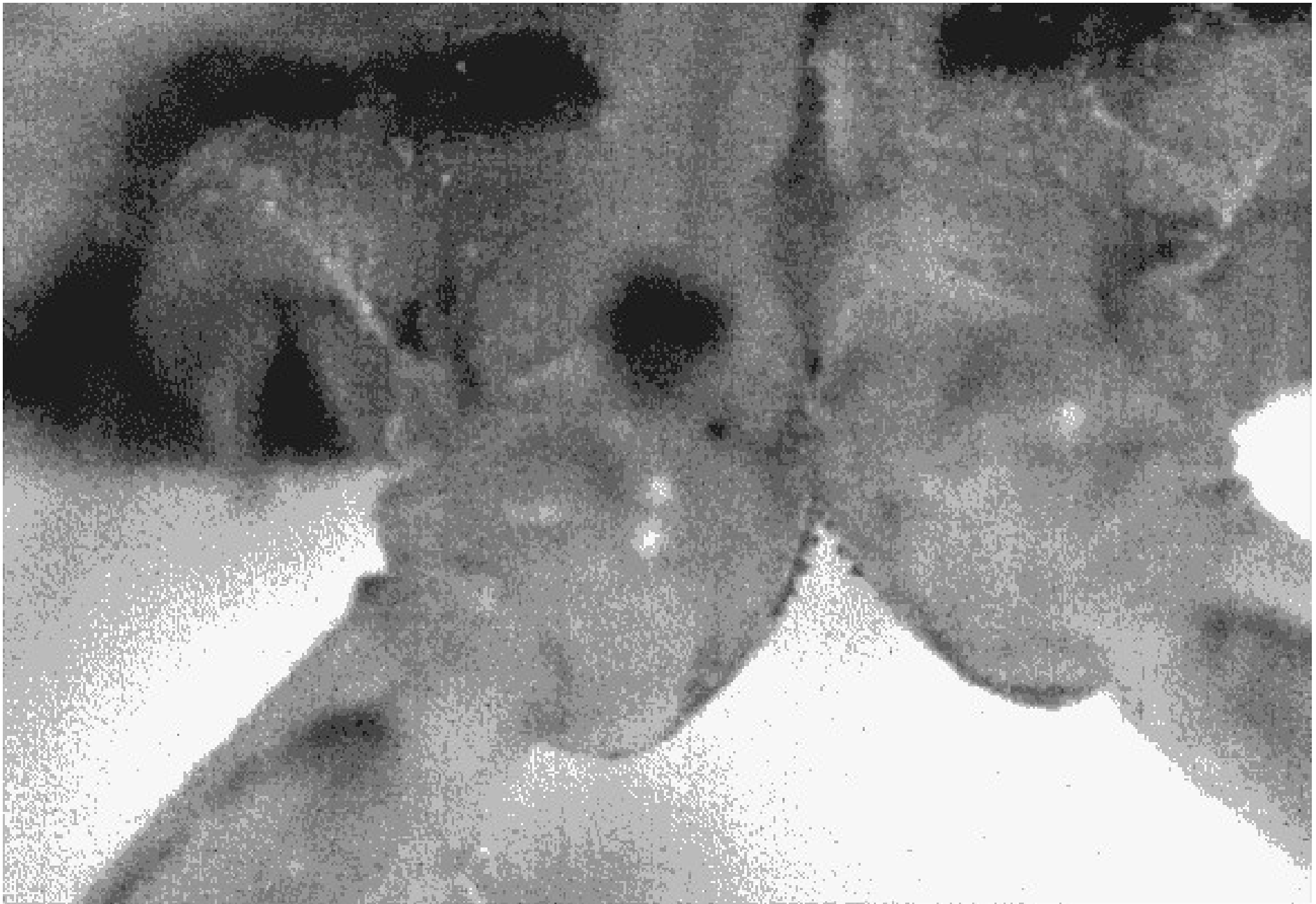
2) **koxální typ**: efekt
katapultu: torze přes
coxo-trochanterální
kloub, uvolnění elastické
energie v zadohrudi z
lukovitě napnutých
pleurálních oblouků
obsahujících chitin a
elastický resilin,
zafixování kyčlí a
trochanterů „zámkem“
mikrotrichií u některých
skupin

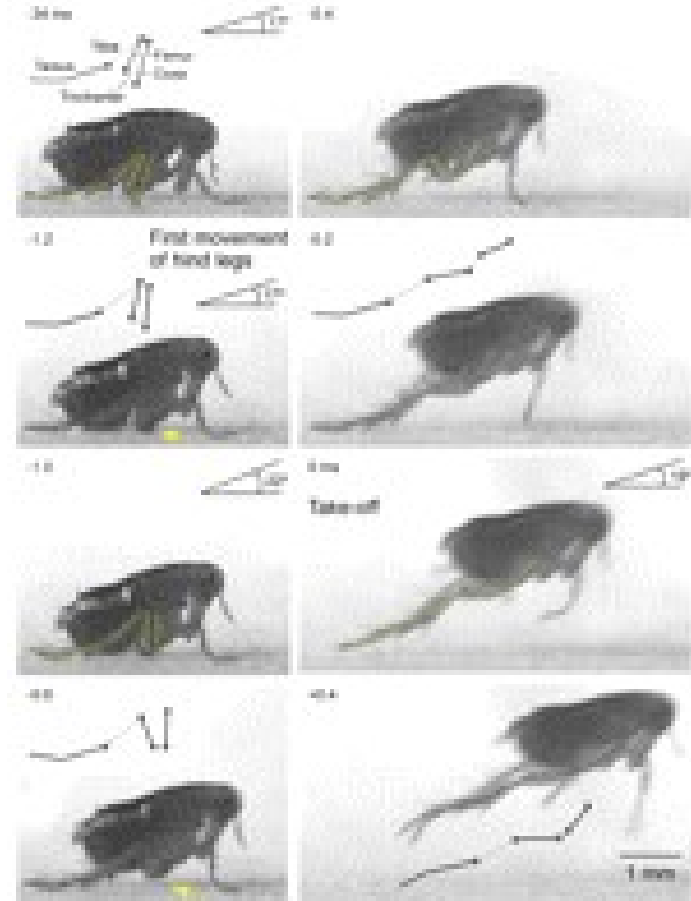

Burrows et al. 2008

Burrows et al. 2008

- blechy: trochantero-femorální sval - skok díky fyzikální energii uložené ve vysoce elastické bílkovině (resilin) v pleurálním oblouku
- až 18 cm do výšky a 33 cm do dálky

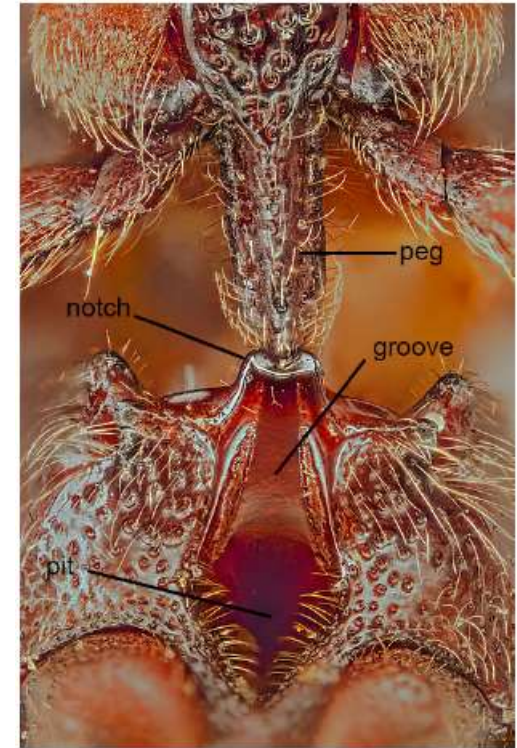
- kombinace „katapultu“ a „páky“

©Worm Caelifera - saranče

Phyllotreta sp. (dřepčik)

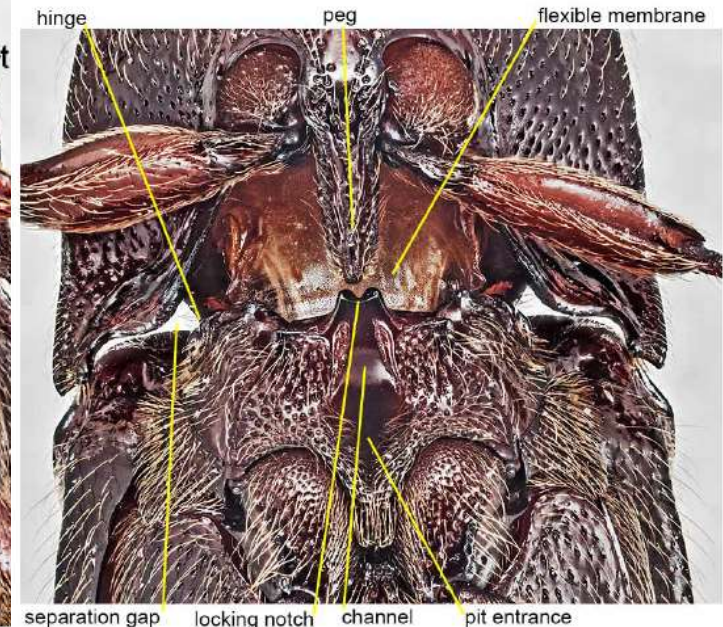
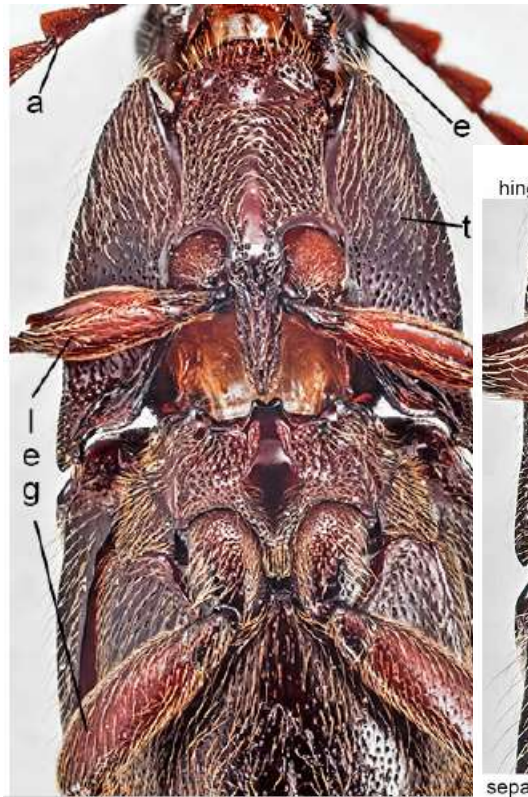

- jiné mechanismy

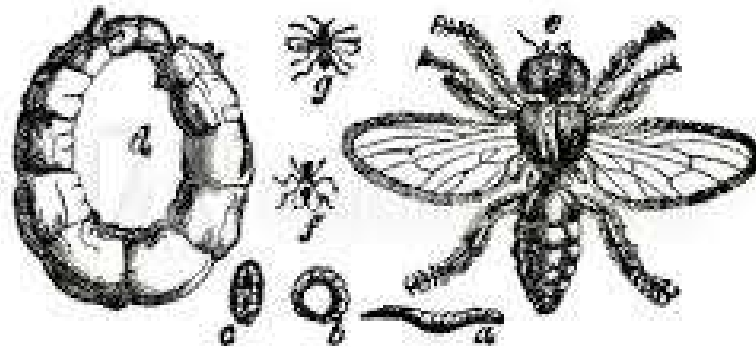
Elateridae: kovařici:
prosternální výběžek +
mesosternum

A. Thomas

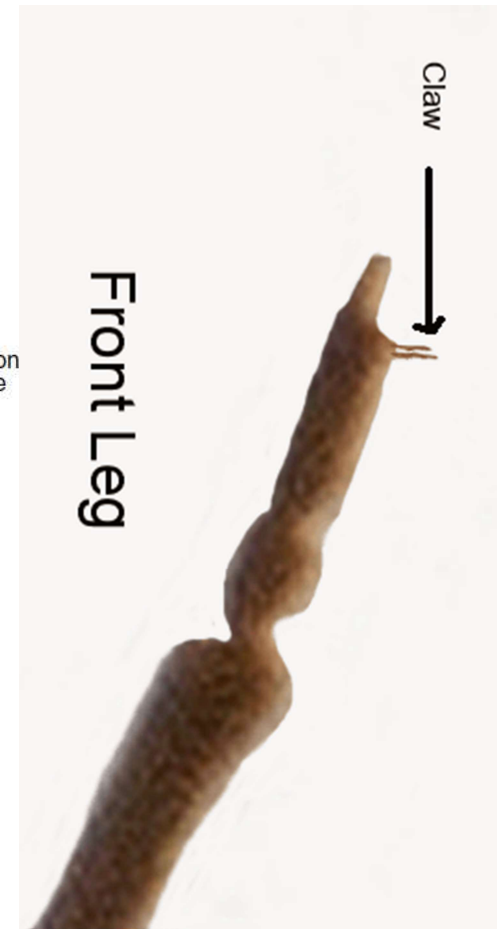
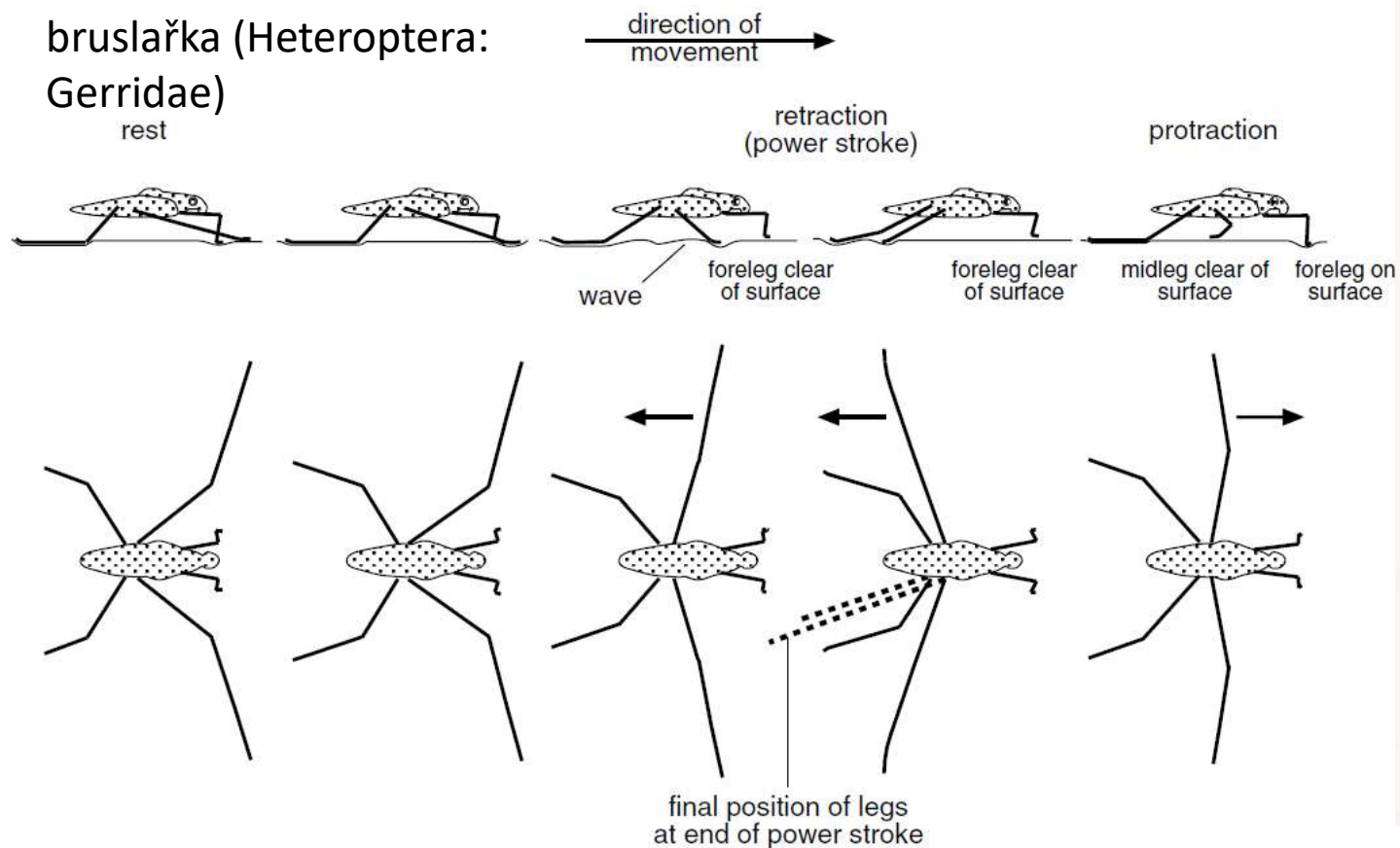

Piophil (Diptera) – ohnutí hlavy pod abdomen – mandibuly dosáhnou transverzálního záhybu poblíž zadního spirákula na konci zadečku

Pohyb na vodní hladině

- tenké nohy (povrchové napětí musí být větší než tlak), hydrofobní vlastnosti chodidel – nenaruší povrchovou blanku
- problematické vylézání z vody na vegetaci apod. – příkrý meniskus

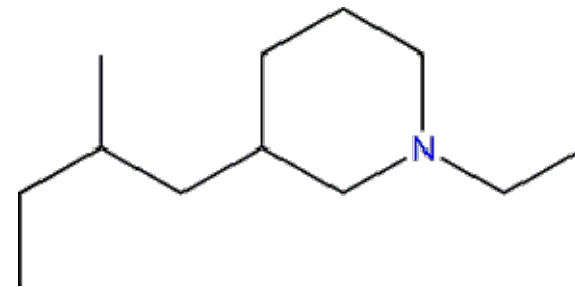

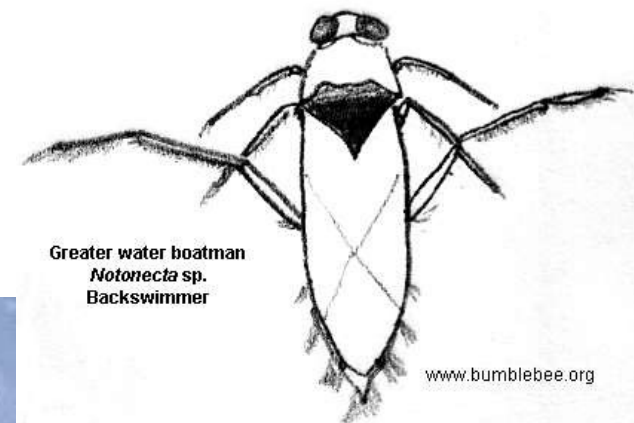
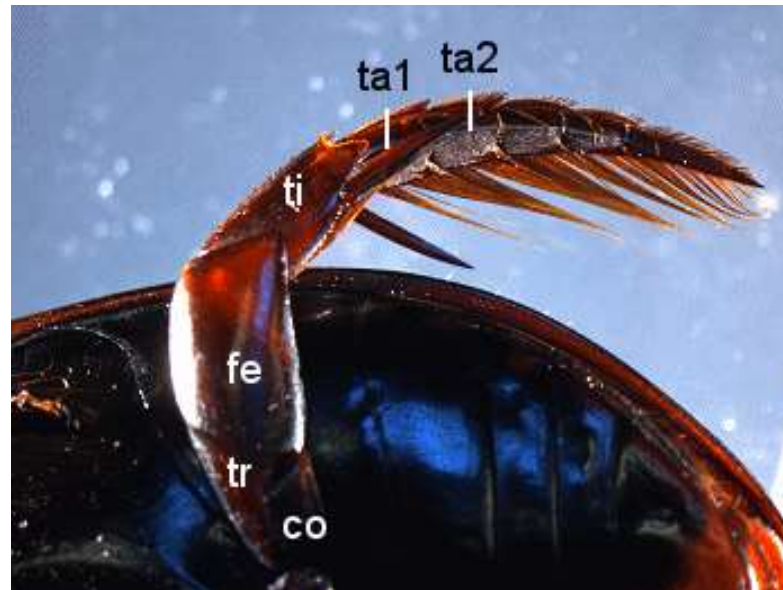

- drabčící rodu *Stenus* (Coleoptera: Staphylinidae) – produkce 5 chemických látek včetně terpenoidu **stenusinu** z pygidiálních žláz na zadečku – snižuje povrchové napětí vody – pohyb až 70 cm/s

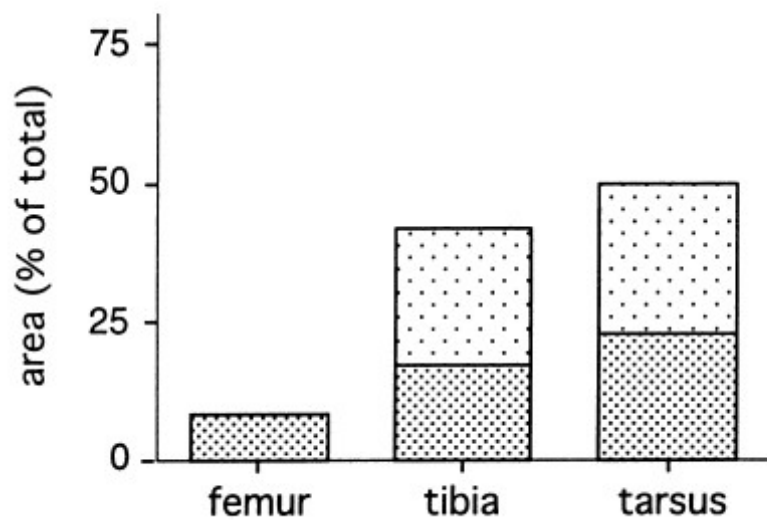

Plovací nohy (*pedes natatorii*):

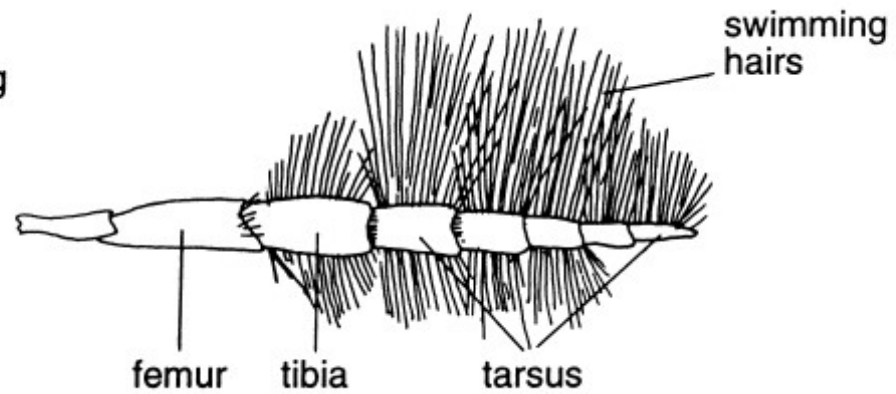
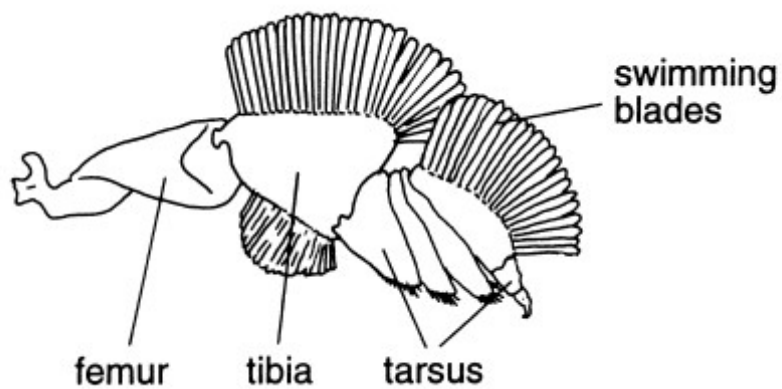
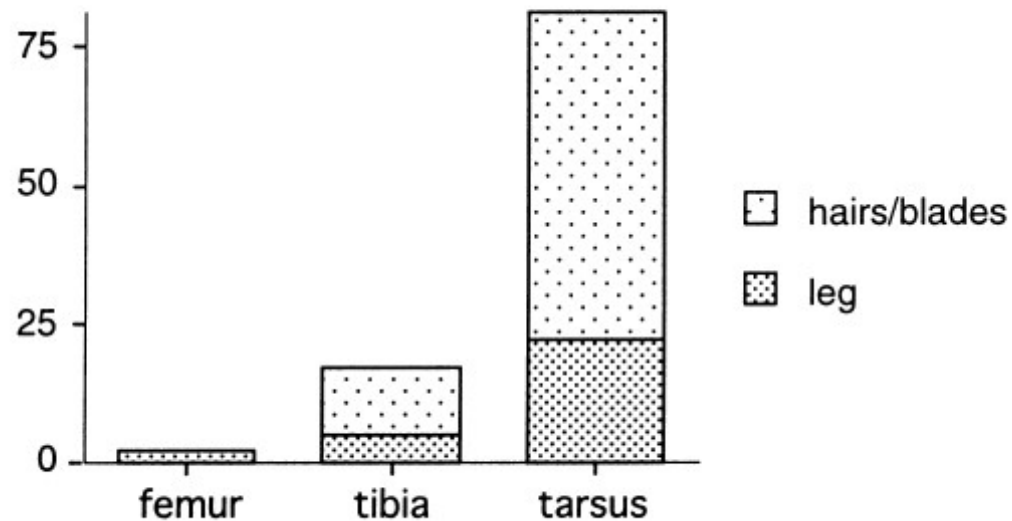
- zadní pár, někdy i střední: Coleoptera, Heteroptera, případně všechny (Coleoptera: Haliplidae)
- připojení k tělu posunuto dozadu, kyčle pevně spojeny s hrudí, relativně kratší nohy oproti suchozemským druhům, zploštělé tibie a tarsi, lemy chlupů
- synchronizovaný pohyb v rámci páru nohou (výjimka: vodomilové rodu *Hydrophilus*)

a) *Gyrinus*

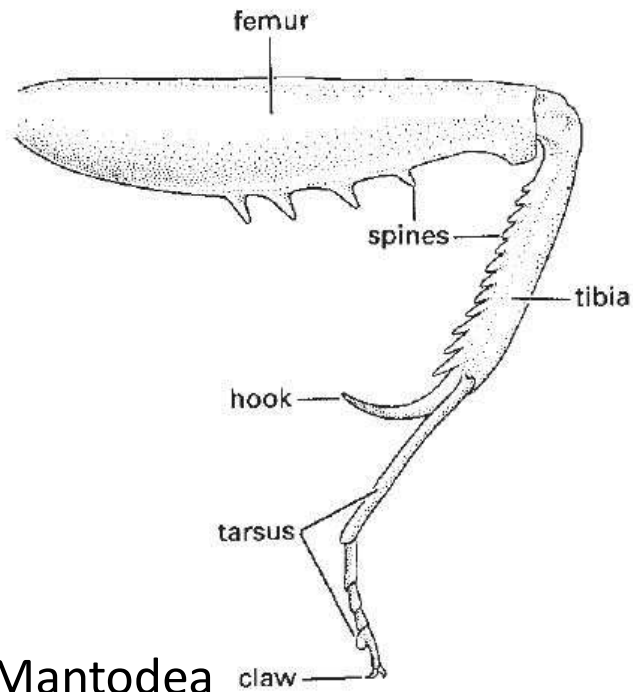

b) *Acilius*

Loupeživé nohy (*pedes raptorii*)

- přizpůsobení k predaci
- dlouhé, s trny na vnitřní straně některého článku, často protilehlé, a/nebo na konci tibiae, silné drápky
- nejčastěji přední nohy (Mantodea, Neuroptera: Mantispidae, Heteroptera: Nepidae, Phymatidae, Reduviidae, Diptera: *Ochthera*, Hymenoptera: Dryinidae), ale i střední (Heteroptera, Diptera: Hybotidae) a zadní (Mecoptera: Bittacidae, Diptera: Hybotidae)

Mecoptera: Bittacidae

Diptera: Ephydriidae: *Ochthera*

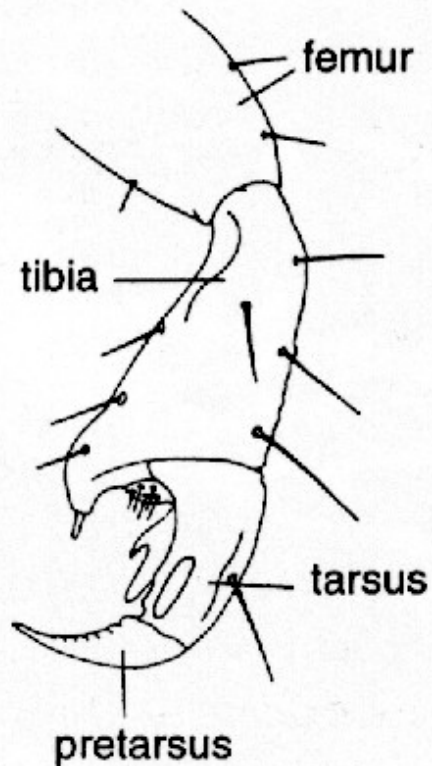
Neuroptera: Mantispidae

Záchytné nohy (*pedes adhamantes*)

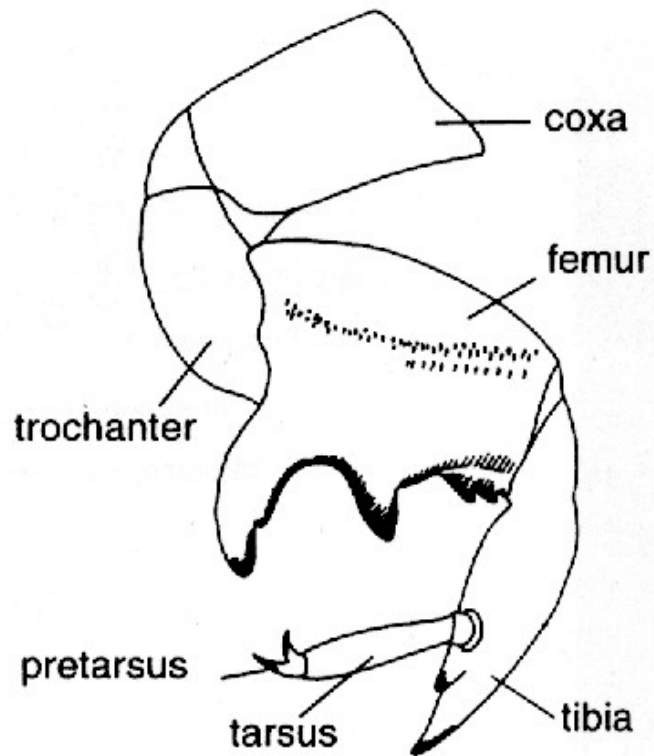
- u ektoparazitů: Psocodea: Anoplura, Amblycera, Ischnocera (vši, luptouši, péřovky), Diptera: Hippoboscidae, Nycteribiidae (kloši, muchule)
- posunutě laterálně, kolenní kloub velmi ohebný
- někdy tibiotarsální zachycovací aparát – jednočlánekové chodidlo s jedním drápkem oproti výběžku holeně

Hrabavé nohy (*pedes fossorii*)

- většinou upravené přední nohy – rozšířené, s trny na femuru (Hemiptera: Cicadidae), tibia (Coleoptera: Scarabaeoidea), tibia a tarsu (Orthoptera: Gryllotalpidae)

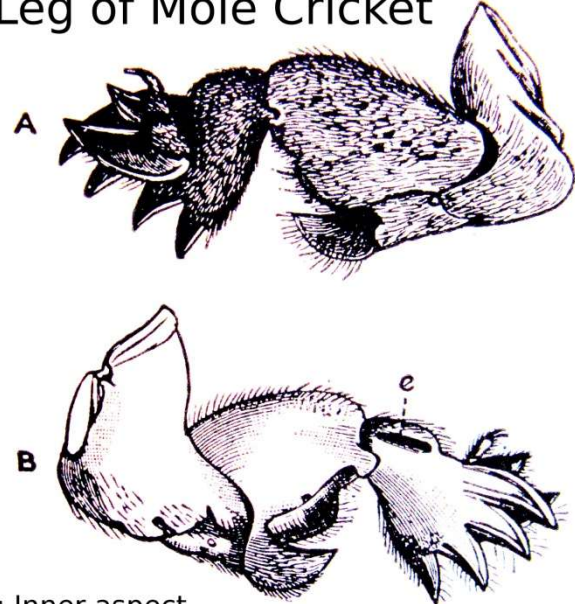

Hemiptera: Cicadidae

Orthoptera: Gryllotalpidae: *Gryllotalpa*

Leg of Mole Cricket

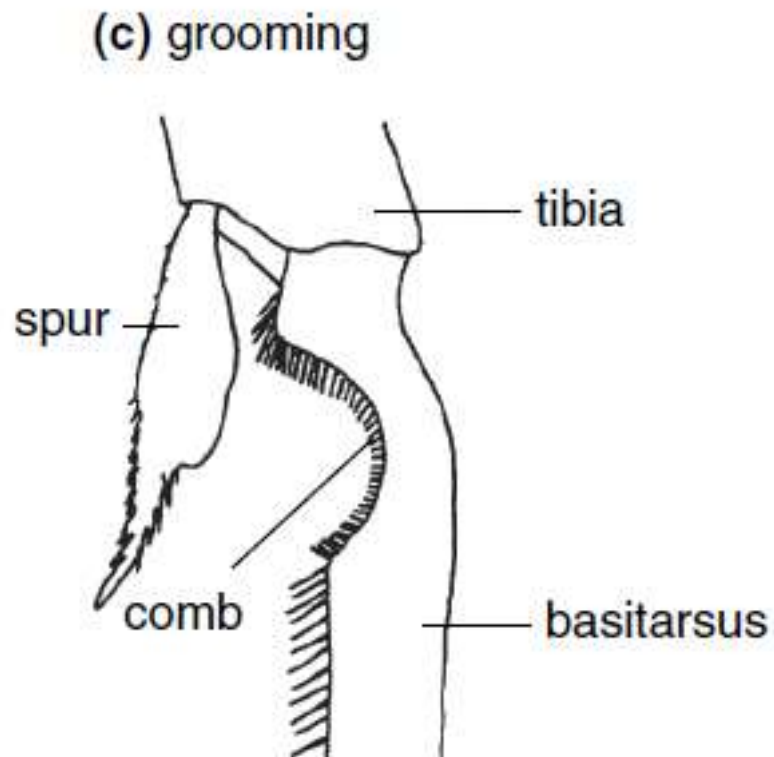
A: Inner aspect
B: Outer aspect
e: ear

Coleoptera: Scarabaeidae: *Scarabaeus*

Čistící nohy

- výstupky a jamky na předních nohou – k čištění těla, tykadel, nohou a křídel:
Hymenoptera: Aculeata, Coleoptera: Carabidae, Diptera: Culicidae
- plošky k čištění očí (Mantodea)

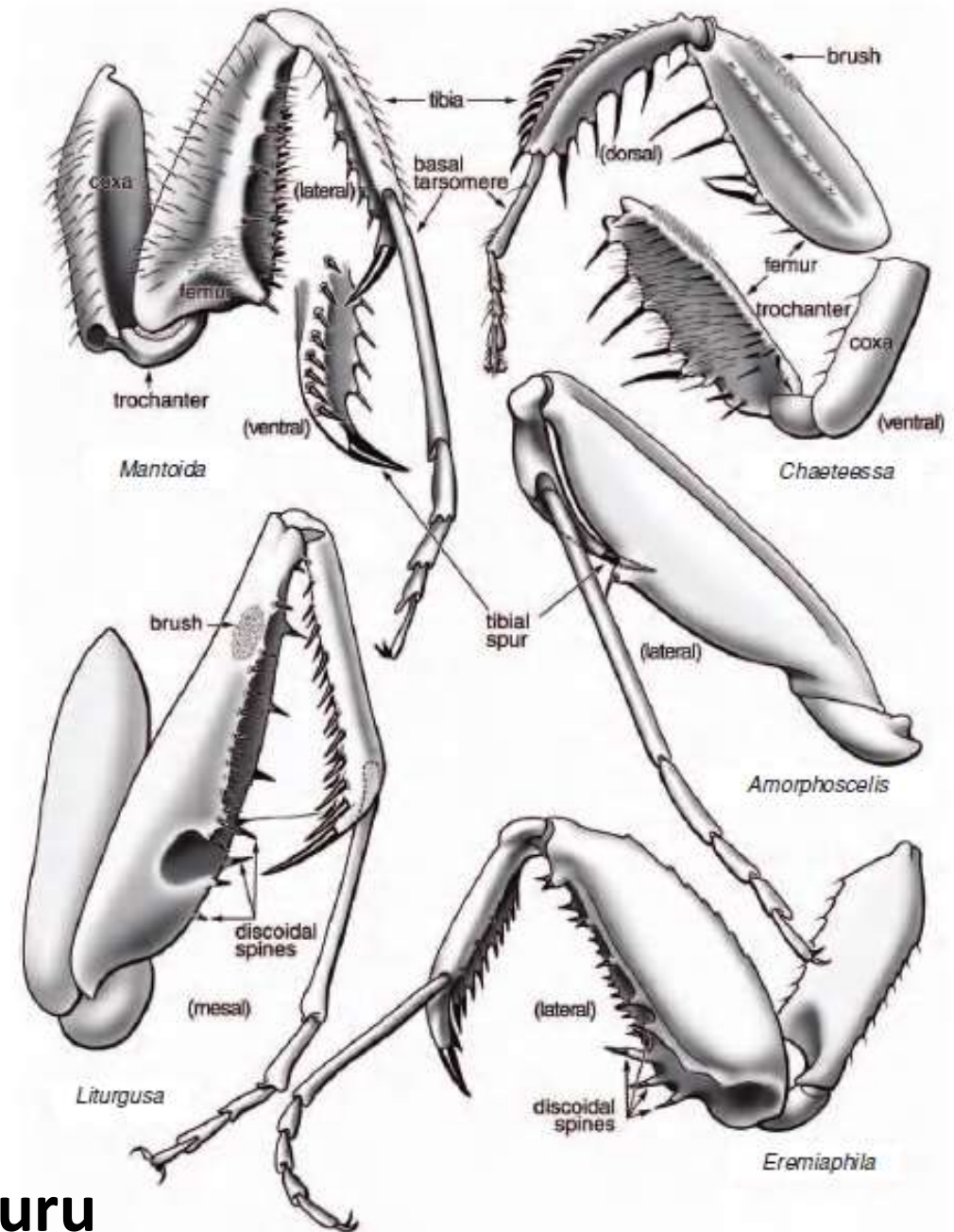

Hymenoptera: Mutilidae

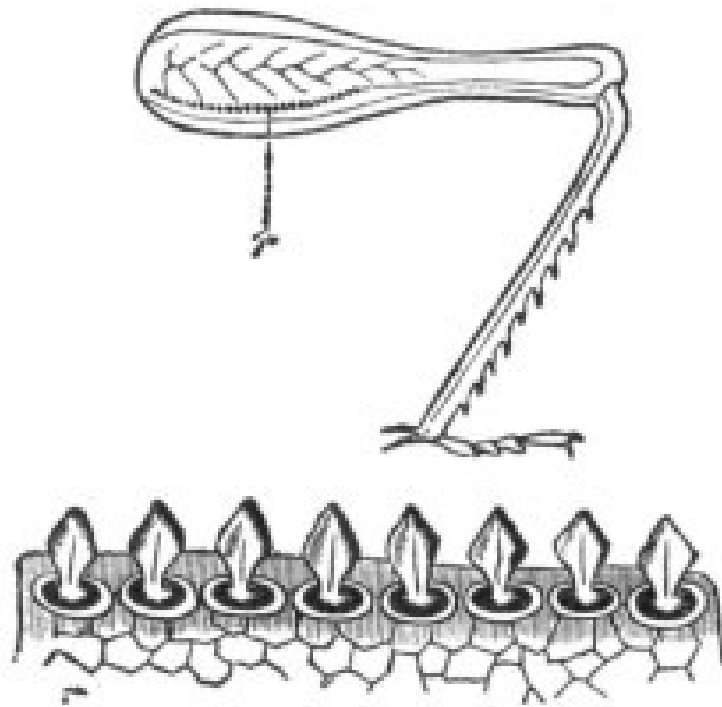
Coleoptera: Carabidae

MANTODEA (kudlanky)

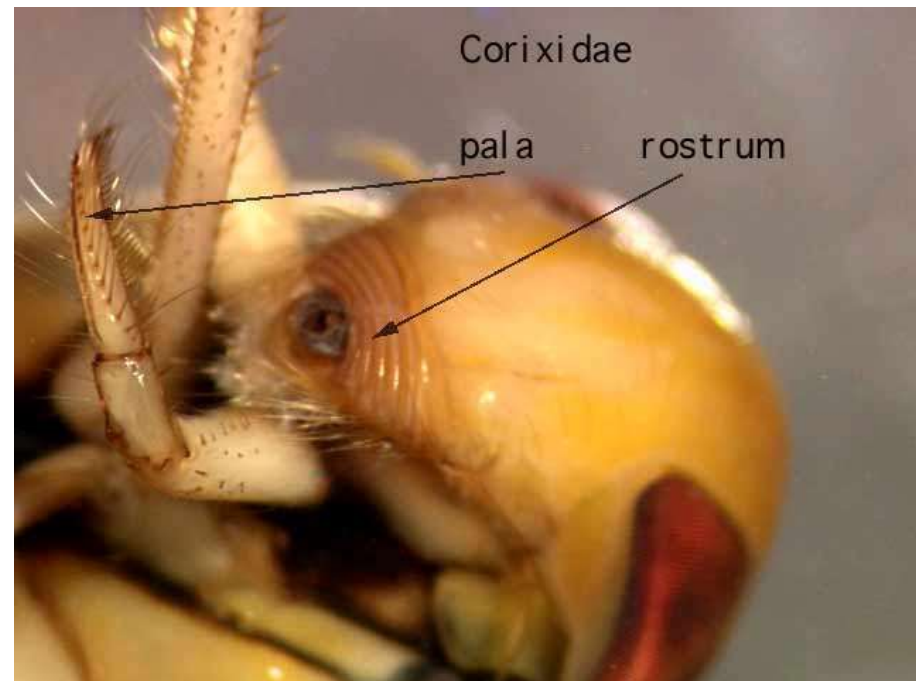

čistící ploška na profemuru

Stridulační nohy

Orthoptera: Acrididae
Zoubky na vnitřní straně stehen

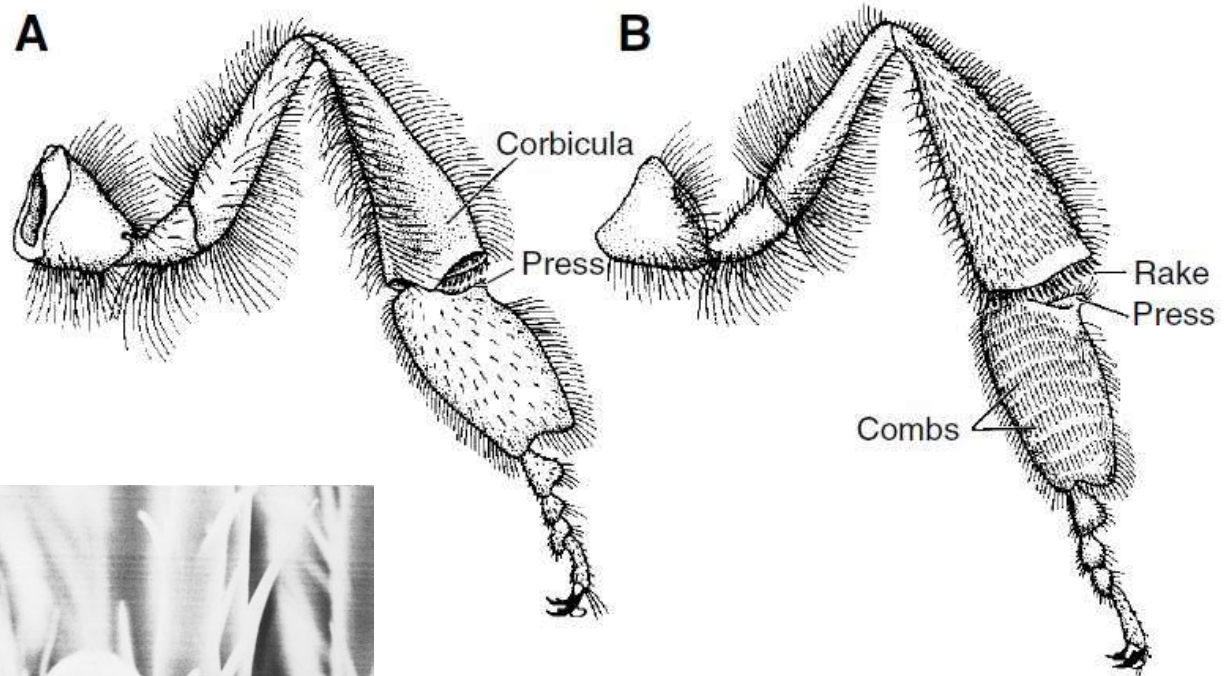

Heteroptera: Corixidae

Sběrné nohy: Hymenoptera: Apoidea

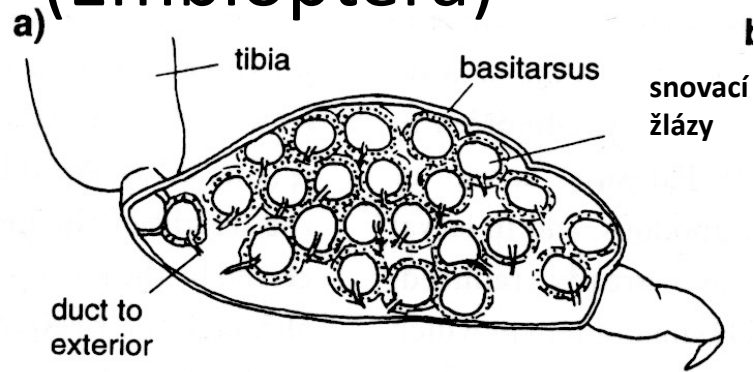
Barth 1985

Snodgrass 1956

Morfologické adaptace ke sběru pylu u včely medonosné (*Apis mellifera*) – transport 10-20 mg pylu/výlet
(20 kg pylu a 60 kg nektaru/rok/úl)

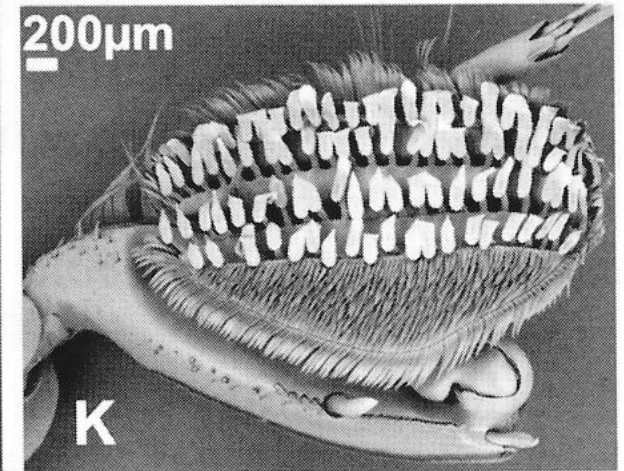
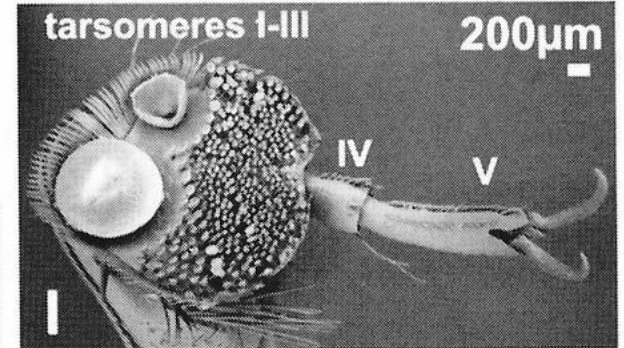
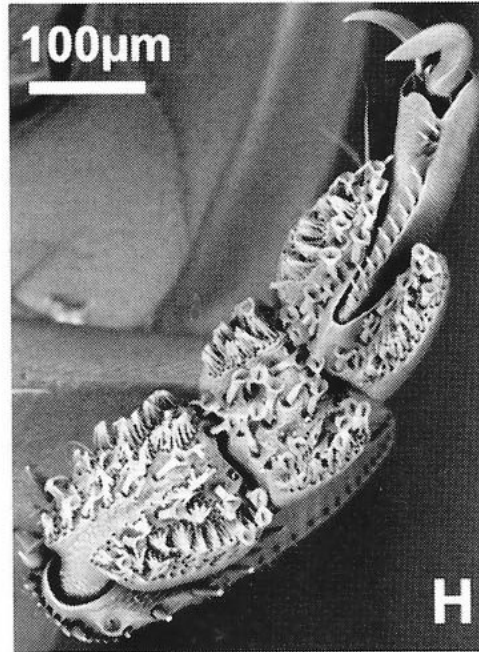
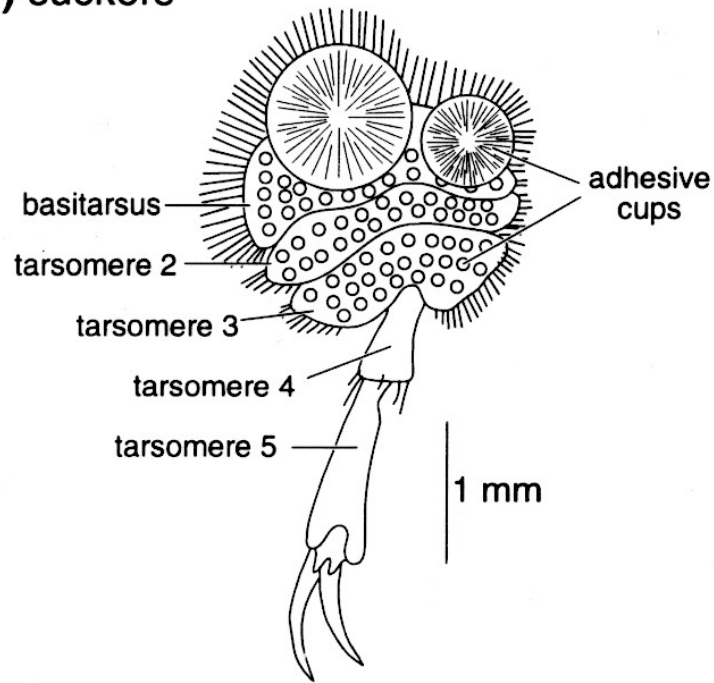
Snovací nohy snovatky (Embioptera)

Přilnavá noha potápníkovitých Coleoptera: Dytiscidae

b) suckers

Voňavé končetiny

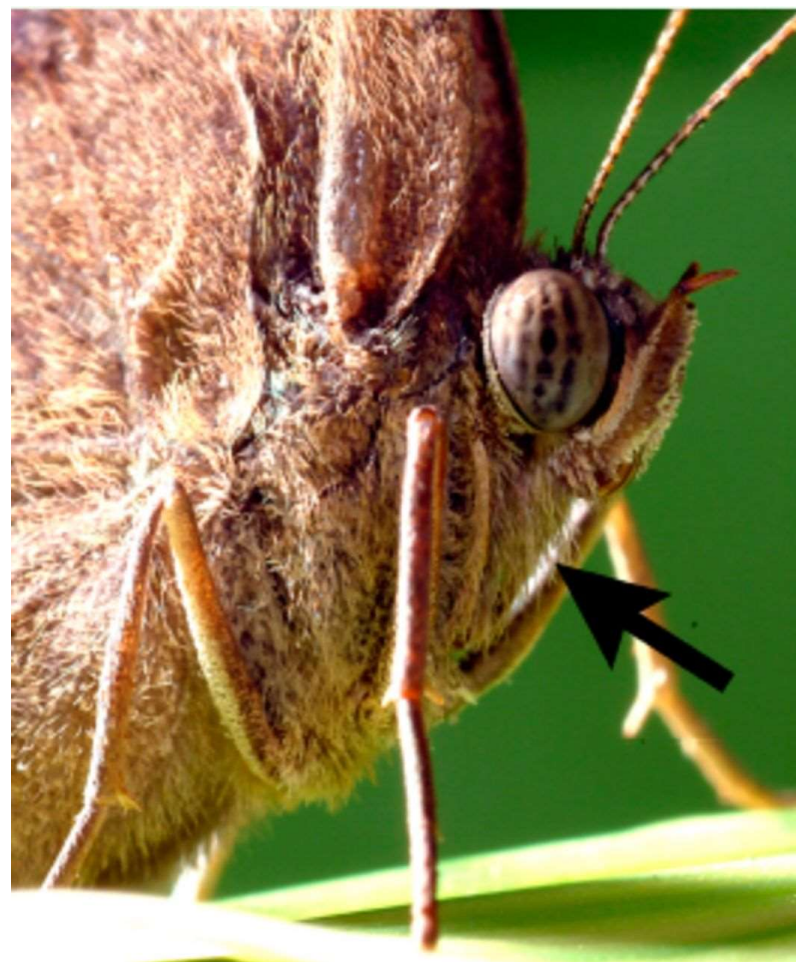

Lepidoptera: Hepialidae: *Hepialus humuli* – vychlípené rozetovité orgány (kartáčky) na zadních holeních (Mallet 1984)

Redukce nohou

mnohokrát nezávisle v různých skupinách

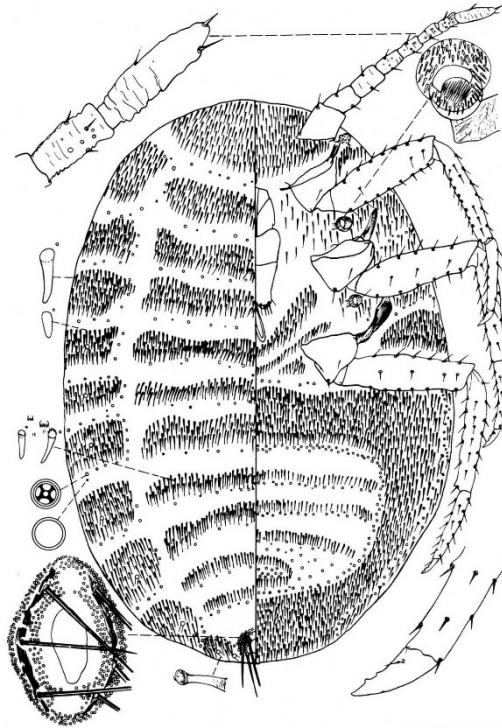
- redukce předních tarsů (dospělci denních motýlů)
- často v souvislosti s přisedlým způsobem života (samice červců, samice vakonošů) nebo endoparazitismem (samice Strepsiptera)
- larvy Diptera, minující larvy Lepidoptera, Coleoptera, Tenthredinoidea, endoparazitické larvy Hymenoptera a Strepsiptera, larvy Meloidae a sociálních Hymenoptera (krmení rodiči)

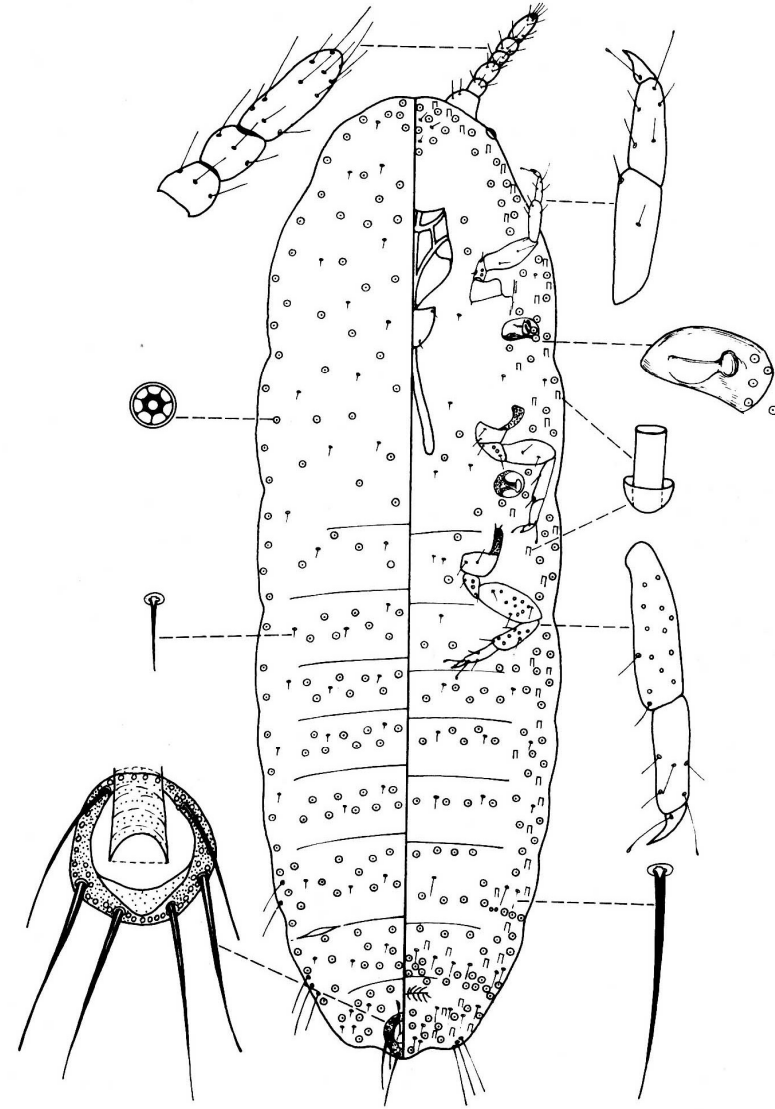
Lepidoptera: Nymphalidae
(babočkovití, samec)

Wolfe et al. 2011

Samice červců (Hemiptera: Sternorrhyncha: Coccoomorpha)

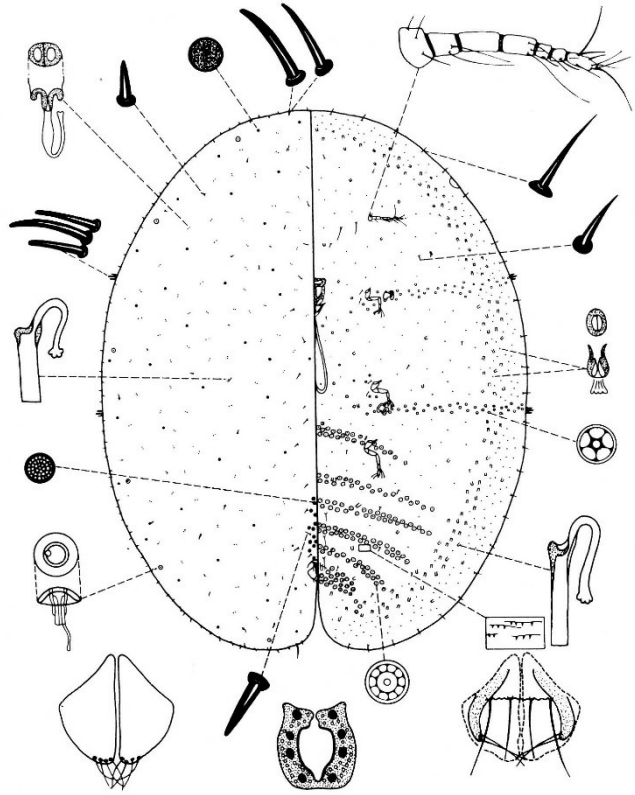

Orthezia urticae (ORTHEZIIDAE)

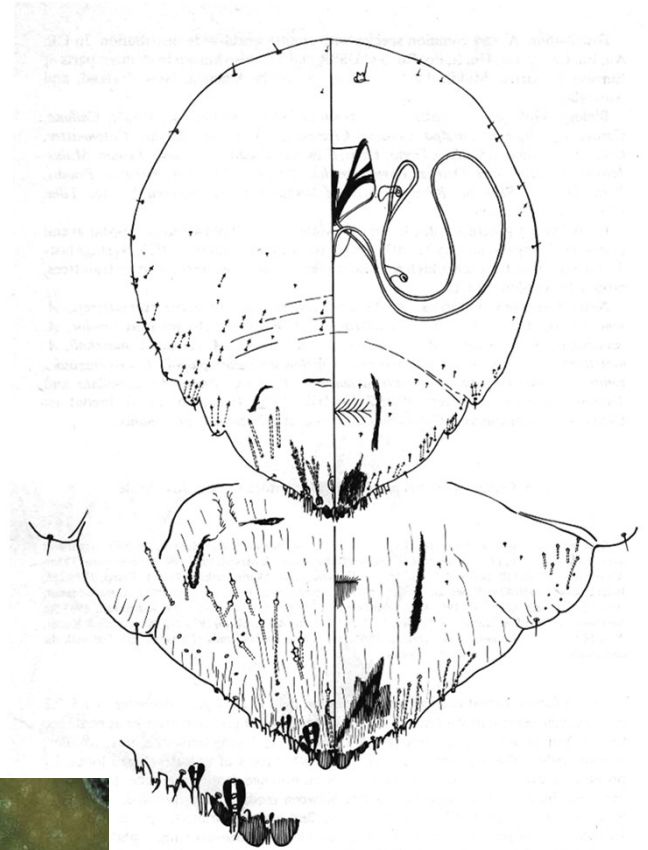

Metadenopus festucae (PSEUDOCOCCIDAE)

Samice červců (Hemiptera: Sternorrhyncha: Coccoomorpha)

Parthenolecanium corni (COCCIDAE)

Comstockaspis perniciosus (DIASPIDIDAE)

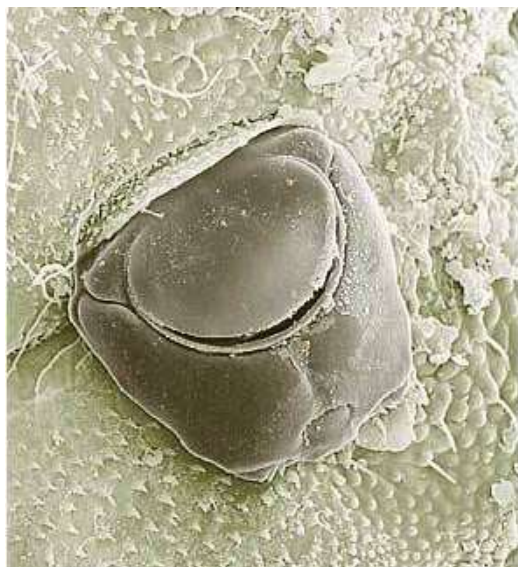

Lepidoptera: Psychidae: *Thyrideris ephemeraeformis*
(samice vakonoše)

Morfologie dospělých samic řasníků (Strepsiptera)

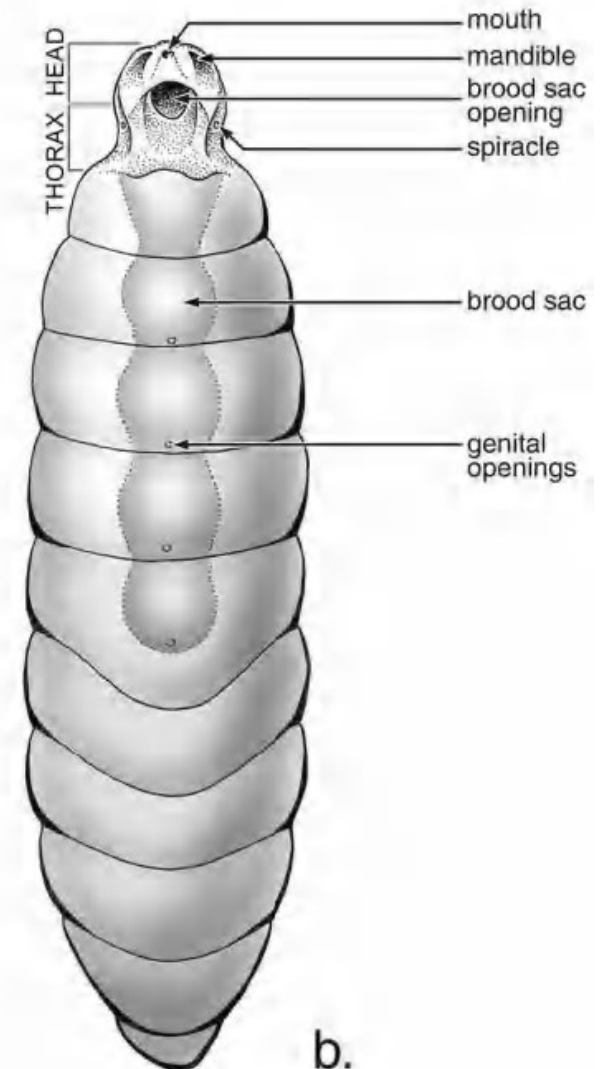
- většina čeledi: samice bez stádia kukly, neotenické, larviformní, celý život zůstávají v hostiteli
- z těla vyčnívá pouze hlavohruď – *cephalothorax* (chybí tykadla i oči)

Halictophagus silwoodensis

Stylops melittae

© AntLab

<https://naturalsciences.org/staff/adrian-smith>